ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Cechov_Anton_P-Vybor_z_povidek.pdb

PDB Name: Cechov - Vybor z povidek
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 6.11.2008
Modification Date: 6.11.2008
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

VÝBOR Z POVÍDEK
A. P. ČECHOV

TRIUMF VÍTĚZŮV
(Vypravování vysloužilého kolležského registrátora)

V masopustní pátek jsme se všichni vypravili k Alexeji Ivanyči Kozulinovi pojíst lívanců. Vy Kozulina neznáte, pro vás je Kozulin možná nicota, nula, ale pro našince, který se nevznáší pod nebesy, je to všemohoucí, přemoudrý velikán. Vypravili jsme se k němu všichni, kdož jsme tvořili jeho, abych tak řekl, podnoží. Šel jsem i já s tatínkem.
Lívance byly tak velkolepé, že vám to ani vylíčit nedovedu, ctěný pane: kyproučké, červeňoučké, jako nadýchnuté. Vezmete jeden, čert ví, omočíte ho v horkém másle, sníte - a druhý už sám leze do úst. Detaily, ornamenty a komentáři byly: smetana, čerstvý kaviár, losos a třený sýr. Vína a vodky celé moře. Po lívancích jsme jedli ještě polévku a po polévce koroptve s omáčkou. Tak jsme se naprali, že můj tatínek si tajně rozepnul knoflíky na břiše, a aby někdo nezpozoroval jeho liberalismus, přikryl se ubrouskem. Alexej Ivanyč si právem našeho představeného, jemuž je všechno dovoleno, rozepnul vestu i košili. Po obědě jsme zůstali sedět za stolem, zapálili jsme si - s dovolením představených - doutníky a dali se do hovoru. My jsme poslouchali a jeho blahorodi Alexej Ivanyč mluvil. Náměty byly ponejvíce humoristického charakteru, masopustní… Představený vyprávěl a zřejmě se chtěl zdát duchaplným. Nevím, jestli řekl něco směšného, jen si pamatuji, že mě tatínek co chvíli dloubal do žeber a říkal:"Směj se!"
Já jsem široce otvíral ústa a smál jsem se. Jednou jsem dokonce smíchy zaječel, čímž jsem na sebe obrátil všeobecnou pozornost.
"Tak, tak!" pošeptal mi tatínek. "Jsi chlapík! Dívá se na tebe a směje se… To je dobře; možná, že ti opravdu dá místo pomocného zapisovatele!"
"Áno, prosím," řekl mimo jiné Kozulin, náš představený, který jen supěl a odfukoval. "Teď si pěkně pojídáme lívance, čerstvý kaviárek požíváme, s běloučkou ženou se mazlíme. A dcerušky mám takové krasavice, že nejen skromní lidé vašeho druhu, ale i knížata a hrabata pokukují a vzdychají. A byt? Chachacha… To je právě to! Ani vy nereptejte a nenaříkejte, ani pro vás není ještě všem dnům konec! Všechno se může stát, inu - k lecjakým změnám dochází… Dneska jsi, dejme tomu, úplné nic, nula, smítka… drobeček - ale kdo ví? Možná, že přijde čas a tento… chytíš osud za pačesy! Leccos se přihází!"
Alexej Ivanyč se odmlčel, pokýval hlavou a pokračoval:
"A dřív, dřív co bylo? He? Ty můj bože! Ani tomu nemohu věřit, když ha to vzpomenu. Bez bot, v rozedraných kalhotách, ustrašený, roztřesený… člověk pracovával za rubl čtrnáct dní. A to mu ten rubl ještě ani nedali, kdepak! Zmačkali ho a hodili mu ho do obličeje: nažer se! Kdekdo mohl člověka rozdrtit, píchnout, obuškem praštit… kdekdo ho mohl přivést do rozpaků… Jdeš s hlášením, koukáš - u dveří sedí pejsek. Přijdeš k pejskovi a hned ho za pacičku, tak, za pacičku. Odpusťte, prej, že jdu kolem. Dobré jitro přeju! A pejsek na člověka: vrr… Vrátný drc do tebe loktem. A ty mu hned: Já nemám drobné, Ivane Potapyči… odpusťte, prosím! Ale nejvíc jsem zkusil a vytrpěl všelijakých ústrků od tadyhle toho uzenáče, od tohohle… krokodila! Zrovna tuhle od toho pokorného muže, od Kuricyna!"
A Alexej Ivanyč ukázal na malého shrbeného stařík, který seděl vedle mého tatínka. Stařík mrkal unavenýma očima a s odporem kouřil doutník. Obyčejně nikdy nekouřil, ale nabídl-li mu představený doutník, považoval za neslušné odmítnout. Když uviděl prst, ukazující na něj, hrozně se zmátl a zavrtěl se na židli.
"Moc jsem zkusil díky tomuto pokornému muži!" pokračoval Kozulin. "Nejdřív jsem se totiž stal jeho podřízeným. Přivedli mě k němu zkrouženého, zasmušilého, nicotného a posadili mě k jeho stolu. A on mi začal ztrpčovat život… Co slovo - to bodnutí nožem, co pohled - to kule do srdce. Teď vypadá ubohoučký, jako červíček, ale tenkrát! Neptun! Nebese se otevřela! Ten se mě natýral! Já mu psal, pro pirožky běhal, pera přiřezával, starou tchyni vyváděl po divadlech. Co já se ho naobskakoval! Tabák jsem se naučil šňupat. Ano… A to všechno jemu kvůli… Co naplat, myslil jsem si, tabatěrku musíš mít pořád u sebe pro případ, že požádá o šňupeček. Pamatuješ, Kuricyne? Jednou k němu přijde má nebožka matka a prosí ho, aby synka, totiž mě, pustil na dva dny k tetičce, podělit se o dědictví. Ten se do ní pustil, vytřeštil oči a zařval: "To máš pěkného lenocha, to máš pěkného darmožrouta, co koukáš, ty huso!… Do kriminálu přijde!" povídá. Staruška šla domů, ulehla, z úleku se roznemohla, div že tenkrát neumřela…"
Alexej Ivanyč si utřel kapesníkem oči a jedním douškem vypil sklenici vína.
"Oženit se mě chystal se svou dcerou, jenže já tenkrát… na štěstí dostal horkou nemoc a půl roku jsem proležel v nemocnici. Takhle bývalo tenkrát! Takhle člověk žil! Ale teď? Teď já… já jsem nad ním… On vyvádí mou tchyni po

divadlech, on mně podává tabatěrku a tuhle kouří doutník. Chachacha… Já jemu pepřím život… pepřím! Kuricyn!"
"Co ráčíte, prosím?" zeptal se Kuricyn a stál jako struna.
"Předveď tragédii!"
"K službám."
Kuricyn se vzpřímil, zamračil, zvedl ruku nad hlavu, našklebil obličej a sípavým, křaplavým hlasem zapěl: "Zhyň, věrolomnice! Po krrrvi žízním!"
My se váleli smíchy."Kuricyne! Sněz tenhleten kousek chleba s pepřem!"
Sytý Kuricyn vzal velký krajíc žitného chleba, posypal ho pepřem a sloutal ho za halasného smíchu.
"Dochází ke všelijakým změnám," pokračoval Kozulin. "Sedni si, Kuricyne! Až vstaneme, něco nám zazpíváš. Tenkrát ty, dneska zas já… Ano… Tak tedy umřela staruška… Umřela…"
Kozulin vstal a zapotácel se…
"Ale já - mlčel, protože jsem byl maličký, zkroušený… Mučitelé… Barbaři… Zato ale teď… Chachacha… No tak, ty! Ty! Tobě to povídám, ty bezvousý!"
A Kozulin ukázal prstem směrem k tatínkovi.
"Běhej okolo stolu a zpívej jako kohoutek!"
Tatínek se zašklebil, příjemně se zarděl a začal cupitat kolem stolu. Já za ním.
"Kykyryký!" zahlaholili jsme oba a rozběhli jsme se rychleji. Běhal jsem a myslil jsem si:
- Budu pomocným zapisovatelem!

ÚŘEDNÍKŮV SKON

Byl to překrásný večer, když neméně překrásný úředník hospodářské správy Ivan Dmitrič Červjakov seděl v křesle ve druhé řadě a kukátkem sledoval "Cornevillské zvonky". Díval se a zakoušel vrcholnou slast. Tu však náhle… V povídkách se vyskytuje často toto "tu však náhle". Autoři mají pravdu: život přináší tolik nečekaných zvratů! Tedy náhle se jeho tvář svraštila, oči mu povylezly z důlků, zaskočil mu dech… odtrhl kukátko od očí, sehnul se a… hepčí!!! Kýchl, jak vidíte. Kýchání se nikomu nikde nezakazuje. Kýchají mužici i policejní inspektoři a tu a tam dokonce i tajní radové. Kýchají všichni. Cervjakov také nikterak neupadl do rozpaků, osušil se kapesníkem a jako ohleduplný člověk se rozhlédl po svých sousedech: nevyrušil snad někoho svým kýchnutím? Ale vzápětí se už nemohl rozpakům ubránit. Spatřil, kterak stařeček, sedící před ním v prvé řadě křesel, si pečlivě utírá rukavičkou pleš a zátylek a nevrle při tom bručí. Červjakov poznal ve stařečkovi státního generála Brizžalova, sloužícího ve správě železnic.
- Poprskal jsem ho! - přemítal Červjakov. - Není to sice můj představený, ale i tak je to nepříjemné. Musím se omluvit.
Cervjakov si odkašlal, nachýlil se kupředu a zašeptal generálovi do ucha:
"Odpusťte, vaše -sti, že jsem vás poprskal… To tak najednou…""Prosím, prosím…"
"Promiňte mi, můj ty bože. Vždyť… Já nerad!"
"Ale, prosím vás, seďte přece! Chci poslouchat!"
Zmatený Červjakov se hloupě usmál a začal se dívat na scénu. Díval se, ale žádnou slast už necítil. Začal se mučit obavami. O přestávce přistoupil k Brizžalovovi, točil se podle něho, a když přemohl ostych, zašeptal:
"Poprskal jsem vás, -sti… promiňte mi… Vždyť… Já ne…"
"Ale dost už… Dávno jsem na to zapomněl a vy mi to pořád připomínáte!" řekl generál a v jeho dolním rtu to netrpělivě cuklo.
- Zapomněl, ale dobře jsem vidět tu jízlivost v očích - říkal si Červjakov a nedůvěřivě generála pozoroval. - Nechce o tom mluvit. Chtěl bych mu vysvětlit, že jsem opravdu nechtěl… 2e je to zákon přírody, jinak si bude myslet, že jsem na něho chtěl plivnout! A když si to nemyslí hned, bude si to myslet potom!…
Doma vyprávěl Červjakov o tom, jak neslušně se zachoval, své ženě. Měl dojem, že žena tu událost přešla až příliš lehkomyslně; všeho všudy se trochu vylekala, ale uklidnila se hned, jakmile se dověděla, že Brizžalov je "cizí".
"Ale přesto jdi a omluv se mu," řekla. "Nebo si bude myslet, že se neumíš ve společnosti chovat!"
"To máš právě to! Omlouval jsem se, ale on se tak nějak divně… Neřekl mi kloudné slovo. Ostatně, nebyl na to čas."
Druhého dne se Červjakov oblékl do nové úřednické uniformy, dal se ostříhat a vydal se k Brizžalovovi, aby mu vše vysvětlil… V generálově předsíni zastal mnoho žadatelů a mezi žadateli samotného generála, který už zahájil úřední hodiny. Když vyřídil několik stran, pozvedl generál oči i k Červjakovovi.
"Včera v Arkádii, pamatujete-li si, vaše -sti," hlásil mu úředník, "jsem kýchl, prosím a… Nerad jsem vás poprskal…"
"Ale jaká hloupost… Můj ty bože! Co si přejete?" obrátil se generál k dalšímu návštěvníkovi.
- Nechce se mnou mluvit! - přemítal Červjakov celý bledý.
- Zlobí se tedy… Ne, takhle to nemůžu nechat… Vysvětlím mu to…
Když generál skončil rozhovor s posledním žadatelem a zamířil do vnitřní místnosti, Červjakov ho dohonil a začal brebentit:
"Vaše -sti! Jestliže si dovoluji obtěžovat vaši -ost, je to jen proto, že mám ohledy a že se, neváhám to říci, kaji!… Neudělal jsem to schválně, jistě to sám račte uznat, prosím!"
Generál se zatvářil, jako kdyby mu bylo do pláče, a mávl rukou.
"Nechte už toho vysmívání, ano, velectěný pane?" řekl a zmizel za dveřmi.
- O jakém vysmívání to mluví? - vrtalo Červjakovovi hlavou.
- Nikdo se mu přece nevysmívá! Generál a nepochopí to! Když je to tak, co bych se tomu fanfarónovi dál omlouval! Čert ho vem! Napíšu mu dopis a nebudu za ním lézt! Ví bůh, že nebudu!
Tak červjakov uvažoval cestou domů. Generálovi však nenapsal. Přemýšlel, přemýšlel, ale dopis si nevymyslel.

Nezbývalo, než aby se nazítří vypravil sám a zjednal v záležitosti jasno.
"Jestliže jsem si včera dovolil obtěžovati vaši -ost," zakoktal, když k němu generál tázavě pozvedl zrak, "nebylo to proto, že jsem se vám chtěl vysmívat, jak jste ráčil říci. Prosil jsem vás o prominutí, protože jsem vás poprskal, když jsem kýchl, prosím… Ale nikterak jsem se nemínil vysmívat. Copak bych se mohl vysmívat? Budeme-li se my posmívat, pak už nebude vůbec žádná úcta… k nikomu…"
"Ven!" houkl najednou generál, celý zmodralý a rozčilený.
"Jak prosím?" opáčil šeptem Červjakov, skomíraje hrůzou.
"Ven!" opakoval generál a zadupal.
V Červjakovovi se cosi utrhlo. Neviděl a neslyšel, když se potácel ke dveřím, když vyšel ven a ploužil se po ulici… Po paměti se dostal domů a aniž svlékl uniformu, ulehl na divan a… skonal.

KNIHA STÍŽNOSTI
Pro tuhle knihu byla na nádraží zřízena zvláštní kancelář. Klíč od ní "je uschován u staničního dozorce", ve skutečnosti není však klíče nikdy třeba, protože místnost je stále otevřena. Přečtěte si, co je v knize napsáno:
"Milostivý pane! Zkouším pero!"
Pod tím je nakreslena hlavička s dlouhým nosem a s růžky. Pod ní čtete:
"Kdo to psal, ten se smál, hejbal nosem, hádej, kdo sem!"
"Přijížděje k této stanici a hledě oknem v přírodu, uletěl mi klobouk. I. Jarmonkin."
"Kdo to psal nevím, ale kdo to čte, je vůl."
"Na památku vepsal vedoucí oddělení stížností Kolovrojev."
"Vznáším k představenstvu žalobu na konduktéra Kučkina, neboť se zachoval hrubě k mé ženě. Není pravda, že má žena hlučela, naopak, nabádala, aby byli všichni tiše. A také na strážníka Kljatvina, který mě uchopil hrubě za rameno. Mé bydliště je na statku Andreje Ivanovice Iščejeva, který dosvědčí mou bezúhonnost. Samolučšev, účetní."
"Nikandrov je socialista!"
"Pod čerstvým dojmem ohavného činu… (přeškrtnuto]. Při průjezdu touto stanicí jsem byl zhnusen do hloubi duše následujícím… (přeškrtnuto). Před mýma očima došlo k této příhodě, vykreslující sytými barvami poměry na našich železnicích… (vše další až na podpis přeškrtáno]. Alexej Zudjev, žák 7. třídy kurského gymnasia."
"Zatím co jsem čekal na odjezd vlaku, studoval jsem fyziognomii přednosty stanice a vůbec mě neuspokojila. Tak to hlásím. Na mysli neklesající výletník."
"Vím, kdo to napsal. To napsal M. D."
"Pánové! Tělcovskij je falešný hráč!"
"Dozorcova žena si vyjela včera s číšníkem Kosťou za řeku. Všecko nejlepší! Hlavu vzhůru, pane dozorce!"
"Projížděje hladov touto stanicí, nemohl jsem sehnat postní jídlo. Duchov, diakon."
"Žer, co je…"
"Kdo najde koženou tabatěrku, ať ji odevzdá v pokladně Andreji Jegoryči."
"Jelikož mě vyhazují pro opilství ze služby, prohlašuji, že jste všichni podvodníci a lháři! Telegrafista Kozmoděmjanskij."
"Ctnost nechť je vám okrasou."
"Kátinko, já vás mám šíleně rád!"
"Prosím, nepište do knihy stížností nepatřičné věci! Za přednostu stanice Ivanov 7."
"Třeba jsi sedmý, jsi blb."

CHAMELEÓN
Tržištěm prochází policejní inspektor Očumelov v novém plášti, s uzlíkem v rukou. Za ním si vykračuje zrzavý městský strážník s ošatkou zabaveného angreštu. Kolem dokola ticho… Na plácku ani noha… Otevřené dveře krámků a výčepů zírají do světa pochmurně jako hladové tlamy; dokonce ani žebráka není u nich vidět.
"Tak ty budeš kousat, mrcho jedna!" slyší najednou Očumelov. "Lidi, nepusťte ji! To by tak hrálo! Kousat! Drž hol Á… ál"
Ozve se psí skučení. Očumelov se podívá a vidí, jak ze skladiště dřeva kupce Pičugina vyráží po třech se belhající a nazpátek se otáčející pes. Za ním vyběhne člověk ve vzorkové kartounové košili a rozhalené vestě. Jak ho dohání, převáží se trupem dopředu, vrhne se na zem a popadne psa za zadní nohy. Zas úpěnlivé psí zaskučení a křik:
"Nepouštěj!" Z krámu vyhlížejí ospalé tváře a před skladištěm dřeva se za chvilku utvoří hlouček jakoby ze země vyrostlých lidí.
"Nějaká mela, milostpane!" upozorňuje strážník.
Očumelov udělá vlevo v bok a vykročí ke shluku. U vrat spatří téhož člověka s rozepjatou vestou zvedat pravici a ukazovat lidem zakrvácený prst. Jeho podnapilá tvář jako by říkala: "Počkej, ty si to vypiješ, šelmo!" Ba i ten prst vztyčuje jako na znamení vítězství. Očumelov v něm poznává zlatnického mistra Chrjukina. Uprostřed hloučku sedí původce skandálu, bílé chrtí štěně se špičatou tlamou a žlutou skvrnou na hřbetě. Sedí s roztaženýma předníma nohama a celé se třese. Jakoby uslzené oči se dívají smutně, vystrašeně.
"Co se to tu děje?" vyptává se Očumelov a prodírá se doprostřed hloučku. "Co je to tu? Co je s tvým prstem?… Kdo to křičel?"
"Jdu si, milostivý pane, nikoho si ani nevšimnu," začíná Chrjukin a pokašlává do hrsti, "kvůli dříví s Dmitrijem

Dmitričem - a tahle bestie mě z ničeho nic popadne za prst. Račte odpustit, ale já jsem pracující člověk, dělám jemnou práci. Musejí mně zaplatit - vždyť já třeba nebudu moci tím prstem celý týden ani pohnout. To přece, milostpane, ani zákon nedovoluje, aby si jeden musel tohle nechat líbit od havěti… Kam by to došlo, kdyby všechno začalo kousat. To bych se raději neviděl na světě…"
"Tak… Dobrá!" řekne přísně Očumelov, odkašle si a svraští obočí. "Dobrá! Čípak je ten pes? Tohle jen tak neprojde. Já vám ukážu, co je to pouštět psy! Nejvyšší čas, abych si posvítil na ty pány, kterým se ještě neuračilo dbát nařízení! Jen až mu napaří, padouchovi, pokutu, hned mu bude jasno, co je to pes a ostatní toulavá havěť! Ten uvidí, zač je toho loket!… Jeldyrine," obrací se inspektor ke strážníkovi, "vyšetři, čí je to pes, a sepiš protokol! A ten pes musí být utracen. Bez dlouhých cavyků! Beztoho má vzteklinu… Čí je to pes, ptám se vás?"
"Bude to asi generála Žigalova!" ozve se někdo z hloučku.
"Generála Žigalova? Hm… Jeldyrine, poslyš, stáhni se mne ten svrchník… To je vedro, bože! Asi se nám rozprší… Jedno mi však nejde do hlavy: jak tě mohl kousnout?" obrátí se Očumelov na Chrjukina. "Cožpak jen tak dosáhne na prst? Vždyť je to špunt proti tobě, pořízkovi! Ze ty ses škrábl o hřebík a teď tě napadlo malovat nám tu straky na vrbě? Ty jsi vyhlášená firma! Známe své lidi!"
"Pravda, milostpane, strkal mu pro zasmání do tlamy cigáro, a tak se nikoho neptal a čap ho… Vodí vás za nos, milostpane!""Lžeš, šilhoune! Neviděls to, proč si tedy vymýšlíš? Milostivý pán je učený člověk a rozezná, jestli někdo lže, nebo jestli z něho mluví svědomí, jako kdyby stál před bohem… A lžu-li, ať to Všemohoucí rozsoudí! Ten má v zákoně psáno… Teď si jsou všichni rovni! Já sám mám přece bratra strážníkem, když to chcete vědět!"
"Nech těch řečí!"
"Ne, ne, generálovo to nebude…" rozumuje strážník. "Kdepak by si generál držel takového prcka. Má jen velký, stavěči…"
"A víš to jistě?"
"Jistě, milostpane."
"Nač mi to vykládáš? Znám přece jeho psy: parádní exempláře s rodokmenem a tohle je - čert tomu hledej jméno! Ani chlupy to nemá, natož rodokmen… mrcha jedna… A takové psisko šetřit?! Co vás to napadá?! Víte, co by se stalo, kdyby načapali takového psa v Petrohradě nebo v Moskvě? Zákon sem, zákon tam, bylo by po něm! Tady tobě, Chrjukine, se stalo příkoří a nesmíš to tak nechat! Musí dostat za vyučenou! Nejvyšší čas, aby…"
"Ale dost možná, že je to přece jen generálovo…" uvažuje nahlas strážník. "Na čenichu to napsáno nemá… Onehdy jsem takového viděl na jejich dvoře."
"To se ví, že je to generálovo," míní někdo v davu.
"Hm… Poslyš, Jeldyrine, přehoď mi zas svrchník přes rameno, nějak pofukuje… mrazí… Odvedeš psa ke generálovi a přeptáš se tam. Vyřídíš, že jsem ho našel a že ho posílám a řekni, aby ho nepouštěli na ulici. Bude to nejspíš pes velmi cenný, a kdyby mu každý neřád strkal cigáro pod nos, brzy by ho oddělali. Pes je něžné stvoření… A co ty, troupe! Dej ruku dolů! Chceš tím pitomým prstem píchnout do nebe? Sám sis to nadrobil!"
"Tamhle jde generálův kuchař. Ten nám poví. Halo, Prochore! Pojď sem, příteli. Vidíš tohohle psa? Je to váš?"
"Povídali! Jakživ u nás něco takového nebylo!"
"Jaképak dlouhé vyptávání," praví Očumelov. "Toulavé psisko, a je to. Nač tu dlouho mluvit… Když řeknu toulavé, tak toulavé… Utratit a hotovo."
"Náš to není," pokračuje Prochor. "Je to bratra našeho generála, co onehdy přijel. Ten náš nemá rád chrty. To bratr si na ně potrpí…"
"Snad mu nepřijel bratříček? Vladimír Ivanyč?" ptá se Očumelov a tvář mu zjihne dojatým úsměvem. "Pro krindapána! Kdepak bych si byl pomyslil! Na návštěvu přijel?"
"Přijel…"
"Pro krindapána! Po bratříčkovi se mu zastesklo?… A představte si, já o tom nevěděl! Tak tedy ten pejsek je jeho? To mě těší… Ty můj pejsku… Ty čipero jedna… Čaps ho za prst! Ha, ha, ha… Nu, co se třeseš? Vrr-… vrr… vzteká se, šelma… Takový pucík…"
Prochor zavolá na psa a odchází s ním od ohrady… Hlouček se směje Chrjukinovi.
"Však já ti jednou přijdu na kobylku!" hrozí mu Očumelov a choule se do pláště pokračuje v obchůzce tržiště.

POSLEDNÍ MOHYKÁNKA

Já a státní rotmistr ve výslužbě Dokukin, statkář, u něhož jsem byl na jaře hostem, jsme seděli jednoho krásného jarního jitra v ušácích a líně jsme se dívali oknem. Byla to nevýslovná nuda.
"Fuj!" bručel Dokukin. "Je mi tak divně, že bych měl radost i z exekutora."
- Nebylo by lepší jít si lehnout? - říkal jsem si já.
Tématem nuda jsme se zabývali dlouho, velmi dlouho, tak dlouho, dokud jsme za dávno nemytými okenními tabulkami, hrajícími duhovými barvami, nezjistili maličkou změnu ve vesmírném koloběhu: kohout, který stál na kupě loňského listí u vrat a zvedal hned tu, hned zas druhou nohu (nejraději by byl zvedl obě najednou], náhle vyletěl a jako kdyby ho něco bodlo, pádil od vrat.
"Někdo jde, nebo jede…" usmál se Dokukin. "Kdyby k nám čerti někoho přinesli na návštěvu, bylo by přece veseleji… Kohout nás nezklamal. Ve vratech se objevila nejdříve hlava koně se zeleným jhem, pak celý kůň a konečně tmavá, těžká bryčka s velkými, nevzhlednými křídly, jež připomínala křídla brouka, chystajícího se k vzletu. Bryčka vjela na dvůr, nemotorně zahnula doleva a se skřípáním a hřmotem zajela před stáj. Seděly v ní dvě postavy, jedna ženská a druhá, menší, mužská.

"Ale hrome…" zabručel Dokukin, hledě na mě vylekanýma očima a škrabaje se na skráni. "Tohle nám byl čert dlužen! To se dalo čekat, v noci se mi zdálo o kamnech."
"Proč? Kdo to přijel?"
"Sestra a její muž, aby je…"
Dokukin vstal a rozčileně přešel po pokoji.
"Až mi přejel mráz po zádech…" bručel při tom. "Je to hřích, nechovat k vlastní sestře žádné rodinné city, ale věřte mi, radši bych se setkal v lese s vůdcem loupežníků, než s ní. Neměli bychom se schovat? Timuška může zalhat, že máme stání."
Dokukin se začal hlasitě dovolávat Timušky, ale už bylo pozdě na lhaní i na úkryt. Za chvilku jsme slyšeli, jak v předsíni kdosi šeptá: ženský bas si šeptal s mužským tenorkem.
"Stáhni mi dole sukni!" říkal ženský hlas. "Už zas sis nevzal ty kalhoty?"
"Ty modré kalhoty jste, prosím, dala strýčkovi Vasiliji Antipyči a barevné jste mi nakázala nosit až v zimě," hájil se tenorek. "Mám vám vzít šálu nebo ji tu necháte?"
Konečně se dveře otevřely a do pokoje vešla asi čtyřicetiletá, vysoká, plná a kyprá dáma v modrých hedvábných šatech. V jejím pihovatém, růžolícím obličeji bylo tolik tupé důraznosti, že jsem okamžitě jaksi pochopil, proč ji Dokukin má v takové nelásce. Tlusté dámě v patách cupital maličký, drobný človíček v strakatém kabátku, v širokých kalhotách a sametové vestě, úzký v ramenou, bezvousý, s malým červeným nosíkem. Na vestě se mu houpal zlatý řetízek, připomínající řetízek, na jaký se zavěšují lampičky pod ikonami. Jeho oděv, jeho pohyby, nosík, celá jeho neskladná postava čpěla něčím otrocky poníženým a ušlápnutým… Dáma vešla a jako by nás neviděla, zamířila k ikonám a začala se křižovat.
"Pokřižuj se!" otočila se na muže.
Človíček s červeným nosíkem sebou trhl a začal se křižovat.
"Buď zdráva, sestro!" řekl Dokukin dámě, když se domodlila, a svá slova doprovodil povzdechem.Dáma vykouzlila náležitý úsměv a našpulila rty ke rtům Dokukinovým.
Také človíček se hrnul k líbání.
"Dovolte, abych vás představil… Má sestra Olimpiada Jego rovna Chlykinová… Její muž D.osifej Andrejič. A tady můj dobrý přítel…"
"Velmi mě těší," řekla protáhlým tónem Olimpiada Jegorovna, aniž mi podala ruku. "Velmi mě těší…"
Sedli jsme si a několik okamžiků jsme mlčeli.
"Nu, nečekal jsi hosty, viď?" spustila Olimpiada Jegorovna na Dokukina. "Věř, sama jsem nepomyslila, že tě uvidím, jedu totiž k maršálkovi, tak jsme se cestou…"
"A proč jedeš k maršálkovi?" zeptal se Dokukin.
"Proč? Jedu si stěžovat tady na toho!" ukázala dáma na svého muže.
Dosifej Andrejič sklopil očka, schoval nohy pod židli a stydlivě zakašlal do hrsti.
"Proč si na něho chceš stěžovat?"
Olimpiada Jegorovna vzdychla.
"Zapomíná na svůj stav!" řekla. "Co mám dělat? Stěžovala jsem si už tobě, bratře, i jeho rodičům, i k otci Grigoriji jsem se s ním vezla, aby mu promluvil do duše, sama jsem podnikla kde co, ale kdepak, to všecko nebylo nic platné! Není pomoci, musím s tím obtěžovat pana maršálka."
"Nu, co vlastně vyved?"
"Nic nevyved, ale svého stavu nedbá! Dobrá, nepije, je tichý, seriózní, ale co je do toho, když nedbá na svůj stav! Jen se podívej, sedí celý shrbený jako nějaký prosebník nebo raznočinec. Copak takhle sedí šlechtic? Seď jak se patří! Slyšíš?"
Dosifej Andrejič natáhl krk a zvedl bradu, asi proto, aby seděl jak se patří, a ustrašeně, z pod brv se podíval na manželku. Tak se dívají malé děti, když se něčím provinily. Viděl jsem, že rozhovor nabývá soukromého, rodinného rázu, a zvedl jsem se tedy, abych se vzdálil. Chlykinová si všimla mého pohybu.
"Jen seďte, prosím!" zadržela mě. "Mladému člověku prospěje, když to uslyší. Nejsme sice učenci, ale zato jsme zkušenější. Dej Bůh, aby si všichni užili tolik, jako jsme si užili my… Víš co, bratře, my bychom u vás hned taky poobědvali," obrátila se Chlykinová na bratra. "Ale všimla jsem si, že máte nepostní jídlo. Asi jsi zapomněl, že je středa…" povzdechla si. "Pro nás dej připravit něco postního. Nebudeme přece jíst nepostní, to je tak pro tebe, bratře."
Dokukin zavolal Timošku a objednal postní oběd.
"Poobědváme a vyrazíme k maršálkovi…" pokračovala Chlykinová. "Budu žadonit, aby zakročil. Je to také jeho záležitost, musí dbát o to, aby šlechtici zůstávali při rozumu."
"Copak Dosifej ztratil rozum?" namítl Dokukin.
"Jako bys to slyšel poprvé," zamračila se Chlykinová. "Ale tobě je, mám-li být upřímná, taky všecko jedno… Ani ty nijak zvlášť nepamatuješ na svůj stav… Ale zeptáme se na to pana mladíka. Mladý pane," obrátila se na mne, "je to podle vás v pořádku, když urozený člověk lajdá s všelijakou čeládkou?"
"Přijde na to, s kým…" zavrtěl jsem se.
"Ale třeba s kupcem Gusevem. Ke mně ten Gusev nesmí nohou vkročit, ale on si s ním hraje šachy a chodí s ním svačit. A je snad vhodné, aby chodil na lov s písařem? O čem si může s písařem vykládat? Písař nejen že si s ním nemůže vykládat, ale nesmí před ním ani pípnout, chcete-li co vědět, milostivý pane!"
"Mám slabou povahu…" šeptl Dosifej Andrejič.
"Jen počkej, já ti dám povahu!" zahrozila mu manželka a zlostně zaklepala prstem na opěradlo židle. "Nedovolím, abys hanobil naše jméno! Třebas jsi můj muž, udělám ti ostudu! Musíš to pochopit! Já tě dostala nahoru! Ten váš rod, ti

Chlykinové, velkomožný pane, je zchudlý rod, a jestliže jsem se do něho přivdala já, rozená Dokukinová, musí si toho vážit a stále si to uvědomovat! Nepřijdete mi nijak lacino, drahý pane, chcete-li co vědět! Co mě to jenom stálo, aby se dostal do státní služby! Jen se ho optejte! Chcete-li co vědět, tak mě jenom jeho zkouška do první hodnostní třídy stála tři sta rublů! A proč se tak plahočím? Ty si myslíš, ťulpase, že se plahočím kvůli tobě? Jen si nemysli! Ale jméno našeho rodu je mi drahé! Kdyby toho jména nebylo, shnil bys už dávno v naší kuchyni, chceš-li co vědět!"
Ubohý Dosifej Andrejič poslouchal, mlčel a krčil se, nevím zda strachem či hanbou. Přísná manželka mu nedala pokoj ani u stolu. Nespustila z něho oči a slídila po každém jeho hnutí.
"Osol si polévku! Jak to držíš tu lžíci! Odstrč od sebe tu misku na salát, nebo ji shodíš rukávem! Nemrkej tolik!"
A on chvatně jedl a krčil se pod jejím pohledem jako králík pod pohledem plaza. Jedl stejně jako jeho manželka postní jídlo a co chvíli vrhal toužebné pohledy na naše kotlety.
"Pomodli se!" vybídla ho manželka, když dojedl. "Poděkuj bratrovi!"
Po obědě se Chlykinová odebrala do ložnice, aby si odpočinula. Když odešla, chytil se Dokukin za hlavu a začal pobíhat po pokoji.
"Jsi ty mi nešťastník, příteli!" řekl uštvaně Dosifeji. "Seděl jsem s ní hodinu a mám toho dost; jak musí být tobě, který s ní jsi celé dny a noci… Ach! Vždyť tys mučedník, ubohý mučedník! Tys neviňátko betlémské, Herodesem zamordované!"
Dosifej zamrkal očkama a ozval se:
"Je na mne přísná, to je, prosím, ale měl bych za ni ve dne v noci Bohu děkovat, protože od ní nevidím nic jiného než lásku a dobro."
"Ztracený člověk!" A Dokukin nad ním mávl rukou. "A přece byly doby, kdy tenhle člověk mluvil na schůzích, ten člověk je vynálezcem nového secího stroje! Ta čarodějnice ho docela ubila! Eh!"
"Dosifeji!" ozval se ženský bas. "Kde vězíš? Pojď sem, budeš ode mne odhánět mouchy!"
Dosifej Andrejič sebou trhl a pó špičkách utíkal do ložnice…
"FujI" odplivl si za ním Dokukin.

UPRCHLÍK

Byla to dlouhá procedura. Nejprve šel Paska s matkou v dešti přes pokosená pole a po lesních pěšinách, kde se mu na boty lepilo žluté listí. Tak šel až do svítání. Potom stál asi dvě hodiny v tmavé předsíni a čekal, až otevřou dveře. V předsíni nebylo tak zima a vlhko jako venku, protože však bylo větrno, i sem zaletovaly dešťové kapky. Když se předsíň pomalu naplnila lidmi, že by jablko nepropadlo, zmáčknutý Paska se přitiskl tváří k jakémusi kožichu, který silně zapáchal solenými rybami, a zdříml si. Ale vtom cvakla zástrčka, dveře se rozevřely dokořán a Paska s matkou vešli do čekárny. Tady museli zase dlouho čekat. Všichni nemocní nehybně seděli na lavicích a mlčeli. Paska si je prohlížel a také mlčel, třebaže tu viděl mnoho zajímavého a směšného. Jen když do čekárny vešel jakýsi výrostek poskakující o jedné noze, zachtělo se též Paškovi trochu si poskočit. Šťouchl matku do loktu, vyprskl do rukávu a řekl:
"Mami, podívej: vrabec!"
"Mlč, děťátko, mlč!" řekla matka.
V malém okénku se objevil rozespalý lékařův pomocník.
"Pojďte se zapisovat!" pronesl basem.
Všichni, též onen směšně poskakující výrostek, se tlačili k okénku. Lékařův pomocník se každého vyptával na jméno jeho i otcovo, na stáří a bydliště, jak dlouho je nemocen a podobně. Z odpovědí své matky se Paska dověděl, že se nejmenujePaska, nýbrž Pavel Galaktionov, že je mu sedm let, že neumí číst ani psát a že je nemocen už od velikonoc.
Brzy po zápisu museli všichni na chvilku povstat; čekárnou prošel doktor v bílé zástěře a s ručníkem okolo pasu. Když procházel okolo poskakujícího výrostka, pokrčil rameny a řekl zvučným tenorem:
"Jsi ty ale hlupák! Doopravdy hlupák! Poručil jsem ti, abys přišel v pondělí, a ty si přijdeš v pátek. Pro mne za mne si třeba vůbec nechoď, ale pamatuj si, hlupáku, že přijdeš o nohu!"
Výrostek se tak žalostně zatvářil, jako by se chystal prosit o almužnu, zamrkal a řekl:
"Nezlobte se, Ivane Mikolajiči!"
"Jaképak Ivane Mikolajiči!" posměšně ho doktor napodobil. "Bylo řečeno v pondělí, měls poslechnout. Jsi hlupák, a dost…"
Začalo ordinování. Doktor seděl ve své místnosti a po řadě vyvolával nemocné. Co chvíli bylo odtamtud slyšet pronikavé úpění, dětský pláč nebo doktorovy zlostné výkřiky.
"Co tak řveš? Řežu tě, nebo co? Seď klidně!"
Konečně došlo i na Pasku.
"Pavel Galaktionov!" zavolal doktor.
Matka se ulekla, jako by toto vyzvání vůbec nečekala, vzala Pavla za ruku a vedla ho do ordinace. Doktor seděl u stolu a mechanicky ťukal kladívkem po tlusté knize.
"Co ho bolí!" otázal se, a ani se na ně nepodíval.
"Chlapec má bolák na lokti, báťuško," odpověděla matka a tak se přitom zatvářila, jako by jí Paškův bolák doopravdy působil starosti.
"Svlékni ho!"
Paska si s těžkým oddychováním rozmotal šátek na krku, potom si rukávem utřel nos a začal si pomalu stahovat kožíšek.
"Ženská, nepřišla jsi na návštěvu!" zlobil se doktor. "Co se s tím tak páráš? Nejsi tady přece sama."

Paska chvatně shodil kožíšek na zem a s matčinou pomocí svlékl košili… Doktor se na něho lenivě podíval a poplácal ho po holém břichu.
"Ale pořádné panděro sis vypěstoval, Paško," řekl s povzdechem. "Tak ukaž ten loket!"
Paska se úkosem podíval na mísu s krvavě špinavou vodou, pohlédl na doktorovu zástěru a dal se do pláče.
"Mé-é!" posmíval se mu doktor. "Už by se darebák mohl ženit, a on se dá do řevu! Že se nestydíš!"
Paska se snažil potlačit pláč a podíval se na matku. V jeho pohledu byla psána prosba: "Neříkej doma, že jsem v nemoc' nici plakal!"
Doktor prohlédl loket, pomačkal jej, povzdechl si, zamlaskal a potom znovu loket pomačkal.
"Zasluhovala bys ženská!" řekl. "Proč jsi ho nepřivedla dříve? Vždyť ta ruka je už ztracena! Podívej se, hloupá huso, i kloub je už zachvácen."
"Vy tomu lépe rozumíte, báťuško…," povzdechla žena.
"Báťuško… Napřed nechá chlapci shnít ruku, a teď báťuško. Jak bude pracovat bez ruky? Vždyť ho budeš mít po celý život na krku. Tobě když vyskočí na nose nějaký vřídek, to honem utíkáš do nemocnice, ale kluka necháš půl roku hnít. Všechny jste stejné!"
Doktor si zapálil cigaretu. Dokud cigareta hořela, plísnil ženu, pokyvoval hlavou v taktu písně, kterou si v duchu prozpěvoval, a stále o čemsi přemýšlel. Nahý Paska stál před ním, poslouchal a pozoroval kouř. Když cigareta dohořela, doktor sebou trhl a řekl nižším hlasem:
"Poslyš, ženská, mazáním a kapkami tu nic nespravíme. Musíme si ho nechat v nemocnici.*
"Když to musí být, báťuško, proč bych ho tu nenechala?"
"Budeme ho operovat. Ty, Pasko, zůstaneš tady," řekl doktor a poplácal Pasku po rameni. "Ať si maminka jde, a my tu, kamaráde, budeme spolu. U mne se budeš mít dobře, život jako v ráji! Však si to už nějak zařídíme, půjdem chytat Čížky, i lišku ti ukážu! Taky na návštěvu spolu po jedem! No, chceš? A maminka se za tebou přijde zítra podívat. Co tomu říkáš?"
Paska tázavě pohlédl na matku."Zůstaneš tady, děťátko!" řekla.
"To se rozumí, že zůstane!" vesele zvolal doktor. "A jaképak dlouhé řeči! Živou lišku mu přece ukážu! Pojedeme spolu na jarmark a koupíme si cukrkandl! Marjo Děnisovno, zaveďte ho nahoru!"
Doktor, zřejmě veselý a družný chlapík, miloval společnost. Paska by mu rád vyhověl, protože jakživ ještě nebyl na jarmarku a rád by se též podíval na živou lišku, ale jak tu vydržet bez matky?
Po krátkém uvažování se rozhodl poprosit doktora, aby nechal v nemocnici i maminku, ale než stačil otevřít ústa, už ho ošetřovatelka vedla po schodech nahoru. Paska šel a s otevřenými ústy se díval kolem sebe. Schody, podlahy i dveře - velké, rovné a světlé - byly natřeny nádhernou žlutou barvou a příjemně voněly jako postní olej. Všude byly zavěšeny lampy, nataženy koberce a ze zdí trčely měděné kohoutky. Ale Paškovi se nejvíce zamlouvala postel, na kterou ho posadili, a šedá, hrubá pokrývka. Ohmatal rukama polštáře i pokrývku, rozhlédl se po světnici a usoudil, že si tu doktor žije docela slušně.
Světnice nebyla veliká, byly v ní jen tři postele. Jedna postel byla prázdná, druhou obsadil Paska a na třetí seděl jakýsi stařík se zakysanýma očima; neustále kašlal a plival do nádobky. Z Paskovy postele bylo dveřmi vidět část druhé světnice s dvěma postelemi: na jedné spal velmi bledý a hubený člověk s gumovým měchýřem na hlavě, na druhé seděl s roztaženýma rukama a ovázanou hlavou jakýsi mužský, který se velmi podobal ženě.
Ošetřovatelka usadila Pasku a odešla. Když se po chvíli vrátila, nesla v náručí hromadu šatstva.
"To je pro tebe," řekla Paškovi, "oblékni se!"
Paska se svlékl a s radostí se začal oblékat do nových šatů. Když si oblékl košili, kalhoty a šedý župánek, samolibě se po sobě podíval a pomyslil si, že by nebylo špatné projít se v takovém oblečení po vesnici. Ve fantazii si představoval, jak ho maminka posílá do zahrady k řece, aby tam pro prasátko natrhal zelného listí, jak ho cestou kluci a holky obstoupí a závistivě si prohlížejí jeho župánek.
Do světnice vešla ošetřovatelka, v rukou nesla dvě cínové misky, lžíce a dva kousky chleba. Jednu misku postavila před stařík, druhou před Pasku.
"Jez!" řekla.
Když Paska nahlédl do misky, uviděl tam mastné šči s kouskem masa a opět mu přišlo na mysl, že se tady doktorovi žije docela slušně a že doktor vůbec není tak zlý, jak se zprvu zdálo. Šči jedl dlouho, neboť po každém soustu olizoval lžíci. Když už mu kromě masa nic v misce nezbylo, úkosem se podíval na stařík a záviděl mu, že pořád ještě srká. Zhluboka si oddechl a pustil se do masa; snažil se jíst je pokud možná pomalu, ale jeho úmysly nebyly nic platné: brzy zmizelo i maso. Zbýval už jen kousek chleba. Jíst jen suchý chléb bez ničeho není příliš chutné, ale co se dalo dělat: chvilku uvažoval a snědl potom i chléb. Vtom vešla ošetřovatelka s novými miskami. Tentokrát byla v miskách pečeně s brambory.
"A kde máš chleba?" zeptala se Pasky.
Místo odpovědi Paska nadul tváře a vypustil vzduch.
"Proč sis ho schlamstl?" řekla mu vyčítavě ošetřovatelka. "S čím teď budeš jíst pečeni?"
Odešla a přinesla mu nový kousek chleba. Paska jakživ ještě nejedl pečené maso. Když je však nyní ochutnal, shledal, že je velmi chutné. Brzy zmizelo a zbyl po něm kousek chleba, tentokrát o trochu větší než po šči. Stařík si po obědě schoval svůj zbytek chleba do stolku. Paska chtěl udělat totéž, ale rozmyslil si to a raději svůj kousek snědl.
Když se najedl, šel na procházku. V sousední světnici byli kromě lidí, které už zahlédl otevřenými dveřmi, ještě čtyři nemocní. Avšak jen jeden z nich upoutal Paskovu pozornost. Byl to jakýsi vysoký, strašně vyzáblý muž s nevrlým chlupatým obličejem; seděl na posteli a bez přestání pohyboval hlavou jako kyvadlem a kymácel přitom pravou rukou. Paska dlouho nemohl od něho odtrhnout oči. Z počátku se mu zdálo, že jehopravidelné, kyvadlovité pohyby jsou

zábavné a že je provádí k všeobecnému obveselení, když se však zahleděl do jeho tváře, zmocnila se ho úzkost; teď teprve pochopil, že ten člověk nesnesitelně trpí. Prošel do třetí světnice a tam uviděl dva muže s temně rudými obličeji, jakoby natřenými hlínou. Protože nehybně seděli na postelích a měli podivné obličeje, na nichž bylo těžko rozpoznat rysy, podobali se pohanským bůžkům.
"Tetičko, proč jsou takoví?" zeptal se Paska ošetřovatelky.
"Mají, chlapče, neštovice.*
Když se Paska vrátil do své světnice, posadil se na postel a čekal na doktora, že půjdou spolu chytat čížky nebo pojedou na jarmark. Ale doktor nešel. Ve dveřích sousední světnice se na okamžik mihl lékařův pomocník. Sklonil se k nemocnému, který měl na hlavě pytlík s ledem, a zavolal: "Michajlo!"
Spící Michajlo se nepohnul. Pomocník jen mávl rukou a odešel. Cekaje na doktora, Paska si prohlížel svého souseda stařika. Stařec stále kašlal a plival do nádobky. Jeho kašel byl táhlý a chrčivý. Paškovi se líbila jedna stařikova zvláštnost: když nabíral dech, v prsou mu to hvízdalo a disharmonicky zpívalo.
"Dědečku, co ti to tam tak hvízdá!" zeptal se Paska.
Stařík neodpověděl. Paska chvilku čekal a pak se znovu zeptal:
"Dědečku, kde je liška?"
"Jaká liška?"
"Zivá."
"Kde by byla? V lese."
Uplynulo už mnoho času, ale doktor stále ještě nepřicházel. Ošetřovatelka přinesla čaj a vyhubovala Paškovi, že si nenechal k čaji chleba. Ještě jednou přišel lékařův pomocník a znovu budil Michajla. Za okny se už rozestřelo modré šero, ve světnicích rozsvítili, a doktor se stále neukazoval. Bylo už pozdě jet na jarmark nebo chytat čížky. Paska se natáhl na postel a přemýšlel. Vzpomněl si na cukrkandl, který mu slíbil doktor, na matčinu tvář a její hlas, na černou hodinku u nich v chalupě, na pec, nabručivou babičku Jegorovnu - a najednou mu bylo teskno a smutno. Vzpomněl si ještě, že zítra za ním přijde maminka, usmál se a zavřel oči.
Probudil ho šramot. V sousední světnici kdosi chodil a mluvil přitlumeným hlasem. V slabém světle nočních lamp a svítilen se před ikonami pohybovaly okolo Michajlovy postele tři postavy.
"Poneseme ho s postelí, nebo jen tak?" zeptala se jedna z nich.
"Jen tak. S postelí bychom neprošli. No, mohl s tím umíráním ještě počkat, dej mu pánbůh království nebeské!"
Jeden vzal Michajla za ramena, druhý za nohy a nadzvedli ho; Michajlovy ruce a šosy jeho županu zůstaly chabě viset ve vzduchu. Třetí - byl to ten, co se podobal ženské - se pokřižoval a všichni tři, nestejnoměrně dupajíce nohama a přišlapujíce Michajlovy šosy, vyšli ze světnice.
V prsou spícího stařika se ozývalo hvízdání a disharmonicky zpěv. Paska napjatě naslouchal, pohlédl do tmavých oken, pak zděšeně vyskočil z postele a zaúpěl hlubokým hlasem:
"Ma-min-ko!"
Nečekaje na odpověď, vrhl se do sousední světnice. Světlo svítilny a noční lampy jen nepatrně rozptylovalo temnotu. Nemocní, vzrušeni Michajlovou smrtí, seděli na svých postelích. Jejich rozcuchané hlavy splývaly se stíny, takže vypadali širší a vyšší, ba zdálo se, že se neustále zvětšují. Na krajní posteli v koutě, kde byla největší tma, seděl muž a kýval hlavou i rukou.
Paska neuvažoval, kam které dveře vedou, a vrazil do světnice, v níž byli nemocní neštovicemi; odtud se vyřítil na chodbu a z chodby do velké světnice, kde na postelích ležely a seděly obludy s dlouhými vlasy a tvářemi stařen. Když proběhl ženským oddělením, opět se octl na chodbě, spatřil zábradlí známých schodů a seběhl do přízemí. Tady rozeznal čekárnu, v níž ráno seděl, a začal hledat venkovní dveře.
Zástrčka cvakla, zavál studený vítr a Paska klopýtaje vyběhl ven. Ovládala ho jediná myšlenka - utéci, utéci! Cestu neznal,ale byl přesvědčen, bude-li utíkat, že se určitě dostane domů k mamince. Noc byla pošmourná, ale za mraky svítil měsíc. Od venkovních schodů běžel Paska přímo dopředu, zahnul za kůlnu a narazil na holé keře; na chvilku se zastavil a uvažoval, potom se vrhl zpátky k nemocnici, běžel okolo ní a znovu se nerozhodně zastavil: za nemocniční budovou se bělaly náhrobní kříže.
"Ma-min-ko!" zakřičel a vrhl se nazpět.
Když utíkal okolo tmavých, ponurých budov, zahlédl jedno osvětlené okno.
Jasně červená skvrna vypadala ve tmě strašidelně, ale Paska, zchvácen hrůzou, už nevěděl kam běžet, a proto zamířil k němu. Hned vedle okna byly venkovní schody a hlavní vchod s bílou tabulkou. Paska vyběhl na schody, pohlédl do okna a tu se ho naráz zmocnila prudká, strhující radost. Oknem spatřil veselého, družného doktora, jak sedí za stolem a čte knihu. Paska se rozesmál štěstím, vztáhl ruce k známé tváři, chtěl zavolat, ale neznámá síla mu sevřela hrdlo a podrazila nohy. Zavrávoral a v bezvědomí se zhroutil na schody.
Když se probral, bylo už světlo a velmi dobře známý hlas, který mu včera sliboval jarmark, čížky a lišku, říkal vedle něho:
"Jsi ty ale hlupák, Pasko! Opravdový hlupák! Nařezat by ti měli, ty kluku jedna!"

MYSLITEL

Je parné poledne. Ticho, mrtvo… Příroda se podobá jediné veliké usedlosti, zapomenuté bohem i lidmi. Pod převislými větvemi staré lípy, blízko domku vězeňského dozorce Jaškina, sedí u malého třínohého stolku sám Jaškin se svým hostem, okresním inspektorem Pimfovem. Oba si svlékli kabáty a rozepjali vesty, na brunátných, umdlených tvářích jim vyráží pot; vedro z nich setřelo jakýkoliv výraz… V Pimfovově tváři se sedla a roztekla lenost, zrak mu otupěl, dolní ret

poklesl. Zato Jaškinovy oči a čelo mluví ještě o jakési činnosti; asi o něčem dumá… Oba na sebe zírají, nemluví, svá muka dávají najevo jen funěním, nebo malátným pohybem dlaně, která se ohnala po mouše. Na stolku je v karafě vodka, dřevité vařené hovězí a plechovka od sardinek, plná našedlé soli. Nalili si už jednu, druhou, třetí…
"A je to tak," vyhrkne najednou Jaškin tak nenadále, že pes, klimbající u stolu, vyletí a*se staženým ohonem pádí odtud. "Je to tak! Říkejte si, co chcete, Filipe Maximiči, ale náš jazyk má tolik zbytečných rozdělovačích znamének!"
"Tak? Ani bych neřekl," opáčí mírně Pimfov a odstraňuje ze skleničky muší křidélko. "Znamének je, pravda, mnoho, ale každé z nich má svůj význam, své místo."
"Jen nechtě těch řečí. Pražádný význam nemají ta vaše znaménka. Jen aby se muselo mudrovat… Nacpou deset čárek dojediné řádky a nafouknou se. Státní náviadní má kupříkladu zástupce, Merinov se jmenuje, který píše čárku za každým slovem. Řekněte jenom nač? Vážený pane, čárka, při návštěvě toho a toho vězení, čárka, jsem zjistil, čárka, že vězňům, čárka… Fuj! Až oči přecházejí! A v knihách nejinak… Středník, dvojtečka, všelijaké uvozovky. Četbu ti to zprotiví. A jiný furiant nemá dost jedné tečky, bum a napaří jich celou řádku… A nač to všechno?"
"Věda si to žádá…" povzdechne Pimfov.
"Věda… ohlupování a ne věda… To zas nevěděli, co si vymyslit, furianti… čím omračovat lidi… V žádném jiném jazyce na příklad nemají písmeno y, ale u nás samo sebou je… Nač to, řekněte mi? Napsat bytost s y, nebo bez y, není to jedno?"
"Jak můžete něco podobného vypustit z úst, Iljo Martynyči?" zvolá pohoršené Pimfov. "Snad byste nechtěl psát bytost s i? Mluvíte, že se člověk celý třese."
Pimfov do sebe obrátí skleničku, uraženě zamrká a odvrátí tvář stranou.
"Kolikrát já dostal nařezáno za tohle y!" pokračuje Jaškin. "Pamatuji si, jak mě jednou učitel vyvolal k tabuli a diktoval: "Zítra odjedu do města." Vzal jsem křídu a napsal zítra s í. Nařezal mi. Za týden mě volal zas a zas diktuje: "Zítra odjedu do města." Tentokrát jsem napsal ý a zase nářez. "Jak to, Ivane Fomiči? Prosím pěkně, sám jste říkal, že je to třeba psát s yl" "Taky jsem se," povídá, "mýlil. Zrovna včera jsem si přečetl vědecké pojednání o y ve slově zýtra a souhlasím s akademií věd. Řezat tě musím, přísahal jsem…" A řezal. To i náš Váša má od y věčně napuchlé ucho… Kdybych byl ministrem, zakázal bych vašemu bratrovi takhle ohlupovat lidi."
"Mějte se tu dobře," zamrká Pimfov a obléká si s povzdechem kabát. "Nesnesu, když se takhle o vědě…"
"Nu tak, nu tak, snad jste se neurazil," chytne Jaškin Pimfova za rukáv. "To já jen tak, aby řeč nestála… Nu tak, sedněte si přece, popijeme ještě!"
Uražený Pimfov se posadí, vypije sklenku a odvrátí se stranou. Opět se rozhostilo ticho. Kuchařka Feona nese kolem vědro s pomyjemi. Je slyšet šplíchnutí a zavytí politého psa. Sedlá Pimfovova tvář kysne ještě více; už už roztaje vedrem a rozteče se dolů, na vestu. Jaškinovi se krabatí čelo. Upřeně se dívá na dřevité hovězí a dumá… Ke stolu přistoupí invalida, vrhne ponurý pohled na karafu, a když zjistí, že je prázdná, donese novou porci… Popíjejí dále.
"A je to tak!" řekne najednou Jaškin.
Pimfov sebou trhne a polekaně hledí na Jaškina. Čeká další rouhání.
"Je to tak," opakuje Jaškin a zádumčivě se dívá na karafu. "Po mém soudu je i věd příliš mnoho!"
"Co tím myslíte? Jak to?" optá se tiše Pimfov. "Jaké vědy jsou podle vás zbytečné?"
"Všechny… Čím více člověk zná, tím více si o sobě myslí. Naparuje se… Pověsit všechny… ty vědy… Nu tak, nu tak, zas jste se urazil. Jste vy, bože, urážlivý. Před vámi nelze říci slovo! Poseďte, popijte!"
Přichází Feona a zlostně rozhazuje masitými lokty, když oběma předkládá v miskách zeleninovou polévku. Pak se ozývá hlasité srkání a mlaskání. Jako by ze země vyrostli, připletou se ještě tři psi a kočka. Stojí u stolu a zálibně se dívají na přežvykující ústa. Po polévce přichází mléčná kaše, kterou Feona předkládá s takovou zlobou, že se sypou se stolu lžíce a kůrky. Nežli se pustí do kaše, přátelé mlčky pijí.
"Všechno na tomto světě je zbytečné," prohodí náhle Jaškin.
Pimfov upustí lžíci do klína, polekaně vzhlédne k Jaškinovi, chce protestovat, ale jazyk mu zdřevěněl pitím a utopil se v husté kaši… Místo obvyklého: "Jak to? Co to říkáte?" vyjde jen jakési zamečení.
"Všechno je zbytečné," vede Jaškin dále svou. "Vědy i lidi… i tyhle věznice, i mouchy… i kaše… I vy jste zbytečný… Třebas jste dobrý člověk a věříte v boha, i vy jste zbytečný…""Bud!te sbohem, Iljo Martynyči," breptá Pimfov, usilovně se snažící nadít ruku do rukávu.
"Tak jsme se tu nacpali a nachlastali, a nač to všechno? Je to tak… To všechno je zbytečné. Jíme a sami nevíme nač. Nu tak, nu tak, zas jste uražený! To já jen tak, aby bylo o čem mluvit. Kam byste chodil? Poseďte ještě, pohovoříme… popijeme!"
Rozhostí se ticho, čas od času přerušované cinkáním skleniček a opilým říháním… Slunce se pomalu chýlí k západu. Lípa vrhá stále delší a delší stín. Přichází Feona a frkajíc a rozhazujíc rukama rozkládá u stolu kobereček. Oba přátelé do sebe vlijí mlčky poslední, uloží se na koberec a obráceni druh k druhu zády, usínají…
- Bůh bud pochválen! - myslí si Pimfov, - dnes se nedostal až ke stvoření světa a k svaté hierarchii, to už by mi začaly vstávat vlasy na hlavě, že by to hezké nebylo.

SPISOVATEL

V místnosti, sousedící s velkoobchodem čajem kupce Jeršakova, seděl za vysokým psacím pultem sám Jeršakov, člověk ještě mladý, oblečený podle módy, ale vyžilý, mající za sebou zřejmě kus bouřlivého života. Jak prozrazovalo jeho rozmáchlé, umně kroucené písmo a jemná vůně jeho doutníků, nebyla mu cizí evropská civilizace. Ale v ještě kulturnějším světle se ukázal, když přišel z obchodu chlapec a ohlásil:
"Pan spisovatel přišel."

"Á… pozvi ho dále. A řekni mu, ať nechá galoše v krámě."
Za chvíli vešel do pokojíku šedivý, plešatý starý pán ve skořicovém, odřeném svrchníku, s červenou, zmrzlou tváří, v níž byl výraz nemohoucnosti a nejistoty, vlastní lidem, kteří třebas málo, ale pravidelně pijí.
"Á, moje úcta…" řekl Jeršakov, aniž se na příchozího ohlédl. "Co pěkného mi nesete, pane Geinim?"
Jeršakov si pletl slova "genius" a "Heine" a spojoval je v jedno slovo "Geinim", kterým zval starého pána.
"Tady prosím, přinesl jsem co jste si objednal," odpověděl Geinim. "Už jsem s tím hotov, prosím…"
"Tak brzy?"
"Za tři dny se dá napsat román, Zachare Semjonyči, neřku-li reklama. Na reklamu stačí třebas hodina."
"Jenom? Ale handrkuješ se vždycky, jako když bereš práci na rok. Nu, ukažte mi, co jste složil!"Geinim vytáhl z kapsy několik pomačkaných papírků popsaných tužkou a přistoupil až k pultu.
"Mám to teprve v konceptu, v hrubých rysech, prosím…" pravil. "Přečtu vám to, prosím, a vy dávejte dobrý pozor a upozorněte mě v případě, kdybyste našel chybu. Chyba se může přihodit snadno, Zachare Semjonyči___Věříte? Dělal jsem reklamu současně pro tři obchody… Z toho by se i Shakespearovi zatočila hlava."
Geinim si nasadil brýle, zvedl obočí a jal se číst unylým hlasem, jako kdyby deklamoval:
"Sezóna 1885 až 86. Dodavatel čínského čaje do všech měst evropského a asijského Ruska i za hranice, Z. S. Jeršakov. Založeno r. 1804. - Celé toto záhlaví, víte, bude mezi erby a ozdobeno ornamenty. Dělal jsem reklamu pro jednoho kupce a ten použil erbů různých měst. Můžete to udělat i vy, Zachare Semjonyči, vymyslil jsem pro vás tenhle ornament: lev s lyrou v zubech. A teď dál: - Několik málo slov našim zákazníkům. Velevážení I Ani politické události poslední doby, ani chladný indiferentismus, kterým stále víc a více nasakuji všechny vrstvy naší společnosti, ani změlčení Volhy, na které teprve nedávno upozornila lepší část našeho tisku - nic z toho nás nemůže vyvést z rovnováhy. Dlouholeté trvání naší firmy a sympatie, které jsme si za tu dobu získali, dávají nám možnost stát pevně na nohou a neměnit jednou provždy zavedený systém jak v našich stycích s majiteli čajových plantáží, tak ve svědomitém vyřizování objednávek. Naše heslo je všeobecně známo. Je vyjádřeno jen několika, ale zato výmluvnými slovy: svědomitost, láce, rychlost!"
"Dobře! Výborně!" přerušil ho Jeršakov a zavrtěl se na židli. "Ani jsem nečekal, že dáte něco takového dohromady. Šikovná práce! Jenže ještě maličkost, příteli milý… Potřebovalo by to ještě trochu stínu, trošku to zatemnit, tak nějak, rozumíš mi, aby to mělo nějaké kouzlo… Oznamujeme tu, že firma právě dostala partii čerstvých, raných jarních čajů ze sezóny 1885… Ano? Ale vedle toho by bylo třeba poukázat na to, že tyto právě došlé čaje leží v našich skladech už tři roky, avšak z Číny že nám nicméně došly teprve minulý týden."
"Rozumím, prosím… Veřejnost si nesrovnalosti ani nevšimne. Na začátku oznámení napíšeme, že jsme čaje právě obdrželi, a na konci řekneme asi toto: - Jelikož máme značnou zásobu čaje postaru vyclenou, máme možnost bez vlastních ztrát prodávat podle ceníků minulých let… atd. Nuže, na druhé straně bude ceník. Znova tu budou erby a ornamenty… Pod nimi bude velkým písmem: "Ceník nejlepších aromatických, fučanských, kachtinských a bajchových čajů první jarní sklizně, došlých z nově získaných plantáží…" A dále: "Dovolujeme si upozorniti opravdové znalce na Ijansinské čaje, z nichž největší a nejzaslouželejší oblibě se těší ‚Čínský erb' neboli ‚Závist konkurentů* za tři ruble padesát kopejek. Z růžových čajů doporučujeme obzvláště: ‚Bogdychánskou růži' za dva ruble a ‚Oči Číňanky' za jeden rubl osmdesát kopejek." Po cenách přijdou petitem dispozice o rozvážce a dodávce čaje. Bude tu i zmínka o srážkách a prémiích: "Většina našich konkurentů, kteří k sobě chtějí přitáhnout zákazníky, používá jako vnadidla prémií. My ze své strany protestujeme proti tomuto ošidnému systému a nabízíme svým zákazníkům všechny lákavé výhody, na které naši konkurenti chytají své oběti, ne jako prémie, ale úplně zdarma. Každý, kdo od nás koupí alespoň za padesát rublů, může si vybrat a dostane do vlastnictví jeden z těchto pěti předmětů: čajník z britského kovu, sto navštívenek, plán města Moskvy, schránku na čaj v podobě nahé Číňanky a knihu.Udivený ženich čili nevěsta pod neckami', příběh od Igrivovo - Veselčaka"."
Když dočetl a sem tam něco poopravil, Geinim rychle přepsal reklamu načisto a odevzdal ji Jeršakovovi. Potom nastalo ticho… Oba měli nepříjemný pocit, jako kdyby spáchali nějakou hanebnost.
"Honorář za práci mi dáte laskavě hned nebo až potom?" zeptal se Geinim váhavě.
"Kdy chcete, třeba hned…" odpověděl ledabyle Jeršakov."Jdi do krámu a vyber si co chceš za půl pátá rublu."
"Rád bych viděl peníze, Zachare Semjonyči.*
"Nemám ve zvyku platit penězi. Platím všem čajem a cukrem: vám, i zpěvákům, jsem jejich předsedou, i zřízencům. Alespoň tolik nepijí."
"Zachare Semjonyči, cožpak je možno přirovnávat mou práci ke zřízencům a zpěvákům? Já dělám práci duševní."
"Jakápak je to práce! Sedl jste si, napsal něco a hotovo. Napsaného se ani nenajíš, ani nenapiješ, nic to není! Ani za rubl to nestojí."
"Hm… tak vy takhle mluvíte o psaní…" urazil se Geinim. "Nenajíš se, nenapiješ! A to vás nenapadne, že jsem možná trpěl, když jsem tu reklamu skládal? Píšeš a cítíš, že klameš celé Rusko. Chci peníze, Zachare Semjonyči!"
"Začínám tě mít dost, kamaráde. Copak se takhle dotírá?"
"Tak dobře. Tak si za to vezmu práškový cukr. Vaši hoši ho ode mne odkoupí nazpátek po osmi kopejkách za libru. Prodělám na té operaci čtyřicet kopejek, ale co mám dělat! Buďte zdráv!"
Geinim se obrátil k odchodu, ale ve dveřích se zastavil, povzdechl si a řekl:
"Klamu Rusko! Celé Rusko! Vlast klamu za krajíc chleba! Eh!"
A odešel. Jeršakov si zapálil havana a v jeho kanceláři to ještě silněji zavonělo kulturním člověkem.

VŠEHO MOC ŠKODÍ

Zeměměřič Gleb Gavrilovič Smirnov přijel do stanice "Gnilušky". Aby se dostal do usedlosti, kam si ho pozvali na

vyměřování, musel jet ještě třicet až čtyřicet verst s koňmi. (Není-li vozka opilý a koně nejsou staré herky, nemusí to být ani třicet verst, ale má-li vozka špičku a jsou-li koně zmoření, je z toho nakonec i padesát.]
"Mohl byste mi říci, prosím vás, kde bych tu sehnal poštovské koně?" obrátil se zeměměřič na staničního strážníka.
"Jaké že? Poštovské? Tady nepadnete na sto honů ani na pořádného psa, neřku-li na poštovské koně… A kam to vlastně chcete?"
"Na Děvkino, na statek generála Chochotova."
"Nu, víte," zívl strážník. "Podívejte se za stanicí, někdy se tam ve dvoře najdou mužici, že sem tam někoho svezou."
Zeměměřič si povzdechl a nepříliš nadšeně se odebral za stanici. Po dlouhém hledání, přemlouvání a váhání našel hromotluckého, zamračeného mužika s dolíčkovatou tváří, oblečeného do potrhané haleny a lýčených střevíců.
"Jaký to máš, u čerta, vůz!" zamračil se zeměměřič, když lezl do vozu. "Kdo se má vyznat, kde je zadek a kde předek…"
"Jaképak copak? Kde má kůň ocas, tam je předek a tam, co sedí jemnostpán, zadek…"Kobylka byla mladá, ale vyzáblá, s vyvrácenýma nohama a okousanýma ušima. Když se vozka zvedl a šlehl ji bičem z provázku, pohodila jenom hlavou, když zanadával a šlehl ji ještě jednou, zaskřípěl celý vůz a zatřásl se, jako by měl zimnici. Na třetí šlehnutí se povoz zakymácel, na čtvrté se hnul z místa.
"To takhle pojedem celou cestu?" zeptal se zeměměřič, když zjistil, jak hrozně to vozem třese, a když si nikterak nemohl srovnat v hlavě umění ruských vozků spojovat poklidnou, želví jízdu s třesením, které div duši nevytluče.
"Však do-o-jedem!" uklidnil ho vozka. "Kobylka je mladá, čiperná… jen ji nech rozběhnout a už ji nezastavíš… No-o-o, po-o-tvoro!"
Když povoz vyjel ze stanice, nadcházel soumrak. Po pravé ruce zeměměřiče se prostírala temná, chladem ztuhlá pláň, jíž nebylo konce… Kdyby ses po ní pustil, dostal by ses asi někam do horoucích pekel. Na obzoru, tam, kde se ztrácela a splývala s nebem, loudavě dohasínaly studivé podzimní červánky… Po levé straně cesty se v temnějícím vzduchu vypínaly jakési pahorky, snad loňské stohy, snad vesnice. Co měl před sebou, to zeměměřič neviděl, neboť z této strany mu zakrýval zorné pole široký a hranatý vozkův hřbet. Bylo klidno, ale chladno, mrazivo.
- Jaký je to tu zapadákov! - přemítal zeměměřič, snažící se přikrýt si uši límcem pláště. - Ani živá duše! Kdyby nás najednou někdo přepadl a oloupil, nedovoláš se pomoci, i kdybys z děla střílel… I ten vozka je takový divný… Už jenom ta jeho záda! Takové dítě přírody by tě mohlo jenom ťuknout prstem a měl bys duši venku! I hubu má zvířecí, podezřelou!
"Nu, příteli," zeptal se zeměměřič, "jakpak se jmenuješ?"
"Jako já? Klim."
"Nu, Klime, jaké to tu máte? Není tu nebezpečno? Netropí se tu všelicos?*
"Kdepak, bůh zachraň. Kdo by tu komu co tropil?"
"No, to je dobře… Ale pro každý případ jsem si vzal na cestu tři revolvery," zalhal zeměměřič. "A s revolverem nejsou, jak víš, žádné žerty. S ním se vypořádáš i s deseti lupiči…"
Setmělo se. Vůz náhle zaskřípěl, zavrzal, otřásl se, a jako by se mu nechtělo, zahnul doleva.
- Kam mě to veze! - uvažoval zeměměřič. - Pořád jel rovně a najednou doleva. Ještě aby mě tak nakonec zavezl do nějaké divočiny a… a… Byly už přece případy! - "Poslyš," obrátil se na vozku. "Tak ty říkáš, že tu není nebezpečno? Škoda… já jsem tak rád, když se mohu poprat s lupiči… Napohled jsem slabý, neduživý, ale sílu mám jako býk… Jednou mě přepadli tři lupiči… A co myslíš? Jednomu jsem dal takovou, rozumíš, že vypustil duši, a ty dva ostatní hnali kvůli mně na Sibiř. Sám nevím, kde se ta síla ve mně bere… Popadnu takhle jednou rukou třebas takového siláka jako jsi ty a… je z něho mastná skvrna!"
Klim se na zeměměřiče otočil, svraštil obličej a šlehl koně.
"Tak je to, příteli…" pokračoval zeměměřič. "Bůh chraň toho, kdo si se mnou něco začne. Nejen že takový lupič je potom bez rukou a bez nohou, ale zodpoví si to ještě před soudem… znám se osobně s každým soudcem a policejním náčelníkem. Jsem zaměstnanec státu, člověk státně důležitý… Když já jedu, tak už o tom ví policie… a stará se, aby se mi nic nestalo. Po celé cestě dřepí ve křoví četníci a policisté… Po… po… počkej!" zařval najednou zeměměřič.
"Kampak jsi to zajel? Kam mně to vezeš?"
"Copak nevidíte? Jsme v lese."
- Opravdu, je to les… - uznal v duchu zeměměřič, - A já se tak vyděsil! Ne, nesmím prozradit, jak jsem rozčilen… Už si všiml, že jsem bez sebe strachem. Proč by se na mne jinak pořád ohlížel? Jistě má něco za lubem… Nejdřív jsme se sotva hýbali, jel co noha nohu mine, a teď to, panečku, žene!
"Poslyš, Klime, proč tak ženeš toho koně?"
"Neženu ho. Sám se tak rozběhl… A jak se rozběhne, tak můžeš dělat co chceš a nezastavíš ho… Samotného tio mrzí, že má takové nohy."
"Nelži, příteli! Vždyť mi tu lžeš! Ale neradím ti, abys ho tolik hnal. Přitáhni trochu koně… Slyšíš? Přitáhni ho!""Proč?"
"Proč?… Protože ze stanice měli za mnou vyjet čtyři moji druhové. Takhle by nás nedohonili… Smluvili jsme se, že mě dostihnou v tomhle lese… S nimi bude cesta už veselejší… Jsou to chlapi jako hory… každý má po pistoli… Proč se pořád otáčíš a vrtíš sebou jako na jehlách? Nu? Příteli, já tento… příteli… na mne se nemáš co ohlížet… na mně není nic zajímavého… Nanejvýš ty revolvery… Počkej, jestli chceš, vyndám je a ukážu ti je…"
Zeměměřič se zatvářil, jako když šmátrá po kapsách, a to byl okamžik, kdy se stalo něco, čeho se nemohl nadat, jak byl ustrašený. Klim najednou po hlavě vyskočil z vozu a na všech čtyřech se hnal k houští.
"Pomoc!" zahalekal. "Pomoc! Vem si, ty bídáku, koně i vůz, jenom ušetř moji duši! Pomoc!"
Bylo slyšet kvapné vzdalující se kroky, praskání větví a pak vše ztichlo. Zeměměřič, který se nenadal takové lekce, zastavil koně, a pak se pohodlněji uvelebil ve voze a začal uvažovat.
- Utekl… vyděsil se, hlupák… Ale co teď? Sám dále jet nemohu, neznám cestu, a ještě by mysleli, že jsem mu ukradl

koně… Co teď? - "Klime! Klime!"
"Klime!…" odpověděla ozvěna.
Myšlenka, že bude muset prosedět celou noc v tom temném, studeném lese a slyšet jenom vlky a odfrkování vyzáblé kobylky, vyvolala zeměměřiči v zádech pocit, jako kdyby mu tam přejížděli studeným pilníkem.
"Klimuško!" zakřičel. "Kamaráde! Kde jsi, Klimuško?"
Zeměměřič tak prokřičel dobré dvě hodiny, a teprve když začal sípat a smířil se s myšlenkou, že stráví noc v lese, zanesl k němu slabý větérek čísi zasténání.
"Klime! Tos ty, příteli? Pojedem!"
"Za.. zabiješ mě!"
"To já jen žertoval, příteli! Přisámbůh, že jsem žertoval! Kdepak mám jaké revolvery? To jsem ti jen ze samého strachu nalhal! Buď tak hodný a pojeď! Mrznu tady!"
Klim, který si zřejmě uvědomil, že opravdový lupič by byl dávno s vozem ten tam, vylezl z lesa a váhavě se přiblížil ke svému pasažérovi.
"Nu, čeho ses vylekal, hlupče? Byla to jenom… legrace, a tys byl hned celý pryč… Sedni si!"
"Bůh s tebou pane," vrčel Klim, škrabaje se do vozu. "Kdybych to byl věděl, nevezl bych tě ani za sto stříbrňáků! Strachy jsem div duši nevypustil…"
Klim šlehl kobylku. Povoz sebou škubl. Klim šlehl ještě jednou a povoz se zakymácel. Po čtvrtém šlehnutí, když se povoz hnul z místa, zeměměřič si přetáhl límec přes uši a zamyslil se. Cesta ani Klim už mu nepřipadali nebezpečné.

HOŘE

Soustružník Grigorij Petrov, o němž dávno každý ví, jak na slovo vzatý je to mistr a přitom přece nejnepořádnější mužik celého galčinského okresu, veze svou nemocnou stařenku do újezdní nemocnice. Je třeba zdolat asi třicet verst hrozné cesty, která dá coproto pošťákovi z povolání, natož teprve takovému peciválu jako je soustružník Grigorij. Profukující ledový vítr vane zrovna do tváře. Všude kolem, kam se jen podíváš, víří oblaka sněhových vloček, že se ani nevyznáš, zda je to sníh z nebe nebo ze země. Sněhovou záclonou není vidět ani pole ani telegrafní tyče, ani les, a když se to do Grigorije zvlášť silně opře, nevidí ani dopředu na chomout. Chatrná, neduživá kobyla jen tak tak plete nohama. Docela se už vyčerpala vyprošťováním kopyt z hlubokých závějí a potrháváním hlavou. Soustružník má naspěch. Neklidně se vrtí na kozlíku a každou chvilku šlehne koně po hřbetě.
"Koukej, Maruško, neplač…" huhlá si pod vousy. "Vydrž to ještě chvilečku. Dá bůh, a už budeme v nemocnici a hned ti bude tento… Pavel Ivanyč ti dá takový kapky, nebo poručí, aby ti pustili žilou, třeba se mu i uráčí potřít tě nějakým špiritusem, víš, tento… a přestane tě to v tom boku držet. Však on se Pavel Ivanyč postará. Zakřičí si, zadupe nohama, ale už bude vědět co a jak… Pane, to je nějaký pán, vlídný, pánbu mu dej zdraví… Uvidíš, že až přijedu, nejdříve vyskočí a bude se čertit: "Co si to myslíš? Co to má znamenat?" rozčílí se. "Proč jsi nepřijel včas? Copak jsem kůň, abych si s vámi zabil celý den? Proč's nepřijel ráno? Táhni k čertu, ať tě tu nevidím! Přijeď zítra!" No a já na to: "Pane doktore! Pavlove Ivanyči! Veleváženýl" Tak jeď, ty mrcho chcíplá! No tak!"
Soustružník švihne kobylku a neohlíželse se po stařence, bručí si dál pod nos:
""Veleváženýpane! Bůh mě zatraťjestli nemluvím pravdu… Křižuju se před vámi na to, že jsem vyjel ještě za tmy. Copak to někdo dokáže, být tu u vás včas, když bůh všemohoucí dopustil… a Panenka Maria… a seslali takovou chumelenici? Sám uznejte… Ani náramnej kůň by nedojel včas a ten můj, jen si všimněte, to není kůň, ale herka!" Ale Pavel Ivanyč se zamračí a začne křičet: "Vy jste stará firma! Vy si najdete vždycky tisíc výmluv! A ty nejvíc, Gríško! Znám tě jako své boty! Dám na to krk, že ses nejmíň pětkrát stavil na skleničku!" Ale já na to: "Veleváženýpane! Máte mě za zloděje nebo za pohana? Stařenka poroučí duši bohu, je v posledním tažení a já se budu stavovat po hospodách! Já nevím, můj ty bože! Aby je hrom vzal, lokály prokletý!" No, a potom Pavel Ivanyč rozkáže, aby tě odnesli do nemocnice. Padnu před ním na kolena… "Pavle Ivanyči! Velevážený! Nejpokornější díky! Odpusťte nám hlupcům a neznabohům, nezatracujte ubohé mužiky! Zasloužili bysme na hřbet, a vy se zatím staráte, nožky ve sněhu brouzdáte!" Ale Pavel Ivanyč se tak nějak podívá, zrovna jako kdyby mi chtěl jednu vsolit, a řekne: "Kdyby ses tu neválel po zemi a raději, tupce, nechal vodku na pokoji a šetřil stařenku. Zasloužil bys!" "Zasloužil, zasloužil, Pavle Ivanyči, bůh ví, že zasloužil! Ale jak nemáme k nohám padat, když vy jste naši jediní dobrodincové, otcové rodní? Milostivý pane! Na mou čest!… Před bohem vám to říkám… do očí mi plivněte, je-li to lež: jak jenom se moje Maruška, tento, uzdraví, jak bude zase jak byla, pak udělám všecko, všecičko udělám, co milostpán ráčí přikázat! Je-li libo cigártašku z březovýho dřeva, kroketové koule, kuželky vám vysoustruhuju, žese zahraničním vyrovnají… všechno pro vás udělám! Nevezmu od vás ani kopejku! V Moskvě byste musel dát za takovou cigártašku čtyři ruble, ale já nevezmu ani kopejku!" Doktor se zasměje a řekne: "Nu dobře, dobře… Já vím. Jen kdybys nebyl takový ochlasta…" Jo, stará, věř mi, že já to s pány umím. Nenajdeš pána, abych s ním nedokázal pohovořit. Jen nedej bůh, abychom sjeli z cesty! To to fučí, mám už zalepený oči!"
A soustružník si brouká a brouká. Mechanicky mele jazykem, aby alespoň trošku přehlušil své těžké chmury. Mnoho slov mu přináší slina na jazyk, ale myšlenek a problémů se mu motá v hlavě ještě více. Hoře soustružníka zaskočilo, přišlo nečekaně a on se teď nemůže nikterak vzpamatovat, nemůže si to srovnat v hlavě. Až dosud si nepřipouštěl starosti, žil zrovna jako v opilé netečnosti, bez smutku a bez radosti, a najednou cítí na duši hrozitánskou bolest! Bezstarostný pecivál a ochlasta se octl z čistá jasná v situaci člověka, který má před sebou úkol, který má starosti, který spěchá a dokonce se pere s přírodou.
Soustružník se pamatuje, že tu bolest přinesl včerejší večer. Když se včera večer vrátil domů, opilý jako vždycky, a začal se po starém zvyku hádat a šermovat pěstmi, podívala se stařenka na svého křiklouna tak, jak se nepodívala ještě

nikdy. Obvykle měly její stařecké oči mučednický, pokorný výraz, jako mají oči psa, kterého hodně bijí a málo krmí. Avšak teď hleděla přísně a strnule, jak se dívají svatí na ikonách, nebo umírající. Ten podivný, nedobrý pohled byl začátkem jeho hoře. Zmatený soustružník si vyškemral u souseda kobylku a teď veze stařenku do nemocnice. Doufá, že Pavel Ivanyč udělá prášky a mastmi stařenku zase takovou, jaká byla.
"Poslyš, Maruše, ne abys tento…" hučí. "Jestli se tě Pavel Ivanyč zeptá, jestli jsem tě bil, nebo ne, řekneš: ne, ne, nebil mě vůbec! Však já taky už nikdy bít nebudu. To ti přísahám. Nu a řekni, bil já tě ze zlosti? Vždyť jsem tě bil jen tak, pro nic za nic. Je mi tě líto. Jiný by si z toho nic nedělal a koukej na mne, já tě vezu… starám se o tě. A fučí to, pane, to to fučí! Buď, Pane, vůle tvá! Jenom nedej bůh, abychom sjeli z cesty. Maruše, což pořád mlčíš? Řekni mně, souží tě ten bok?"
Je mu divné, že stařeně netaje na tvářích sníh, že se jí obličej nějak divně protáhl, že dostal bledě šedou, špinavě voskovou barvu, a zpřísněl, zvážněl.
"Jsi ty hloupá!" breptá soustružník. "Říkám ti to na své svědomí, jako před Bohem… a ty zatím tento… Hloupá! Ze toho nechám a nepovezu tě k Pavlu I vany či!"
Soustružník popouští opratě a zadumá se. Ohlédnout se na stařenu nemá odvahu: hrůza! Dát jí otázku a nedostat odpověď, taky hrůza. Konečně, aby skoncoval s nejistotou, nahmátne, neohlíže je se, stařeninu ruku. Prostuzená ruka padá jako kus dřeva.
"Tak to už umřela. To je rána!"
A soustružník pláče. Necítí ani takovou lítost, jako má dopal. Mudruje si: jak se to na světě rychle točí. Jeho hoře ještě ani pořádně nezačalo a už je po všem. Ještě si u stařenky ani nepobyl, nepopovídal si s ní, nepolitoval ji a už umřela. Žil s ní čtyřicet let, ale těch čtyřicet let spolu prošli zrovna jako v mlze. Pro opilství, rvačky, bídu, nebyl čas pořádně žít. A jako naschvál umřela stařenka právě v té chvíli, kdy poznal, že je mu jí líto, že bez ní nemůže žít, že se na ní hodně provinil.
"Musila přece chodit i po žebrotě!" připamatovává si. "Sám jsem ji posílal, aby prosila lidi o chleba, hrome! Měla ještě, hlupačka, žít alespoň deset let. Takhle si nejspíš myslí, že jsem opravdu takový. Matko boží, kam to, k čertu, jedu? Kampak teď k doktorovi! Na hřbitov musím! Obracet!"
Soustružník otočí vůz a ze všech sil pobízí kobylku. Cesta je stále horší a horší. Teď už vůbec nevidí na chomout. Tu a tam najedou saně na smrček, něco tmavého zdrásá soustružníkovi ruce, mihne se mu to před očima a pak je všude, kam jen dohlédne, zase jen bílo a větrno.
"Kdybych tak moh začít se životem znova…" přemítá soustružník.
Vzpomíná si, jak před čtyřiceti lety byla Maruška mladá,krásná, veselá, bohatá nevěsta. Provdali ji za něho, protože jim učarovala jeho dovednost. Byly všecky předpoklady pro slušné živobytí, ale kamenem úrazu bylo, že od té doby, co se o svatbě nalil a svalil za pec, ještě se pořádně neprobudil. Na svatbu se pamatuje, ale co bylo po ní, i kdybys ho zabil, neví - snad jen to, že pil, ležel a pral se. Tak uběhlo čtyřicet let.
Bílá oblaka sněhu ponenáhlu šednou. Stmívá se.
"Ale kam to jedu?" trhne sebou náhle soustružník. "Na hřbitov je třeba a já zatím do nemocnice… jako kdybych rozum ztratil."
Soustružník znova otočí a zase šlehne kobylku. Ta se vydává ze všech sil k udýchanému, drobnému klusu. Soustružník zas a zas prásk, prásk jí po hřbetě… Za zády se mu ozývá nějaké klepání. Třebas se neohlédne, ví, že to.drkotá hlava nebožky o saně. A zatím v ovzduší tma houstne a houstne, vítr fičí ledověji a rezavěji…
- Kdybych tak moh začít se životem znova, - vrtá hlavou soustružníkovi. - Opatřit si nové nástroje, dělat na objednávku… a dávat peníze stařeně… panečku!
A pustí opratě z rukou. Hledá je, hledí se jich zas chopit, ale nejde to, má ruce bez vlády…
- To nic, - pomyslí si jen, - však kůň půjde sám, zná přece cestu. A teď si tak chviličku schrupnout, než bude pohřeb nebo zádušní…
Soustružník zavře oči a dříme. Za nějakou dobu slyší, že se kobylka zastavila. Otevírá oči a vidí před sebou cosi temného, co vypadá jako chajda nebo jako stoh…
Teď by měl vylézt ze saní a podívat se, co a jak, ale v celém těle mu sedí taková lenivost, že radši zmrzne, než by se hnul z místa… A tak si spokojeně usne.
Procitne ve veliké místnosti s natřenými stěnami. Do oken se line jasný sluneční svit. Soustružník před sebou spatří lidi a první jeho starostí je, dělat před nimi pořádného a rozumného.
"Zádušní za stařenku je třeba, lidičky!" vykládá. "Popa!"
"Nu dobrá, dobrá. Ale teď leží" vpadne mu do řeči čísi hlas.
"Milostpane, Pavle Ivany či!" žasne soustružník, když před sebou spatří doktora. "Milostivý pane! Dobrodince můj!" Rád by vyskočil a vrhl se medicíně k nohám, ale cítí, že mu ruce i nohy vypověděly službu.
"Milostpane, kdepak mám nohy? A kde ruce?"
"Ruzluč se s rukama i nohama. Umrzly ti! Nu, nu… pročpak pláčeš? Dost sis na světě užil, sláva pánubohu! Celých šest křížků. Však to stačí!"
"Běda!… Milostpane, to neštěstí. Smilujte se nade mnou! Kdybych tak mohl ještě pět, šest roků."
"A pročpak?"
"Koník není můj, odevzdat ho musím… Stařenku pochovat… Bože, jak se to na tom světě všechno rychle točí! Milostpane! Pavle Ivanyči! Březovou tabatěrku jakou jste ještě neviděl! Kuličky vysoustruhuju…"
Doktor jen mávne rukou a vyjde z pokoje. Se soustružníkem je amen!

VYKŘIČNÍK
(Vánoční povídka)
Na Štědrý den uléhal kolležský tajemník Jefim Fomič Perekladin celý znechucený, ba dokonce uražený.
"Dej mi pokoj, zloduchu!" vyštěkl vztekle na svou ženu, jež se ho zeptala, proč se tak mračí.
Věc se měla tak, že se právě vrátil z návštěvy, kde slyšel mnoho nepříjemných a pro něho potupných řečí. Nejdříve se vedla řeč o užitečnosti vzdělání vůbec, pak se však rozhovořili o nízké úrovni vzdělání u úřednictva a právě při tom bylo vysloveno mnoho stesků, výtek, ba i posměšků na adresu této úrovně. A i tady, jak je to zvykem v ruské společnosti, přešli od všeobecných případů k jednotlivým.
"Řekněte třebas tady vy, Jefime Fomiči," obrátil se na Perekladina jeden mladík. "Zaujímáte významné postavení… ale jaké přitom máte vzdělání?"
"Žádné, prosím. U nás se po vzdělání ani neptají," odpověděl mírně Perekladin. "Jen když správně píšeš. To stačí…"
"A kde jste se naučil pravopisu?"
"Tak, zvykl jsem si, prosím. Sloužím už čtyřicet let, tak to mám v ruce… Z počátku to byla, pravda, potíž, dělal jsem chyby, ale pak jsem si zvykl… a šlo to…"
"A co rozdělovači znaménka?"
"I s těmi není potíž… Kladu je, jak se patří."
"Hm…" děl rozpačitě mladík. "Avšak zvyk a vzdělání nejsou jedno a totéž. Nestačí, že dobře píšete rozdělovači znaménka… kdepak! Musíte umět odůvodnit, že je píšete správně! Napíšete čárku a musíte si být vědom, proč ji píšete… to je právě to, prosím! Ale ten váš neuvědomělý, instinktivní pravopis stojí za starou bačkoru. To je mechanický výkon a nic víc."
Perekladin neodpověděl a dokonce se mírně usmál (mladík byl syn vládního rady a měl právo na hodnost 10. třídy). Ale teď před spaním mu strašně vzkypěla žluč.
- Čtyřicet let sloužím - přemítal - a nikdy mne nikdo hlupákem nenazval. A tumáš, co všechno si najednou nevyvzpomněli: "Neuvědoměle! Instinktivně! Mechanický úkon…" Aby tě čert vzal, ty… Kdo ví, zda nerozumím ještě více věcem než ty, třebas jsem nebyl na tvých universitách!
Když vysypal na kritikovu hlavu všechny nadávky, které kdy slyšel, a trochu se pod pokrývkou ohřál, Perekladin se pomalu uklidňoval.
- Vím přece… je mi jasné… - uvažoval v dřímotách. - Nedám přece dvojtečku tam, kde patří čárka, tož tedy přece píšu vědomě, s pochopením. Tak je to… Chcete-li co vědět, mladíku… Napřed je třeba odžít, odsloužit si své a pak můžete kritizovat starce…
Pod semknutými víčky usínajícího Perekladina se mihla jako meteor kupou temných, úsměvných mraků ohnivá čárka. Za ní druhá, třetí a za chvíli byl celý bezmezný temný prostor jeho fantazie vyplněn řadami míhajících se čárek…
- Vezmi třeba tyhle čárky… - dumal Perekladin, jehož údy sladce umdlévaly přicházejícím spánkem. - Vyznám se v nich přece… Každou umístím, budeš-li si to přát… a… a uvědoměle, nijak nazdařbůh… jen mě vyzkoušej, uvidíš… Čárky se kladou porůznu, kde je, i kde není třeba. Čím je spis zamotanější, tím více je třeba čárek. Dáváš je před "který" a před "že". Při vyjmenovávání úředníků je třeba každého oddělit čárkou… Vida, že to znám!
Zářivé čárky se zavrtěly a ulétly. Na jejich místo přiletěly ohnivé tečky…
- Tečku klademe na konci spisu… Kde je třeba vyznačit delší oddech a vzhlédnout k posluchačům, je také tečka. Po všech dlouhých místech je třeba dát tečku, aby tajemníkovi, až to bude číst, nevyschlo v hrdle. Jinde už se tečka nedává…
Nový nálet čárek. Mísí se s tečkami, krouží a Perekladin vidí hotový sjezd středníků a dvojteček…
- I ty mne nedostanou do úzkých - uvědomuje si. - Kde nevystačíš s čárkou, ale kde by byla tečka příliš, tam se hodí středník. Před "ale" a "tudíž" píšu vždycky středník… Nu a dvojtečka? Dvojtečka se klade po slovech "bylo zjištěno", "bylo rozhodnuto"…
Středníky a dvojtečky pohasly. Zařadily se otazníky. Vyskočily z mraků a zarejdily kankán.
- To je toho: otazník! I kdyby jich bylo tisíc, všem najdu místo. Klademe je pokaždé, když se na něco tážeme, nebo když se například informujeme o nějakém spisu… "Kam je převeden zůstatek za ten a ten rok?" - nebo "Shledává policejní správa možným onu Ivanovnu" atd.?
Otazníky přikývly na souhlas bříšky a v mžiku, jakoby na povel, se protáhly ve vykřičníky…
- Nuže!… Tohoto znaménka se často užívá v dopisech. "Nejmilostivější pane!" nebo "Vaše výsosti, otče a dobrodince!" A co ve spisech?
Vykřičníky se ještě protáhly a zastavily se plny očekávání…
- Ve spisech se kladou vždy… tento… tam… Kam? Tak!… Počkejme, kam se opravdu kladou v úředních listinách? Moment… Bože, cožpak si nevzpomenu… Nu tak!…
Perekladin otevřel oči a převrátil se na druhý bok. Ale sotva zas zavřel oči, znova na tmavém pozadí vyvstaly vykřičníky.
- Čert je vem… Kdypak že se kladou? - vrtalo mu hlavou, zatím co se z ní snažil vyhnat nezvané hosty. - Snad jsem to nakonec nezapomněl? Buď jsem to zapomněl… nebo snad, nebo jsem jich nikdy neužíval…
Perekladin se začal rozpomínat na obsah všech spisů, které napsal za čtyřicet let své služby; ale ať si lámal hlavu jak chtěl, ať jak chtěl vrásčil čelo, nenašel ve své minulosti ani jeden vykřičník.
- No tohle! Čtyřicet let píšu a nedal jsem ani jeden vykřičník… To je ale… Kdypak ho, ohavu podlouhlou, vlastně klademe?
Za řadou ohnivých vykřičníků se objevila potměšile se šklebící tvář mladíka, který Perekladina kritizoval. Dokonce i všechny vykřičníky se ušklíbly a slily se v jediný veliký otazník.

Perekladin zatřepal hlavou a otevřel oči.
- Ďas to sper… - pomyslil si. - Zítra abych vstával na ranní a ta čertovina mi nejde z hlavy… Br… Nu tak, kdy že se klade? Tak tady máš ten svůj návyk. Máš to pěkně v ruce! Za čtyřicet let ani vykřičník! Co?
Perekladin se pokřižoval a zavřel oči, okamžitě je však zase otevřel, neboť na temném pozadí stále ještě vystupoval veliký vykřičník.
- Fuj! Takhle celou noc neusnu. "Marfušo!" otočil se ke své ženě, která se často chvástala, že má penzionát. "Nevíš, drahoušku, kdy se klade v úředních spisech vykřičník?"
"To se ví, že vím! Nadarmo jsem nechodila sedm let do penzionátu. Mám gramatiku v malíčku. Tento znak se klade při oslovení, zvolání, po slovech, vyjadřujících radost, nadšení, rozhořčení, hněv a jiné duševní stavy."
- Tak to máme - uvědomoval si Perekladin. - Nadšení, rozhořčení, radost, hněv a jiné duševní stavy…
Kolležský tajemník se zamyslil… Po čtyřicet let psal úřední listiny a napsal jich tisíce, ba desítky tisíc, ale nevzpomíná si ani na jednu řádku, která by vyjadřovala nadšení, rozhořčení, nebo něco podobného…
- A jiné duševní stavy a city… - uvažoval. - Ale cožpak musí být ve spisech city? Ty může psát i necita…
Za ohnivým vykřičníkem znovu vyhlédla tvář kritizujícího mladíka a potměšile se ušklíbla. Perekladin se pozvedl a posadil se na posteli. Hlava mu třeštila, na čele mu vyrazil pot…V koutě pod ikonou mile blikala lampička, nábytek dýchal sváteční čistotou, ze všeho vanulo teplo a přítomnost ženské ruky, ale nešťastnému ouřadovi bylo chladno, mizerně, zrovna jako kdyby na něho sedal tyfus. Vykřičník mu už nevyvstával před zavřenýma očima, ale stál přímo u postele nad ženiným toaletním stolkem a posměšně blikal…
"Ty psací stroji! Mašino!" šeptalo vidění a ovanulo úředníka chladným dechem. "Pařeze bezcitný!"
Úředník si přetáhl pokrývku přes hlavu, ale i tam viděl přízrak; přitiskl tvář na ženina záda, ale i z nich civěl vykřičník…
Nebohý Perekladin se trápil celou noc a nezbavil se přízraku ani ve dne. Viděl jej všude; v botách, když se obouval, v koflíku čaje, v řádu, který si připínal…
- A jiné duševní stavy - vrtalo mu hlavou. - Pravda je, že o žádných duševních stavech nemůže být řeč… Ted se jdu zapsat šéfovi do gratulačního archu… jsou při tom nějaké duševní stavy? Nebo jen tak… gratulační mašina…
Když Perekladin vyšel na ulici a přivolal drožkáře, měl dojem, že místo něho se k němu přikolébal vykřičník.
V šéfově předsíni stál místo vrátného týž znak… To vše mu připomínalo nadšení, rozhořčení, hněv… Násadka s perem vypadala také jako vykřičník. Perekladin ji vzal, smočil v inkoustu a podepsal se:
"Kolležský tajemník Jefim Perekladin!!!"
A když ty tři vykřičníky psal, byl nadšen i rozhořčen, radoval se, planul hněvem.
"Tumáš! Tumáš!" breptal a přitlačil na pero.
Ohnivý vykřičník byl spokojen a zmizel.

NEZDAR

Ilja Sergejič Peplov a jeho žena Kleopatra Petrovna stáli za dveřmi a dychtivě naslouchali. Bylo nejvýš pravděpodobné, že za dveřmi, v malém salónu, dojde k vyznání lásky; vyznávali si ji jejich dcera Natašenka a učitel újezdní školy Ščupkin.
"Bere!" šeptal Peplov, třesa se nedočkavostí a mna si ruce. "Tak pozor, Petrovno, jakmile začne o citech, sundáš svatý obraz se zdi a půjdeme jim dát požehnání… Načapáme je… Takové požehnání pod ikonou je posvátné a nezrušitelné… Pak už se nevykroutí, i kdyby to hnal k soudu."
Rozhovor za dveřmi se odvíjel takto:
"Přestaňte pořád o tom charakteru," rozkládal Ščupkin, škrtaje sirku o své kostkované kalhoty. "Vždyť jsem vám nikdy nepsal!"
"To tak! Myslíte, že neznám vaše písmo?" smála se mu strojeně a pisklavě dívka, šilhajíc každou chvíli do zrcadla. "To bylo první, oč jsem se zajímala. Vy jste mi divní páni! Učitel krasopisu a škrábe jak slepice! Jak můžete někoho učit psát, když to sám nedovedete?"
"Eh!… To nic nevadí, prosím. U krasopisu není písmo to hlavní, hlavní je, aby se žáci drželi zkrátka. Toho sekneš pravítkem po hlavě, toho do kolena… Tak jaképak písmo! Hlouposti! Někrasov byl spisovatel, ale stud vás jímá, když vidíte jeho písmo. V sebraných spisech je ukázka jeho rukopisu,""Někrasov a vy, to je rozdíl…" (povzdech).
"Spisovatele bych si vzala s radostí. Psal by mi básně na památku!"
"Básničku vám taky můžu napsat, jestli si přejete."
"O čempak mi můžete napsat?"
"O lásce… O citech… o vašich očích… Přečtete a užasnete… uroníte slzu! A až vám napíšu poetické verše, dovolíte mi, abych vám políbil ruku?"
"To vám prokážu velkou čest!… Ruku mi můžete políbit třebas hned!"
Ščupkin byl v mžiku u ní, vytřeštil oči a přilnul k baculaté ručince, vonící vaječným mýdlem.
"Sem s obrazem!" Peplov horečně loktem pobídl ženu a rozčilením celý bledý, rychle si zapínal kabát. "Jdeme! Nu tak!"
Neváhaje ani vteřinku, Peplov rozrazil dveře.
"Děti…" zabreptal s rozpřaženýma rukama a doprovodil to slovo dojatým zamžouráním. "Bůh vám žehnej, děti moje… Žijte… ploďte… množte se…"
"Já… já vám taky dávám požehnání…" zaplakala štěstím matka. "Buďte šťastny, drahé děti! Oh, berete mi můj jediný poklad!" obrátila se k Ščupkinovi. "Mějte ji rád, dcerku moji, buďte na ni hodný…"
Ščupkin otevřel ústa úžasem i leknutím. Vpád rodičů byl tak nenadálý a smělý, že se nezmohl ani na jediné slovo.
- Chytil ses! Už jsi v tom! - napadlo ho, zkamenělého hrůzou. - Už je s tebou amen, kamaráde! Z toho se už nedostaneš!

Pochýlil tedy pokorně hlavu, jako by chtěl říci: - Tumáte, zvítězili jste!
"Dávám vám po… požehnání…" pokračoval otec a také se dojetím rozplakal. "Natašenko, dcerko moje… postav se k němu… Petrovno, podej mi ikonu…"
V té chvíli však otec přestal plakat a jeho tvář se zkřivila zlostí.
"Ty dřevo!" řekl pohněvaně manželce. "Hlavo hloupá! Copak tohle je ikona?"
"Ach, pro všechny svaté!"
Co se stalo? Učitel krasopisu zvedl bázlivě oči a shledal, že je zachráněn: maminka ve spěchu sundala se stěny místo ikony portrét spisovatele Lažečnikova. Starý Peplov a jeho žena Kleopatra Petrovna, s portrétem v rukou, tu stáli celí zaražení, nevědouce, co dělat a co říci. Učitel krasopisu využil jejich zmatku a utekl.

TESKNOTA

Komu vypovím svůj smutek?…
Šeří se, velké vločky mokrého sněhu se lenivě snášejí kolem zrovna rozsvícených luceren a pokrývají tenkým, hebkým příkrovem střechy, hřbety koní, ramena, beranice. Drožkář Jona Potapov je bílý jako přízrak. Schoulil se na kozlíku, jak se jen lidské tělo může schoulit, sedí a ani se nepohne. Zdá se, že i kdyby se na něm navršila celá závěj, ani by se neotřásl… I jeho kobylka je bílá a strnulá. Tou strnulostí, hranatými obrysy těla a nohama, rovnýma jako hůlky, podobá se i zblízka perníkovému koníku. Je asi hluboko pohroužena do svých myšlenek. Ten, koho odtrhli od pluhu, z domáckého, šedého prostředí a hodili do této tůně, plné podivuhodných světel, neustálého hřmotu a pobíhajících lidí, má o čem přemýšlet…
Jona a jeho kobylka stojí už dlouho na jednom místě. Vyjeli ze dvora před polednem, ale počinek pořád ještě nikde. A to už na město padá večerní mlha. Bledé světlo luceren rudne a ožívá, pouliční ruch se zvyšuje.
"Drožkáři, na Vyborgskou!" slyší Jona. "Drožkáři!"
Jona sebou trhne. Škvírou mezi řasami, olepenými sněhem, vidí pána ve vojenském plášti s kapuci.
"Na Vyborgskou!" opakuje pán v uniformě. "Spíš, nebo co? Na Vyborgskou!"
Když Jona škubne na souhlas opratěmi, padají se zad koně i jeho vlastních slepence sněhu… Voják usedá do saní. Drožkář mlaskne rty, natáhne krk jako labuť, pozvedá se a spíš ze zvyku než z nutnosti zamává bičem. I kobylka natáhne krk, zalomí své hůlkovité nohy a nerozhodně se pohne z místa… "Kam to lezeš, k ďasu!" slyší Jona vzápětí z temné masy, pohybující se dozadu i dopředu. "Kam tě čerti nesou? Drž se vpravo!"
"Copak neumíš jezdit? Drž se vpravo!" zlobí se voják. Kočí krytého kočáru láteří, chodec, který přecházel ulici a narazil ramenem na koňskou tlamu, si střásá s rukávu sníh. Jona je na kozlíku jako na jehlách, ohání se lokty a těká kolem sebe očima jako omámený, jako kdyby nechápal, kde a proč tu je.
"Zatracení lidé, co?" dobírá si ho voják. "Každý by se s tebou nejraději srazil nebo ti vlétl pod koně. Asi se smluvili."
Jona se ohlédne na pasažéra a pohybuje rty. Zřejmě mu chce něco říci, ale z hrdla se mu dere jen sípění. "Cože?" ptá se voják.
Jona má ústa pokřivená úsměvem, napíná hrdlo a sípe: "Víte, drahý pane, mně tento… tenhle týden mi umřel syn."
"Hm… Copak mu bylo, že umřel?" Jona otáčí celý trup k pasažérovi a říká: "Kdopak ví! Nejspíš měl horečku… Tři dny si poležel v nemocnici a umřel… Taková už je vůle boží."
"Uhni, ďáble!" ozve se ze tmy. "Přeskočilo ti, nebo co, ty starý papriko? Od čeho máš oči?"
"Jeď, jeď…" naléhá cestující. "Takhle tam nebudem ani zítra. Popožeň ho trošku!"
Drožkář znova natahuje krk, nadzvedá se a s těžkou grácií zamává bičem. Ještě párkrát se potom ohlédne na pasažéra, ale ten zavřel oči a zřejmě nemá chuť poslouchat. Když ho vyložil na Vyborgské, zaujal stanoviště před hostincem, znovu se skrčil a sedí bez pohnutí… Mokrý sníh znova bílí jeho i kobylku. Tak uběhne hodina, dvě.
Po chodníku přichází s velkým povykem a šoupáním galošitrojice mladíků: dva z nich jsou hubení dlouháni, třetí je malý a hrbatý.
"Drožkáři, k Policejnímu mostu!" zakřičí hrbáč nakřáplým hlasem. "Všechny tři za dvacet kopejek!"
Jona trhne opratěmi a mlaskne. Dvacet kopejek není žádná cena, ale co je jemu po ceně… Rubl nebo pěťák, jemu je teď všecko jedno, jen když se někdo sveze… Za stálého postrkávání se a nadávání přistupují mladíci k saním a všichni tři najednou lezou na sedadlo. Začíná spor: kteří dva si sednou a kdo bude ten třetí, který musí stát. Po dlouhém dohadování, vtipkování a domlouvání je rozhodnuto, že postojí hrbáč, protože je z nich nejmenší.
"Nu tak, popožeň ji!" ozývá se křaptivě hrbáč a uvelebuje se tak, že dýchá Jonovi za krk. "Sekni ji! Pane, ty máš beranici, kamaráde! Horší jsem v Petrohradě neviděl…"
"He, he…" směje se Jona. "Jinou nemám…"
"Nu tak, ty jeden, jinou nemám, popožeň ji! Takhle chceš jet celou cestu? Co? Chceš, abych ti jednu?…"
"Hlava mi jen třeští…" říká jeden z dlouhánů. "Včera jsem vypil u Dukmaspvovů jen s Vaskou čtyři láhve koňaku."
"To bych rád věděl, proč tak lžeš!" rozčiluje se druhý dlouhán. "Lže až se mu od huby práší!"
"Bůh mě zatraťjestli to není pravda…"
"Je to zrovna tak pravda, jako že veš kašle."
"He, he!" šklebí se Jona. "Veselí páni!"
"Fuj, aby tě čerti sprali!…" láteří hrbáč. "Pojedeš, ty stará ochechule, nebo ne? Copak takhle se jezdí? Napař ho tím bičem! Tak, čerte! Nu! Mázni ji!"
Jona cítí za zády hrbáčovo neposedné tělo a jeho roztřesený hlas. Slyší nadávky, které platí jemu, vidí lidi, a pocit osamělosti z něho pomalu začíná padat. Hrbáč láteří tak dlouho, dokud se nezačne svými nadávkami doslova dávit a dokud se div nepotrhá kašlem. Dlouháni začínají vykládat o nějaké Naděžděe Petrovně. Jona se po nich ohlíží. Když se

dočkal malé přestávky v hovoru, znova se otočí a zabreptá;
"Víte, tenhle týden mi… tento… umřel syn!"
"Všichni umřem…" povzdechne hrbáč, utírající si ústa po záchvatu kašle. "Nu, pospěš si, pospěš! Páni, takhle to opravdu nejde dálř Kdypak nás to doveze?"
"Tak ho trošíčku probuď… strč mu jednu!"
"Slyšíš, ty starý papriko? Chceš pořádný záhlavek?… Než se s tebou párat, kamaráde, to Je líp chodit pěšky!… Slyšíš, Zmeji Goryniči? Nebo ti může být to, co ti říkám, ukradený?"
A Jona spíše uslyší, než ucítí, zvuk záhlavku.
"He, he…" směje se tomu. "Páni jsou veselí… Dej vám pánbu zdraví I"
"Drožkáři, máš doma ženu?" zeptá se dlouhán.
"Jako já? He, he… veselí páni! Ted mám jednu ženu, čerstvou zem… Ha, ha, ha… Hrobeček, vědí? Vždyť mi umřel syn a já zůstal živ… To je divné, smrt ši spletla dveře… Místo, aby přišla ke mně, šla k synovi…"
A Jona se otáčí, aby jim pověděl, jak umřel jeho syn, ale v tom okamžiku si hrbáč s úlevou oddechne a ohlašuje, že jsou konečně na místě. S dvacetikopejkou v ruce, Jona hledí za kumpány, zacházejícími do tmavého průjezdu. A zas je sám, zas je jeho údělem ticho… Tesknota, která v něm na chvíli opadla, se vrací tak silně, že mu hrozí roztrhnout hruď. Jeho oči zmateně a mučednicky těkají po zástupech, bloumajících po obou stranách ulice: copak mezi těmi tisíci lidmi není ani jeden, který by ho vyslechl? Ale zástupy se sunou dále a nevědí nic o něm ani o jeho tesknotě… A je to hrozná, nesmírná tesknota. Kdyby to Jonova hruď nevydržela, kdyby pukla, kdyby se z ní všechna ta tesknota vylila, zaplavila by možná celý svět. A přece ji není vidět. Uměla zalézt do tak nicotné skořápky, že ji nenajdeš ani za bílého dne…
Jona spatří podomka s pytlem a rozhodne se porozprávět s ním.
"Kamaráde, nevíš, kolik je hodin?" zeptá se.
"Deset… Co ses tu zastavil? Jeď si dál!"
Jona popojede o několik kroků, schoulí se a oddá setesknotě… Pokládá už za marné obracet se k lidem. Ale neuplyne ani pět minut a napřimuje se, pohodí hlavou, jako kdyby cítil ostrou bolest, a škubne opratěmi… Už je to k nevydržení.
"Do dvora," říká si. "Do dvora!"
A kobylka, jako kdyby tomu rozuměla, přidává do klusu. Za půl druhé hodiny už Jona sedí u veliké, špinavé pece. Na peci, na podlaze i na lavicích chrápou lidé. Vzduch je možno.krájet', je tu k zalknutí. Jona pozoruje spáče, drbe se na hlavě a lituje, že se tak brzy vrátil domů…
- Ani na oves jsem nevyjezdil - přemítá. - Z toho je člověku tak teskno. Kdo se vyzná v práci, kdo je syt a má i sytého koně, ten je vždycky spokojený…
Mladý drožkář, který ležel v koutě, se zvedá a s ospalým hekáním se vleče k vědru s vodou.
"Máš žízeň?" ptá se ho Jona.
"Ano žízeň."
"Nu tak… Na zdraví… Víš co, kamaráde, mně umřel syn… Slyšel jsi o tom? Tenhle týden, v nemocnici. Jsou to věci!"
Jona dává pozor, jaký dojem vyvolala jeho slova, ale nic nepozoruje. Mládenec si přetáhl pokrývku přes hlavu a už zas spí. Stařík vzdychá a drbe se ve vlasech… Tak jako se mladému chtělo pít, tak se jemu chce hovořit. Brzy to bude týden, co syn umřel, a on o tom ještě s nikým pořádně nepohovořil… A přece je tolik třeba pohovořit, pohovořit důkladně, rozšafně… Je třeba někomu vylíčit, jak se syn rozstonal, jak se trápil, co řekl před smrtí a jak umřel… Je třeba popsat, jaký byl pohřeb a jak jel do nemocnice pro šaty zemřelého. Na vsi zůstala dcerka Anisja… I o té by bylo třeba něco povědět… Ano, je toho tolik, o čem by teď mohl vyprávět. A rád by vyprávěl někomu, kdo by vykřikoval údivem, vzdychal, bědoval… Kdyby mohl pohovořit s ženskou, bylo by to ještě lepší. Ženské jsou sice hloupé, ale stačí dvě slova a tečou jim slzy.
- Půjdu se podívat na koně - říká si Jona. - Na spaní je vždycky dost času… Ještě se vyspíš až až…
Obléká se a jde do konírny, kde stojí jeho kůň. Přemýšlí o ovsu, o seně, o počasí… Na syna, takhle sám, myslet nemůže… S někým o něm pohovořit, to ano, ale myslet na něho o samotě, o samotě si vybavovat jeho podobu, je příliš kruté…
"Přežvykuješ?" ptá se Jona koně, jehož oči se lesknou. "Nu, jen si přežvykuj, přežvykuj si… Nevyjezdili jsme si na oves, tak budem jíst seno… Tak… Už jsem starý na to ježdění… Syn měl jezdit, a ne já… Pane, to byl drožkář… Jenom zůstat naživu…"
Jona se na chvíli odmlčí a pak pokračuje:
"Už je to tak, milá kobylko… Kuzma Jonyč není mezi živými… Je v pánu… Vzal to hopem… jen si pomysli, že máš hříbátko, a žes jeho rodná matka… A najednou, pomysli si, bude to hříbátko v pánu… Není to k pláči?"
Kobylka poslouchá, žvýká a dýchá na pánovy ruce…
Jona se neudrží a všechno jí vypráví…

Z JARA

Sníh ještě neslezl se země a na duši už klepe jaro. Jestli se kdo z vás vykřesal z těžké nemoci, zná ten blažený stav, kdy z tebe vyvanou všechny skličující předtuchy a kdy se usmíváš a nevíš proč. Takový stav prožívá nyní zřejmě i příroda. Země je chladná, bláto a sníh čvachtají pod nohama, ale jak veselé, laskavé a plné pohody je všechno kolem! Vzduch je tak jasný a průzračný, že kdyby sis vylezl na holubník nebo na zvonici, musíš, zdá se ti, přehlédnout vesmír od začátku do konce. Slunce pálí a jeho paprsky se úsměvně a skotačivě koupají s vrabci v kalužinách. Říčka se vzdouvá; už se probudila a nebude to dlouho trvat a zahučí. Stromy jsou holé, ale už žijí, dýchají.
Jak krásné je v takovém čase hnát koštětem nebo lopatou vodu příkopem, pouštět po vodě loďky nebo rozbíjet

podpatky tvrdošíjný led! Krásné je taky plašit holuby až pod samu báň nebeskou, nebo šplhat na stromy a přivazovat tam špačci budky. Ano, všechno je krásné v tu šťastnou roční dobu, zvláště jste-li mladí, máte-li rádi přírodu, netrpíte-li vrtochy ani hysterií a nenutí-li vás zaměstnání sedět od rána do večera mezi čtyřmi stěnami. A není krásné, churavíte-li, tvrdnete-li v kanceláři, nebo jste-li spřáteleni s múzami.
Ano, na jaře není dobře těm, kdo jsou spřáteleni s múzami.
Podívejte jen, jak krásně, jak blaženě se cítí obyčejní lidé.
Tak třeba zahradník Pantělej Petrovič, který se hned ráno přikrášlil širokým slamákem a nikterak se nemůže rozloučit s malým nedopalkem cigarety, který zvedl ráno v aleji; jen pohleďte: stojí, ruce v bok, před oknem kuchyně a vypráví kuchaři, jaké si včera koupil boty. Celá jeho dlouhá a tenká postava, pro kterou mu všechna chasa přezdívá "věchýtek", vyjadřuje spokojenost a důstojnost. Na přírodu shlíží s vědomím své převahy nad ní, a v jeho pohledu je cosi pánovitého, velitelského, ba dokonce opovržlivého, jako kdyby se, shrben tam ve skleníku anebo kopaje na zahradě, dověděl o říši rostlin něco, co neví nikdo jiný.
Bylo by zbytečné chtít ho přesvědčit o tom, že příroda je velkolepá, hrozná a plná obdivuhodných kouzel, před nimiž se musí hrdý člověk sklonit. Jemu se zdá, že zná všechno, všechna tajemství, kouzla i zázraky, a překrásné jaro je u něho stejnou otrokyní, jako ta úzkoprsá pohublá žena, jež sedí v přístavku u skleníku a krmí jeho děti postními šči.
A lovec Ivan Zacharov? Ten sedí v ošoupané a potrhané kazajce a v galoších, natažených na bosou nohu, vedle konírny na převráceném soudku a dělá ze starých zátek ucpávky. Chystá se na výpravu. V duchu vidí cestu, kterou se bude brát, každou pěšinku, tůňku, potůček; když zavře oči, vidí dlouhou, rovnou řadu vysokých štíhlých stromů, pod nimiž bude stát s puškou v ruce, celý roztřesený večerním chladem a slabým vzrušením, jemný sluch neustále napjatý; v duchu jako by slyšel zvuky, které vydává pískající sluka; slyší už, jak v sousedním klášteře, zatím co stojí na čekané, vyzvánějí po večerní pobožnosti všemi zvony… Je mu krásně, je nezměrně, bezdůvodně šťasten.
A teď se podívejte na Makara Děnisyče, mladého muže, zaměstnaného u generála Stremouchova jako jakýsi písař nebo mladší správce. Dostává dvakrát tolik jako zahradník, nosí bílou náprsenku, kouří dvourublový tabák, má vždy co jíst i co na sebe a při každém setkání s generálem má to potěšení stisknout bílou, tučnou ruku s velkým briliantovým prstenem, apřesto prese všechno, jak je nešťasten! Ustavičně leží v knihách, odbírá za pětadvacet rublů časopisů a píše a píše… Spisuje každý večer, po každém obědě, když všichni spí, a všechno, co sepíše, schovává do veliké truhly. Na samém dně této truhly leží pečlivě složené kalhoty a vesty; na nich ještě nerozbalený pytlík tabáku, asi deset krabiček od pilulek, rudá šálka, kousek glycerinového mýdla v žlutém obalu a mnoho jiných věcí a po stranách truhly se nesměle krčí hromádky popsaného papíru a s nimi i dvě nebo tři čísla "Naší gubernie", s otištěnými povídkami a zprávami Makara Děnisyče. Celý okres ho pokládá za literáta, za básníka, každý v něm vidí cosi zvláštního, nikdo ho nemá rád, kdekdo míní, že nějak divně mluví, divně chodí, divně kouří, a on sám se tuhle prořekl u soudu, kam byl pozván jako svědek, že se zabývá literaturou, a začervenal se tak, jako kdyby byl ukradl slepici.
Vida ho tedy, jak v novém svrchníčku, v plyšové čepičce a se španělkou v ruce tiše kráčí alejí… Ujde pět kroků, zůstane stát a upře zraky k obloze anebo na starého havrana, který si sedí na jedli.
Zahradník si opírá ruce o boky, z lovcovy tváře lze vyčíst drsnost, ale Makar Denisyč se shrbil, ostýchavě pokašlává a dívá se na svět kysele, jako kdyby ho jaro škrtilo a dusilo svými výpary, svou krásou!… Jeho duše je plna bázně. Místo nadšení, radosti a tužeb v něm jaro probouzí jenom jakési skličující touhy, jež ho znepokojují, a tak chodí a sám se nevyzná, co by vlastně chtěl. Opravdu, co vlastně chce?
"Á, dobrý den, Makare Denisy či!" slyší náhle hlas generála Stremouchova. "Copak, ještě tu nejsou s poštou?"
"Dosud ne, vaše výsosti," odpovídá Makar Děnisyč a dívá se na kočár, v němž sedí zdravý, veselý generál se svou malou dcerkou.
"Báječné počasí! Docela jako na jaře!" říká generál. "Nu, procházíte se? Inspirujete se, viďte?"
Ale v jeho očích lze číst:
"Málo talentu! Prostřednost!"
"Ach, příteli!" říká generál a chápe se opratí. "Dhes při kávě jsem si vám přečetl báječnou věcičku! Maličkost, asi na dvě stránky, ale rozkošná věc! Škoda, že neumíte francouzsky, dal bych vám to přečíst…"
Generál vypráví spěšně, páté přes deváté, obsah toho, co přečetl, a Makar Děnisyč poslouchá a je mu nepříjemně, jako kdyby se provinil tím, že není francouzským spisovatelem, který píše dobré věcičky.
- Nechápu, co v tom viděl krásného? - přemítá, zatím co se dívá za mizejícím kočárem. - Má to nicotný, bezcenný obsah… Moje povídky jsou mnohem obsažnější.
A Makarovi začíná hlodat červ v duši. Autorská samolibost je bolest, je to duševní katar; kdo jím stůně, ten neslyší zpěv ptactva, nevidí svit slunce, nevidí jaro… Stačí se jen zlehýnka dotknout tohoto bolavého místa a celý organismus se sevře bolestí. Otrávený Makar jde dále a vychází zahradní brankou na blátivou cestu. Tudy spěchá kamsi pan Bubencov, vyhazovaný do výše nárazy vysoké bryčky.
"Á, pan spisovatel!" volá "Moje úcta!"
Kdyby byl Makar Děnisyč jen písařem nebo mladším správcem, nesměl by s ním nikdo hovořit tak jízlivým, přezíravým tónem, ale je "spisovatel", netalentovaný, průměrný!
Takoví, jako je pan Bubencov, mají chabé ponětí o umění a málo se o ně zajímají, zato však, střetnou-li se s netalentovaností a prostředností, dovedou být neúprosní a krutí. Jsou hotovi vzít na milost kohokoliv, jenom ne Makara, to podivínské nedochůdče, které má plnou truhlu rukopisů. Zahradník polámal starý fikus a nechal shnít nejednu vzácnou rostlinu, generál nic nedělá a je živ z cizích peněz, pan Bubencov, dokud byl ještě smírčím soudcem, soudil jen jednou za měsíc a ještě při tom koktal, pletl si zákony a dělal zmatek, ale to všechno se jim promíjí, na to nikdo nebere zřetel; ale nevzít zřetel, přejít mlčky kolem málo nadaného Makara, který píše špatné verše nebo povídky, to nejde, to se musí udělat alespoň urážlivá poznámka. Ze generálova švagrová fackuje služky a nadáváu karet jako

pradlena, že popova žena zásadně neplatí, co prohraje, že statkář Fljugin ukradl statkáři Sivobrázovovi psa, do toho všeho nikomu nic není, ale o tom, že před časem Makarovi vrátili z "Naší gubernie" špatnou povídku, o tom ví celý okres, to je důvodem k jízlivým poznámkám, dlouhým debatám, zlým řečem, a Makaru Děnisyči už dokonce přezdívají Makarků.
Nepíše-li někdo zrovna tak, jak by měl, nesnaží se vyložit si, proč to není takové, "jako by mělo", ale jsou s tím hned hotovi:
"Ten blbec napsal zase pěknou blbost!"
Aby se mohl Makar opájet jarem, v tom mu brání vědomí, že ho nechápou, že ho nechtějí a nemohou pochopit. Z neznámého důvodu je přesvědčen o tom, že kdyby byl pochopen, bylo by všechno rázem nádherné. Ale jak se mohou vyznat v tom, je-li talentovaný nebo ne, když v celém okrese nikdo nic nečte, anebo čte tak, že by bylo vůbec lépe nečíst? Jak má přesvědčit generála Stremouchova o tom, že ta francouzská hříčka je nicotná, banální a zpackaná, jak mu to má vyložit, když nepřečte nikdy nic jiného než právě takové prázdné hříčky?
A jak si z Makara utahují ženské!
"Ach, Makare Děnisyči!" slyší od nich zpravidla. "Škoda, přeškoda, že jste dnes nebyl na trhu! Kdybyste viděl tu legraci, když se tam prali dva mužici, byl byste to jistě vypsal!"
Ovšem, to všecko nestojí vlastně za řeč a filosof by si toho ani nevšiml, přešel by to němým opovržením, ale Makar má pocit, že chodí po jehlách. Jeho duše se dusí pocitem samoty, siroby, tesknoty, té tesknoty, kterou znají jen velmi osamělí lidé a velcí hříšníci. Nikdy, ani jednou co je živ, nestál tak široce rozkročen jako zahradník. Jenom málokdy, tak jednou za pět let, když někde v lese, na cestě nebo ve vagóně potká stejného podivínského smolaře jako je sám, když se mu podívá do očí, najednou na chvíli okřeje, stejně jako okřeje i ten druhý. To pak dlouho diskutují, hádají se, hledají inspiraci, vykřikují nadšením, smějí se, takže nezasvěcenec si je oba může splést s blázny.
Obyčejně se však ani tyto vzácné chvíle neobejdou bez horkosti. Je to až směšné, ale Makar i smolař, s nímž se potkal, upírají jeden druhému talent, jeden druhého zneuznávají, závidí si, nenávidí se, jsou si protivní a rozcházejí se jako nepřátelé. A tak se opotřebovává, tak taje jejich mladost bez radosti, bez lásky a přátelství, bez poklidné chvíle v duši, zkrátka bez všeho toho, o čem tak rád po večerech a ve chvílích inspirace píše zachmuřený Makar.
A s mládím uplyne i jaro.

DÁMY

Fjodor Petrovič, ředitel národních škol v gubernii. N., sám se pokládající za muže spravedlivého a velkodušného, přijal tuhle ve své kanceláři učitele Vremenského.
"Ne, pane Vremenskij," říkal, "nic naplat, musíte do výslužby. S tím svým hlasem nemůžete dále vykonávat učitelské povolání. A jak jste oň vlastně přišel?"
"Napil jsem se upocený studeného piva," zasípal učitel.
"To je velmi smutné! Člověk s čtrnácti služebními lety - a z čistá jasná taková pohroma! Čert ví, jaká hloupost člověku zničí kariéru. Co nyní míníte dělat?"
Učitel na to neodpověděl.
"Máte rodinu?" zeptal se ředitel.
"Zenu a dvě děti, Vaše Blahorodí," zasípal učitel.
Chvíli nikdo nic neříkal. Ředitel vstal od stolu a vzrušeně přešel z rohu do rohu.
"Marně si lámu hlavu, co s vámi!" řekl. "Učitelem být nemůžete, na penzi jste to ještě nedotáhl a vyhnat vás jen tak na pospas osudu, běžte si, kam běžte, to bych velmi nerad. Jste přece náš člověk, odsloužil jste si čtrnáct let a je na nás, abychom vám pomohli. Ano, ale jak? Co pro vás mohu já udělat? Vžijte se do mé situace: copak pro vás mohu udělat?"
Dlouho bylo ticho; ředitel přecházel a neustále přemítal, zatím co Vremenskij, zničený svým neštěstím, seděl na krajíčku židle a přemítal také. Ředitel náhle zazářil a dokonce prsty zaluskal.
"Jak je možné, že jsem si na to nevzpomněl hned!" začal rychle. "Poslyšte, mám něco pro vás. Příští týden jde do penze kancelista v našem útulku. Chcete-li, nastupte na jeho místo! To je něco pro vás!"
Vremenskij, který se nenadal takové laskavosti, se rovněž celý rozzářil.
"Tak výborně," řekl ředitel. "Ještě dnes si sepište žádost."
Když Vremenskij odešel, pocítil Fjodor Petrovič úlevu, ba dokonce slast: zmizela strnulá, shrbená postava sípajícího pedagoga a zůstalo příjemné vědomí, že se zachoval jako spravedlivý, svědomitý a naprosto bezúhonný člověk, nabídnuv Vremenskému uprázdněné místo. Tyto příjemné pocity však neměly dlouhé trvání. Když se vrátil domů a zasedl k obědu, vzpomněla si náhle jeho žena Nastasja Ivanovna:
"Tak vidíš, div jsem nezapomněla! Včera ke mně zajela Nina Sergejevna a orodovala za jednoho mladého muže. V našem útulku se prý uvolní místo…"
"Ano, ale to místo má už přislíbeno jiný člověk," řekl ředitel a zamračil se. "A víš přece, že při rozdělování míst u mne zásadně neplatí žádná protekce."
"Vím, ale mám za to, že v případě Niny Sergejevny bys mohl udělat výjimku. Má nás ráda jako vlastní, a my pro ni dodnes nic prospěšného neudělali. Ať ti ani nenapadne, Feďo, abys jí nevyhověl. Pro nějaký svůj vrtoch urazíš ji i mne."
"A koho vlastně doporučuje?"
"Polzuchina."
"Jakého Polzuchina? Snad ne toho, co hrál na Nový rok v klubu Čackého? Toho milostpána? Nikdy!"
Ředitel přestal jíst.

"Toho nikdy," opakoval, "Bůh chraň I"
"Ale proč?"
"Abys věděla: mladý muž, který nejedná přímo, ale schovává se za ženskou zástěrkou, je u mne mizera! Proč nepřijde sám?"Po obědě se ředitel položil v pracovně na pohovku a začal číst došlé noviny a dopisy.
"Milý Fjodore Petroviči!" psala mu starostova žena. "Při jedné příležitosti jste mi řekl, že vidím lidem do srdce i do duše. Nyní si to budete moci ověřit na skutečném případu. V těchto dnech k vám přijde s žádostí o místo kancelisty v našem útulku jistý K. N. Polzuchin, o němž vám mohu říci, že je to báječný mladý muž. Je to mladík velmi sympatický. Použijete-li jeho služeb, přesvědčíte se…" atd.
"Nikdy!" řekl ředitel. "Bůh chraň!"
Neminul pak den, aby řediteli nepřišel nějaký dopis, doporučující Polzuchina. Jednoho krásného dne konečně přišel sám Polzuchin, mladík statný, s vyholenou žokejskou tváří, v novém černém obleku.
"Ořední věci nevyřizuji tady, nýbrž v kanceláři," řekl suše ředitel, když vyslechl jeho žádost.
"Promiňte, Vaše Blahorodí, ale naši společní známí mi poradili, abych vás vyhledal právě tady."
"Hm…!" zafuněl ředitel, dívaje se mu nenávistně na špičaté polobotky. "Pokud je mi známo," řekl, "je váš pan otec majetný, takže nouzi netrpíte. Co vás tedy má k tomu, abyste si žádal o toto místo? Služné dělá sotva několik šestáků!"
"Mně nejde o služné, ale tak vůbec… Je to přece jen místo ve státním úřadě."
"Tak prosím! Jak vidím, za měsíc vás ta hodnost otráví a složíte ji, zatím co na ni mám uchazeče, pro které znamená toto místo celoživotní kariéru. Vím o chudácích, pro které…"
"Neotráví, Vaše Blahorodí!" přerušil ho Polzuchin. "Přičiním se, čestné slovo!"
V řediteli vzkypěla žluč.
"Poslyšte," zeptal se s ironickým úsměvem, "pročpak jste nepřišel hned za mnou a pokládal jste za nutné nejdříve obtěžovat dámy?"
"Netušil jsem, že vám to bude nepříjemné," odpověděl Polzuchin a zrozpačitěl. "Ale, Vaše Blahorodí, jestliže nedáte na doporučující dopisy, mohu vám předložit vysvědčení."
Vytáhl z kapsy lejstro a podal je řediteli. Pod doporučením, sepsaným úředním slohem a písmem, byl gubernátorův podpis. Všechno nasvědčovalo tomu, že se gubernátor podepsal, aniž. lejstro četl, jen aby měl pokoj od nějaké dotěrné paničky.
"Co mám dělat, musím povolit… budiž, prosím…" povzdychl si, když vysvědčení přečetl. "Podejte si zítra žádost. Co se dá dělat."
A když Polzuchin odešel, ředitel nadobro propadl štítivému pocitu.
"Mizera!" syčel, přecházeje sem a tam. "Přece si vydupal svoje, zatracený patolízal, babí vrtichvost! Darebák! Lotr!"
Ředitel si nahlas odplivl ke dveřím, za nimiž zmizel Polzuchin a vzápětí upadl do rozpaků, protože právě v té chvíli vcházela do pracovny žena ředitele důchodního úřadu.
"Jen okamžíček, jen okamžíček…" spustila panička. "Posaďte se, kmotříčku, a pozorně vyslechněte, co vám řeknu. Slyšela jsem, že prý se u vás uprázdní místo. Dnes nebo zítra k vám přijde mladý muž, jistý Polzuchin…"
Panička štěbetala a ředitel se na ni díval kalnýma olověnýma očima jako člověk, který co nevidět padne do mdlob; díval se a ze zdvořilosti se usmíval.
Na druhý den však, když k němu do kanceláře vešel Vremenskij, nemohl v sobě ředitel dlouho najít dost odvahy, aby mu řekl pravdu. Koktal, pletl se a marně se snažil odněkud začít a něco říci. Byl by se rád učiteli omluvil, nalil mu čistého vína, ale jazyk se mu motal jako opilému, uši mu jen hořely a najednou si s trpkostí a zlostí uvědomil, jakou to nechutnou roli musí hrát ve svém vlastním úřadě, před svým podřízeným. Z čistá jasná udeřil do stolu, vyskočil a nakvašeně se rozkřikl:
"Já pro vás žádné místo nemám! Vůbec žádné! Dejte mi pokoj! Netrapte mě. Přestaňte mě už konečně obtěžovat, buďte tak dobrý!"
A odešel z kanceláře.

ROMÁN S BASOU

Muzikant Smyčkov šel z města na letní sídlo knížete Bibulova, kde "měl být" na oslavu zasnoubení večírek s hudbou a tancem. Smyčkov nesl na zádech ohromnou basu v koženém pouzdře. Ubíral se po břehu řeky, jejíž vody plynuly ne sice majestátně, zato však velmi poeticky.
"Co abych se vykoupal?" napadlo mu.
Dlouho se nerozmýšlel a ponořil tělo do chladivého proudu. Večer byl nádherný. Smyčkovova poetická duše se poznenáhlu naládovala harmonicky k ovzduší, jež ho obklopovalo. Ale jak sladce mu teprve bylo v duši, když uplaval asi o sto kroků dále a spatřil krásnou dívku, sedící na příkrém břehu s rybářským prutem v ruce. Zatajil dech a celý zjihl v přívalu nejrůznějších pocitů: vzpomínek z dětství, stesku po tom, co se už nevrátí, vzplanuvší lásky… Bože, vždyť si myslil, že už nikdy nebude milovat! Poté co ztratil víru v lidstvo (horoucně milovaná manželka mu utekla s jeho přítelem fagotistou Sobakinem), usídlil se mu v nitru pocit prázdnoty a basista se změnil v misantropa.
"Co je to život?" ptal se nejednou sám sebe. "K čemu žijeme? Život - to je báje, sen, břichomluva…"
Avšak jak tak stál před spící kráskou (a nebylo nesnadné poznat, že spí), pocítil v nitru proti své vůli cosi jako lásku. Stál tak před ní dlouho a hltal ji očima.
"Nu tak dost…" řekl si s hlubokým povzdechnutím. "Sbohem, ty kouzelné zjevení! Už musím na bál k Jeho Jasností."
Podíval se naposled na krásku a už se chystal plovat nazpátek, když mu bleskl hlavou nápad.
"Musím jí po sobě zanechat nějakou památku!" řekl si. "Přivážu jí něco k udici. Bude to překvapení od "neznámého".*

Smyčkov tiše připloval k břehu, natrhal velkou kytici lučních a vodních květin, převázal ji stvolem lebedy a připevnil ji na udici.
Kytice se potopila a stáhla za sebou hezký splávek.
Zdravý rozum, přírodní zákony a sociální postavení mého hrdiny diktují, aby román skončil na tomto místě, avšak - bohužel! - osud je k autorovi neúprosný: z příčin na autorovi nezávislých román kyticí neskončil. Proti zdravému rozumu a přirozenému chodu věcí měl chudý a prostý basista sehrát v životě urozené a bohaté krásky významnou roli.
Když Smyčkov doplul k břehu, velmi se poděsil: nenašel své šaty. Někdo mu je ukradl. Neznámí darebáci využili chvíle, kdy se kochal kráskou a odnesli mu všechno kromě basy a cylindru. "Proklatě!" zvolal Smyčkov. "Oh, ty zlomyslné člověčí plemeno! Nejsem tolik pobouřen tím, že jsem pozbyl oděvu (neboť oděv je pomíjivý) jako pomyšlením, že budu nucen jít nahý a přestoupit zásady veřejné mravopočestnosti."
Usedl na pouzdro s basou a začal si lámat hlavu, jak by se dostal ze své hrozné situace.
"Nepůjdu přece k Bibulovovi nahýl" přemítal. "Budou tam dámy! A ke všemu mi zloději ukradli i kalafunu, kterou jsem měl v kapse u kalhot!"
Přemítal dlouho a mučivě, až ho spánky rozbolely.
"Vida," vzpomněl si náhle. "Blízko břehu v křovinách je můstek. Do tmy mohu pod tím můstkem počkat a navečer už ve tmě nějak dojdu k nejbližší chalupě."
Při této myšlence Smyčkov už zůstal, nasadil si cylindr, hodil si basu na záda a táhl se ke křoví. Nahý, s hudebním nástrojem na zádech, vypadal jako starověký polobůh z nějaké báje.
Teď však, milý čtenáři, necháme mého hrdinu nějakou dobu sedět pod mostem pohříženého do neveselých úvah a podíváme se za naší rybářkou. Co se s tou zběhlo? Tedy, když se kráska probudila a nespatřila splávek na vodě, rychle začala vytahovat udici. Vlas se napjal, ale háček ani splávek nechtěly nad vodu. Smyčkovova kytice, která se ve vodě rozmočila a nabobtnala, byla těžká.
"Buď se chytila velká ryba," řekla si dívka, "nebo se zasekl háček."
Když ještě párkrát trhla prutem, došla k přesvědčení, že se háček zasekl.
"Jaká škoda!" řekla si v duchu. "Zrovna večer berou! Co teď?"
A dlouho se nerozmýšlejíc, shodila se sebe výstřední dívka své vzdušné šaty a pohroužila své krásné tělo do vln až po mramorová ramena. Nebylo snadné vyprostit háček z kytice, do níž se zamotal vlas, avšak trpělivost a námaha byly korunovány úspěchem. Asi po čtvrthodině vylezla kráska šťastná a zářící z vody, držíc háček v ruce. Ale smůla se jí přilepila na paty. Ničemové, kteří ukradli šaty Smyčkovovi, uloupili i její šaty a nechali jí jen plechovku s červy.
"Co si teď počnu?" rozplakala se. "Copak takhle mohu jít? Ne, nikdy! To raději umřu! Počkám, až se setmí; potom už potmě dojdu k tetě Agafje a pošlu si ji domů pro šaty. A zatím se půjdu schovat pod můstek."
Sehnutá, vyhledávajíc co nejhustší trávu, rozběhla se má hrdinka k můstku. Slézajíc dolů, spatřila pod můstkem naháče s muzikantskou kšticí a chlupatou hrudí. Vykřikla a padla do mdlob.
Také Smyčkov se polekal. Nejdříve mu napadlo, že je to nájáda.
"Co když je to říční Siréna, která mě přišla svést?" řekl si v duchu a tento výklad mu zalichotil, neboť měl o svém zevnějšku vždy vysoké mínění. "Není-li to však Siréna, ale člověk, jak si mám vykládat tu její divnou proměnu? Proč přišla sem pod most? Co se jí přihodilo?"
Zatím co hledal odpověď na tyto otázky, kráska nabývala vědomí.
"Nezabíjejte mě!" zašeptala. "Jsem kněžna Bibulovová. Snažně vás prosím! Budete bohatě odměněn! Když jsem před chvílí uvolňovala ve vodě háček, nějací zloději odnesli mé nové šaty, střevíce, prostě všecko!"
"Milostivá," řekl Smyčkov úpěnlivým hlasem. "Mně také ukradli šaty. A ke všemu mi ukradli i kalafunu, kterou jsem měl v kapse u kalhot!"
Hráči na basu a trombón bývají nedovtipové; Smyčkov však byl příjemnou výjimkou.
"Milostivá!" řekl po chvíli, "jak vidím, působí vám rozpaky můj zevnějšek. Ale jistě uznáte, že odtud nemohu odejít ze stejných důvodů jako vy. Ale mám nápad: nelehla byste si laskavě do pouzdra od mé basy a nepřikryla se víkem? Tak se na mne nebudete musit dívat."
Smyčkov po těch slovech vyndal basu z pouzdra. Na okamžik se mu zazdálo, že, propůjčuje pouzdro k takovému účelu, profanuje vznešené umění, ale bylo to jen kratičké zaváhání. Kráska se položila do pouzdra, stočila se v něm jako preclík a Smyčkov zapjal řemínky plný radosti, že je od přírody tak důvtipný.
"Nyní mě, milostivá, nevidíte," řekl. "Můžete s klidem ležet. Až se setmí, odnesu vás do domu vašich rodičů. Pro basu si sem přece mohu dojít později."
Když se setmělo, položil si Smyčkov pouzdro s kráskou na záda a plahočil se k Bibulovově letní vile. Plán už měl hotový: nejdříve dojde k nejbližší chalupě, opatří si šaty a pak půjde dále.
"Každé zlo je k něčemu dobré…" uvažoval, víře bosýma nohama prach a ohýbaje se pod nákladem. "Za mou účast s kněžniným neštěstím se mi Bibulov jistě bohatě odmění."
"Leží se vám dobře, milostivá?" přeptával se tónem galantního kavalíra, žádajícího o čtverylku. "Jen se laskavě neostýchejte a uvelebte se v mém pouzdře jako doma!"
Galantní Smyčkov měl náhle dojem, že ve tmě před sebourozeznává dvě postavy. Upřel na ně oči a opravdu, zrak ho neklamal: před ním šli skutečně jacísi lidé a nesli dokonce nějaké uzly.
"Nejsou to ti zloději?" blesklo mu hlavou. "Něco nesou. Nejspíše naše šatyí"
Smyčkov položil pouzdro na okraj cesty a rozběhl se za postavami.
"Stůj!" křikl na ně. "Stůjí Chyťte jeí"
Postavy se ohlédly a když spatřily pronásledovatele, vzaly nohy na ramena. Kněžna slyšela ještě dlouhou dobu dupot a volání: "Stůj!" Pak všechno utichlo.

Smyčkov zapomněl při pronásledování na všecko kolem a kráska by si asi byla poležela v poli u cesty, kdyby jí nebyla pomohla šťastná náhoda. Právě v tu dobu šli náhodou po téže cestě do Bibulovovy vily Smyčkovovi spoluhráči fletista Zučkov a klarinetista Razmachajkin. Když narazili na pouzdro, udiveně se na sebe podívali a spráskli ruce.
"Basa!" řekl Zučkov. "Ano, vždyť je to basa našeho Smyčková! Jakpak se sem jen dostala?"
"Smyčkovovi se asi něco přihodilo," usoudil Razmachajkin. "Buď se opil, nebo ho okradli. Basu tu v žádném případě nemůžeme nechat. Vezmeme ji s sebou."
Zučkov si naložil basu na záda a muzikanti šli dále.
"Hrome, to je tíhal" bručel celou cestu fletista. "Za nic na světě bych nechtěl hrát na takové nestvůře, Ufl"
Když muzikanti došli do letní vily knížete Bibulova, položili pouzdro na místě vyhrazeném orchestru a odešli k bufetu. V té chvíli už ve vile rozsvěcovali lustry a nástěnné svícny. Ženich, dvorní rada Lakejič, hezký a sympatický úředník ministerstva dopravy, stál uprostřed sálu s rukama v kapsách a rozmlouval s hrabětem Škalikovem. Hovořili o hudbě.
"Milý hrabě," vykládal Lakejič, "já znal v Neapoli osobně virtuóza, který dělal hotové zázraky. Nebudete mi věřit! Na basu, na obyčejnou basu vyluzoval takové trilky, že člověk prostě žasl! Straussovy valčíky na ni hrál!"
"Ale to snad není ani možné," zapochyboval hrabě.
"Docela určitě! Dokonce i Lizstovu rapsodii na ni hrál! Bydlili jsme ve společném pokoji a já se od něho z dlouhé chvíle naučil zahrát na basu Lizstovu rapsódii."
"Lizstovu rapsodii… Hm…l Žertujete."
"Nevěříte?" zasmál se Lakejič. "Hned vám to dokážu! Pojďte k orchestru!"
Ženich a hrabě zamířili k orchestru. Zastavili se nad basou a začali spěšně uvolňovat řemínky a - té hrůzy!
My síe však na tomto místě, zatím co čtenář popouští uzdu své fantazii a v duchu vidí rozuzlení hudebního sporu, vrátíme ke Smyčkovovi. Když se ubohý muzikant po marném pronásledování zlodějů vrátil na to místo, kde odložil pouzdro, své drahocenné břímě nenašel. Celý zmatený přešel několikrát po cestě tam i nazpátek, a když pouzdro nenašel, usoudil, že hledá na nesprávné cestě.
"To je hrůza!" rval si vlasy a tuhl děsem. "Vždyť se v pouzdře udusí! Jsem vrah!"
Až do půlnoci tak Smyčkov procházel cesty a hledal pouzdro, až se konečně docela vysílený uchýlil pod můstek.
"Budu hledat znovu až za svítání," rozhodl se.
Za svítání hledal se stejným výsledkem a rozhodl se vyčkat pod mostem do setmění.
"Však ji najdu!" blekotal, nazvedal cylindr a rval si vlasy. "Najdu ji, i kdybych měl rok hledat!"
Venkované, žijící v popsaných místech, vyprávějí dodnes, že za nocí se objevuje v blízkosti můstku jakýsi nahý člověk, celý chlupatý, s cylindrem na hlavě. Tu a tam se pod můstkem ozve vrzání basy.

ZBYTEČNÍ LIDÉ

Je sedm hodin jednoho červnového večera. Od zastávky Chilkovo se táhne k letovisku zástup letních hostů, kteří právě vystoupili z vlaku, ponejvíce otců rodin, ověšených vaky, taškami a krabicemi s dámskými klobouky. Všichni se tváří uštvaně, hladově a zle, jako kdyby i pro ně nesvítilo slunce a nezelenala se tráva.
Táhne se mezi jinými i Pavel Matvejevič Zajkin, člen okresního soudu, vysoký přihrblý člověk v laciné blůze, s kokardou na vypelichané čepici. Je upocený, rudý, zakaboněný.
"To račte jezdit na daču každý den?" osloví ho letní host v skořicových kalhotách.
"Ne, každý den ne," odpovídá ponuře Zajkin. "Zena se synem tu jsou nastálo a já jezdím tak dvakrát týdně. Nemám čas jezdit každý den a taky by to šlo do peněz."
"Pravdaže do peněz," vzdychají skořicové kalhoty. "Ve městě přece člověk nepůjde na nádraží pěšky, musí si najmout drožku, potom jízdenka, prosím, to jsou čtyřicet dvě kopejky, noviny si po cestě koupí, skleničku vodky na posilněnou vypije. To všechno jsou kopejkové výdaje, že ani za řeč nestojí, ale vida - za léto to vyleze na dvě stě rublů. Je sice pravda, že lůno přírody je cennější, to je bez debaty, prosím; idyla a tak dále, jenže našinec musí při té naší úřednické gáži, jak sám víte, počítat s každou kopejkou. Vyhodíš neprozřetelně kopejku a pak celou noc oka nezamhouříš. Tak je to, prosím. Já beru, vážený pane, nemám tu čest znát vaše jméno, bezmála dva tisíce za rok, prosím, mám hodnost státního rady, ale kouřím tabák druhé jakosti a nevyšetřím ani ten rubl na minerální vodu Vichy, kterou mám předepsanou proti žlučovým kamínkům." "Je to vůbec mizérie," ozve se Zajkin po chvilce ticha. "Já došel, vážený pane, k názoru, že tyhle letní byty si vymyslili čerti a pak ženské. Čerta k tomu vedla v daném případě zloba a ženské vrcholná lehkomyslnost. Prosím vás, to už není život, to jsou galeje, to je peklo! Tady se dusíš, pečeš, dýchat nemůžeš a pobíháš sem tam jako posedlý a nikde pro sebe nenajdeš místečko. A tam, ve městě, žiješ bez nábytku, bez obsluhy, všecko si odvezli ven, čert ví, co jíš, nepiješ, protože nemáš nikoho, kdo by postavil samovar, nemyješ se a když přijdeš sem, do toho lůna přírody, táhni se pěkně pěšky v prachu a vedru; fuj! Taky ženat?"
"Ano prosím. Tři děcka," vzdychají skořicové kalhoty.
"Zkrátka mizérie… Je to div, že vůbec ještě žijeme."
Letní hosté konečně dorazili do osady. Zajkin dá sbohem skořicovým kalhotám a zamíří k svému domku. Doma ho uvítá hrobové ticho. Je slyšet jen bzučení komárů a úpění mouchy, která spadla na talíř pavoukovi. Okna jsou zastřena tylovými záclonkami, za nimiž se červenají vadnoucí květy kakostu. Na dřevěných nenatřených stěnách podřimují kolem olejotisků mouchy. V předsíni, v kuchyni i v jídelně je jako po vymření. V pokoji, jemuž říkají zároveň přijímací i salón, najde Zajkin svého syna Péťu, malého, asi šestiletého chlapce. Péťa sedí u stolu s nůžkami v ruce a s hlasitým funěním, s vyhrnutým dolním rtem, vystřihuje z karty bubnového spodka.
"Á, tos ty, táto!" řekne, ale ani hlavu neotočí. "Dobrý den!"
"Dobrý. A kdepak je maminka?"

"Máma? Jela s Olgou Kirillovnou na zkoušku do divadla. Pozítří bude představení. Mne vezmou taky. A co ty, půjdeš?"
"Hm! Kdypak se vrátí?"
"Říkala, že navečer.""A kde je Natalja?"
"Natalju vzala máma s sebou, chtěla, aby jí při představení pomáhala s převlékáním. A Akulina šla do lesa na houby. Táto, jak to přijde, že komárovi zčervená břicho, když kouše?"
"Copak vím? Protože cucá krev! Tak říkáš, že nikdo není doma?"
"Není. Doma jsem jen já."
Zajkin se posadí do křesla a chvíli se tupě dívá do okna.
"A kdopak nám dá oběd?" ptá se.
"Oběd se dnes nevařil, táto! Máma myslela, že dneska nepřijedeš, a nenařídila, aby se vařilo. Naobědvá se s Olgou Kirillovnou na zkoušce."
"Pěkně děkuju, a cos jedl ty?"
"Já? Mléko. Nakoupili mi mléka za šest kopejek. Táto, a proč komáři cucají krev?"
Zajkin má najednou pocit, jako by ho něco těžkého chňaplo za játra a začalo mu z nich sát. Zmocňuje se ho takový nával vzteku, roztrpčení a hořkosti, že s námahou dýchá a celý se třese; až má chuť vyskočit, praštit o zem něčím těžkým a od plic si zaláteřit, ale vtom si vzpomene, že mu doktoři přísně zakázali jakékoliv rozčilování a tak se přemůže, vstane a začne si pohvizdovat melodii z "Hugenotů".
"Táto, umíš hrát divadlo?"
"Ach, přestaň mě obtěžovat hloupými otázkami!" zlobí se Zajkin. "Jsi dotěrný až běda! Už je ti šest let, ale jsi pořád stejně hloupý, jako když ti byly tři… Takový hloupý, rozpustilý kluk! Proč, například, ničíš ty karty? Jak to, že si je dovoluješ ničit?"
"To nejsou tvoje karty," otáčí se na něho Péťa. "Ty mi dala Natalja."
"Lžeš! Lžeš, kluku rozpustilá!" zlobí se víc a víc Zajkin. "Pořád jen lžeš! Výprask bys potřeboval, ty čuně! Ze ti utrhnu uši!"
Péťa vyskočí, natáhne krk a vyvalí oči na otcovu tvář zrudlou hněvem. Jeho velké oči nejdříve rychle mrkají, pak vlhnou a chlapec stahuje tvář.
"Pročpak mi nadáváš?" piští Péťa. "Co sis na mne zasedl, táto hloupý? Nikomu nic nedělám, nezlobím, poslouchám a ty se ještě rozčiluješ. Nu, proč mi nadáváš?" Chlapec mluví tak přesvědčivě a pláče tak hořce, že se Zajkin zastydí.
"Má pravdu, proč si na něho vlastně vyjíždím?" říká si v duchu. "Nu tak dost, dost," domlouvá chlapci a bere ho za rameno. "Já nerad, Peťko, odpusť. Jsi hodný hoch, moje zlato, vždyť já tě mám rád!"
Péťa si otře rukama oči, s povzdechem si sedá zpátky ke stolu a začíná vystřihovat svrška. Zajkin odejde do svého pokoje. Natáhne se na pohovku, založí si ruce za hlavu a zamyslí se. Nedávné chlapcovy slzy trochu zmírnily jeho hněv a také na játrech cítí úlevu. Je jenom unavený a hladový.
"Táto!" uslyší Zajkin za dveřmi. "Mohu ti ukázat, jakou mám sbírku hmyzu?"
"Tak ukaž!"
Péťa vejde za otcem a podá mu podlouhlou zelenou krabičku. Zajkin ji ani nemusí dávat k uchu, aby slyšel zoufalý bzukot a škrábání nožiček o stěny krabičky. Nadzdvihne víčko a vidí celé množství motýlů, brouků, lučních kobylek a much, připíchnutých špendlíky ke dnu krabičky. Všechno je to, až na dva nebo tři motýly, ještě živé a třepe sebou.
"Koukej, koník je pořád ještě živý!" diví se Péťa. "Včera ráno jsem ho chytil a pořád ještě neumřel!"
"Kdopak tě je naučil napichovat?" ptá se Zajkin.
"Olga Kirillovna."
"Olga Kirillovna by sama zasloužila takhle napíchnout!" říká zhnuseně Zajkin. "Odnes to! Ze ti není hanba mučit zvířata!"
"Bože, jak špatně ho vychovávají," přemítá, když Péťa odejde.
Pavel Matvejevič už docela zapomněl na únavu a na hlad a přemítá jen o osudu svého chlapce. Za okny zatím ponenáhlu skomírá denní světlo. Je slyšet hloučky letních hostů, vracejících se z večerního koupání. Kdosi se zastaví u otevřeného okna jídelny a zavolá: "Nepřejete si houby?" - a když nedostane odpověď, pleská bosýma nohama dále.Ale pak, když už je tak šero, že kakost za tylovou záclonkou ztrácí obrysy a oknem zavane svěží večerní vzduch, otevřou se hlučně dveře do předsíně a ozvou se rychlé kroky, hovor a smích.
"Máma!" zapiští Péťa.
Zajkin vyhlédne ze svého pokoje a shledá svou ženu Naděždu Stěpanovnu zdravou a růžovou jako vždy. Přišla s ní Olga Kirillovna a jacísi dva neznámí muži, jeden mladý, vytáhlý, s ryšavou kudrnatou hlavou a s velikým ohryzkem, druhý maličký, podsaditý, s vyholenou hereckou tváří a namodralou hereckou bradou.
"Nataljo, postav samovar!" volá Naděžda Stěpanovna, šustíc hlasitě šaty. "Prý přijel Pavel Matvejevič? Pavle, kde jsi? Dobrý večer, Pavle!" říká a vbíhá udýchaně do mužova pokoje. "Tys přijel? To jsem ráda. Přijeli se mnou dva naši ochotníci; pojď, představím tě. Tak tenhle delší, to je Koromyslov. Krásně zpívá; a druhý, ten malý, je jistý Smerkalov, opravdový herec, báječně recituje. Fuj, to jsem udřená! Měli jsme zkoušku. Jde nám to opravdu báječně! Dáváme "Podnájemníka s trombónem" a "Ona ho čeká". Pozítří je představení."
"Pročpak jsi je přivezla?" ptá se Zajkin. "Nešlo to jinak, taťko! Po čaji si musíme zopakovat role a něco si přezpívat. Budu zpívat s Koromyslovem dueto. Ano, a abych nezapomněla! Pošli, miláčku, Natalju, ať koupí sardinky, vodku, sýr a tak. Zůstanou tu nejspíš i na večeři. Oh, jak jsem utahaná!" "Hm! Nemám na to peníze!"
"Ale to není možné, taťko! Jak nepříjemná věc! Nechtěj, abych se musela červenat!*
Za půl hodiny posílají Natalju pro vodku a pro zákusky; Zajkin, který vypil čaj a snědl celý francouzský chléb, odchází

do ložnice a lehá si do postele, zatím co Naděžda Stěpanovna a její hosté s hlukem a smíchem začínají opakovat role. Pavel Matvejevič slyší dlouhou dobu huhňavý přednes Koromyslovův a herecké výkřiky Smerkalovovy. Po zkoušce následuje dlouhá rozmluva, přerušovaná pištivým smíchem Olgy Kirillovny. Smerkalov, oprávněný k tomu svým opravdovým herectvím, sebevědomě a se zápalem rozebírá role.
Následuje dueto a po duetu cinkání nádobí. Zajkin slyší ve spaní, jak Smerkalova přemlouvají, aby zarecitoval "Hříšnici" a jak po delším upejpání začíná deklamovat. Sípe, tluče se do prsou, pláče i směje se chraptivým basem. Zajkin vraští tvář a strká hlavu pod přikrývku.
"Nač byste chodili tak daleko v té tmě," slyší asi za hodinu hlas Naděždy Stěpanovny. "Proč byste u nás nezůstali na noc? Koromyslov si lehne tady, v přijímacím pokoji na divan, a vy, Smerkalove, na Péťovu postel. Péťu můžeme uložit v mužově pokoji. Samozřejmě, zůstanete tady!"
Konečně, když hodiny odbíjejí dvě, všechno ztichá. Dveře do ložnice se otevírají a objeví se Naděžda Stěpanovna.
"Spíš, Pavle?" šeptá.
"Ne, co je?"
"Jdi si, miláčku, k sobě do pokoje, lehni si na pohovku, musím uložit na tvou postel Olgu Kirillovnu. Jdi, drahoušku! Uložila bych ji v tvém pokoji, ale bojí se spát sama. Tak vstávej l"
Zajkin se zvedá, přehodí přes sebe župan, vezme si polštář a motá se do svého pokoje. Dotápe k pohovce, škrtne zápalkou a zjišťuje, že na pohovce leží Péťa. Chlapec nespí a široce rozevřenýma očima se dívá na zápalku.
"Táto, proč komáři v noci nespí?" ptá se.
"Proto… protože…" bručí Zajkin, "protože my dva jsme tu zbyteční. Ani vyspat se nemáme kde."
"Táto, a proč má Olga Kirillovna na obličeji pihy?"
"Ach, dej pokoj! Už tě mám dost!"
Po krátké úvaze se Zajkin obléká a vyjde na ulici, aby se osvěžil. Dívá se na šedivé jitřní nebe, na nehybná oblaka, slyší lenivé volání ospalého chřástala a začíná snít o zítřku, kdy zas odjede do města, a až se vrátí od soudu, svalí se do postele. Náhle se za rohem vynoří postava.
"Asi hlídač…" říká si Zajkin.Ale když napne zrak a přikročí blíže, poznává v té postavě včerejšího letního hosta ve skořicových kalhotách.
"Už vzhůru?" ptá se.
"Ano, nějak se mi nechce spát…" povzdechnou si skořicové kalhoty. "Kochám se přírodou. Víte, nočním vlakem přijela vzácná návštěva, maminka mé ženy. S ní přijely neteře, krásná děvčata. Jsem velmi potěšen, i když… je dost vlhko! A vy se také račte kochat přírodou?"
"Ano," huhlá Zajkin, "já také přírodou… Nevíte tu poblízku o nějakém výčepu nebo hospůdce?"
Skořicové kalhoty obracejí oči k nebi a hlubokomyslně uvažují…

CO DEN PŘINÁŠÍ

Nikolaj Iljič Běljajev, majitel realit z Petrohradu, dostihový fanoušek, mladý, teprve dvaatřicetiletý člověk, růžový a dobře živený, zašel tuhle v podvečer k paní Olze Ivanovně Irninové, se kterou žil, neboli, abych citoval jeho výrok, vlekl nudný a dlouhý román. A skutečně, první stránky tohoto románu, stránky zajímavé a psané s nadšením, už dávno přečetli: a teď není stránkám konce, nepřinášejí nic nového ani zajímavého.
Protože nezastihl Olgu Ivanovnu doma, uvelebil se můj hrdina v pokoji na pohovce, a že počká.
"Dobrý večer, Nikolaji Iljiči!" hlásil mu dětský hlas. "Matka tu bude hned. Sly se Soňou k švadleně."
Na druhé pohovce ležel synek Olgy Ivanovny Aljoša, hošík asi osmiletý, statný, vypiplaný, oblečený jako ze žurnálu do sametového kabátku a dlouhých černých punčošek. Ležel na atlasovém polštáři a zvedal střídavě obě nohy. Nepochybně se pokoušel napodobit akrobata, kterého nedávno viděl v cirkuse. Když se jeho ladné nohy unavily, začal cvičit rukama, nebo zas náhle vyskakoval a zkoušel stát na rukou. Ale dopadal na všechny čtyři. To všechno prováděl s náramně vážnou tváří, se ztrápeným oddychováním, jako kdyby sám měl malou radost z toho, že mu pánbůh dal tak nepokojné tělo.
"Á, nazdar, příteli," řekl Běljajev. "Tys tady? Docela jsem tě přehlédl. Je matka zdráva?" tAljoša se chytil pravou rukou ponožky na levé noze a v nejnepřirozenější poloze se převrátil, vyskočil a zpoza velikého třásnitého stínidla upřel zraky na Běljajeva.
"Jak se to vezme," pokrčil rameny. "Sám víte, že matka není nikdy docela zdráva. Však je to žena a neznám ženu, Nikolaji Iljiči, které by něco nescházelo."
Běljajev si začal z dlouhé chvíle pozorně prohlížet Aljošovu tvář. Za celou dobu své dlouhé známosti s Olgou Ivanovnou si hocha ještě nevšiml a nebral jeho existenci na vědomí; je tu zkrátka hošík, ale jak a co a nač vlastně je - na to se nechce valně myslet.
A teď najednou ve večerním šerosvitu připomněla Běljajevovi Aljošova tvář a jeho bledé čelo i černé, nehybné oči Olgu Ivanovnu, jak ji znal z prvních stránek románu. Dostal chuť hocha polaskat.
"Tak sem pojď, ty štěně," řekl. "Ať na tebe'lip vidím." Hošík shupl s pohovky a přiběhl k Běljajevovi. "Tak co," začal Nikolaj Iljič a položil mu ruku na útlé rameno: "Jak se máme?" "Ani se neptejte. Byly už lepší doby." "Proč to?"
"To je prosté. Předtím jsme měli se Soňou jen hudbu a čtení, a teď nám ukládají také francouzské básně. Vidím, že jste byl u holiče?"
"Pravda, byl."
"Hned jsem si všiml. Máte kratší vousy. Můžu si zatahat? Bolí to?"
"Ne, nebolí."

"Rád bych věděl, proč to bolí, když zatahás za jeden chlup, a proč, když zatahás za chumáč, není bolesti ani trošku? Cha, chal Víte co? Proč nenosíte licousy? Tuhle vyholit a ještě tuhle ze strany… A tady nechat vousy…"
Hošík se přitulil k Běljajevovi a začal si hrát s jeho řetízkem. "Až přijdu na gymnasium," vykládal, "koupí mi maminka hodinky. Poprosím ji, aby,mi koupila taky takový řetízek… Jé, to je me-dai-lónek! Tatínek má zrovna takový, jenže vy tu máte čárečky, a on písmena… A uprostřed je maminčin obrázek. Táti má teď jiný řetízek, bez článků, jako šňůru."
"Jakpak to víš? Nebo se s tatínkem vídáš?"
"Ne. Ne. To jen…"
Aljoša zrudl a zmaten tím, že byl přistižen při lži, zarýval nehty vší silou do medailónku. Běljajev mu pohlédl upřeně do tváře a zeptal se:
"Vídáš se s otcem?"
"Ne… nevídám!"
"Nemluvíš pravdu. Řekni to otevřeně, upřímně. Na nose ti poznám, že nemluvíš pravdu. Když už ses jednou podřekl, tak kápni božskou. Tak co, vídáš ho? Řekni mi to, vždyť jsme kamarádi I"
Aljoša se zamyslil.
"Ale neřeknete to mamince?" vyzvídal.
"To zrovna!"
"Na mou čest?"
"Na mou čest."
"Přísahejte!"
"Přestaň už s tím! Za koho mě máš?"
Aljoša se rozhlédl, vykulil oči a zašeptal:
"Jen jí, proboha, nic neříkejte. A vůbec to nikomu nepovídejte, protože je to tajemství. Nedej bůh, aby se to matka dověděla, to bych dostal já, Soňa i Pelageja. Tak vám to tedy řeknu. Já a Soňa se vídáme s otcem každé úterý a pátek. Když jdeme s Pelagejou před obědem na procházku, zajdeme vždycky do Anfeljovova cukrářství a tatínek tam na nás čeká. Sedí vždycky v oddělené místnosti, kde mají, víte, takový mramorový stůl a popelníček, který vypadá jako husa bez hřbetu."
"A co tam děláte?"
"Nic! Nejdříve se pozdravíme a zasedneme za stolek a pak nás tatínek hostí kávou a pirohy. Víte co? Soňa jí pirohy s masem, ale já je s masem nemohu ani vidět! Já rád se zelím a s vejci. Najíme se vždycky tak, že potom, při obědě, se musímehodně nutit, abychom jedli co nejvíce, aby si maminka ničeho nevšimla."
"O čem si tam vyprávíte?*
"S tatínkem? O všem. Líbá nás, mazlí se s námi, vypráví nám všelijaké legrační vtipy. Víte, co nám říká? Že si nás vezme k sobě, až povyrosteme. Soňa nechce, ale já ano. Po matce se mi bude sice stýskat, ale budu jí psát! Je to divné. Ale snad k ní budu moci chodit ve svátek na návštěvu? Co říkáte? Tatínek taky říká, že mi koupí koně. Je tak hodný. Nechápu, proč mu matka nevzkáže, aby s ní žil, a proč nám zakazuje scházet se s ním. Vždyť má matku tak rád. Pokaždé se nás ptá, jak se jí daří, co dělá. Když byla nemocná, chytil se za hlavu a začal pobíhat a pobíhat. Stále nás prosí, abychom ji poslouchali a vážili si jí. Řekněte mi, jsme opravdu nešťastní tvorové?" "Cože? Proč to?"
"Tatínek to tvrdí. Říkává: vy jste nešťastné děti. Je mi divně, když ho slyším říkat: nešťastni jste vy, nešťasten jsem i já, a ani matka není šťastna. Modlete se, klade nám na srdce, za sebe i za ni."
Aljoša utkvěl zrakem na vycpaném ptáku a zamyslil se.
"Tak je to tedy…" zahučel Běljajev. "Tak vy tedy takhle. V cukrárnách pořádáte kongresy? A matka o tom neví?"
"Ne, ne… Jakpak by to věděla? Pelageja by jí to za nic neřekla. Zrovna předevčírem nám přinesl tatínek hrušky. Pane, ty byly sladké! Jako marmeláda. Snědl jsem dvě."
"Dobře… Počkej, co ještě… a poslyš, o mně otec nic neříká?"
"O vás? Chcete to vědět?"
Aljoša se zpytavě podíval na Běljajeva a pokrčil rameny. "Ne, o vás nic zvláštního neříká." "A když přece, co tak asi?"
"AIe nebudete se zlobit?*
"A proč bych měl? Nebo snad na mne nadává?" "Nenadává, ale víte… zlobí se na vás. Říká, že je to vaše vina, že je maminka nešťastna. Vy že jste ji přivedl do neštěstí.
Divím se mu v tomhle. Rozmlouvám mu to, říkám, jak jste hodný, že na matku nikdy nekřičíte, ale on jen pokyvuje hlavou."
"A zrovna tak to říká, že jsem ji přivedl do neštěstí?"
"Zrovna tak! Nezlobte se, Nikolaji Iljiči!"
Běljajev vstal, chvíli postál a pak se prošel pokojem.
"Není to divné a směšné?" zabreptal a s úsměškem pokrčil rameny. "Sám je vším vinen, a bude říkat, že jsem ji tam přivedl já. Co? Beránka nevinného bude ze sebe dělat? Tak on ti říká, že jsem přivedl tvou matku do neštěstí?"
"Říká, ale… vždyť jste mi slíbil, že se nebudete zlobit."
"Nezlobím se a… vůbec, o to se nestarej! Nu, tohle… Ne, to je až směšné! Sám jsem ke všemu přišel jako slepý k houslím, a teď prý jsem najednou vším vinen!"
Zazněl zvonek. Hošík vyskočil a vyběhl ven. Za chvíli vešla do pokoje dáma s děvčátkem - Olga Ivanovna, Aljošova matka. Za ní poskakoval se zpěvem a radostnými posuňky Aljoša. Běljajev jen kývl a přecházel dál.
"Samo sebou! Komu teď dávat vinu nežli mně?" soptil. "On prý je v právu. On, potupený muž!"
"Co je ti?" zeptala se Olga Ivanovna.
"Co je mi? Tak si jen poslechni, jaké věci vypráví tvůj nejmilejší. Nakonec jsem bídák a zloděj, to já přivedl do neštěstí

tebe i tvé děti. Všichni jste nešťastní, a já jediný jsem děsně šťastný! Děsně, děsně šťastný!"
"Nevím pořád, oč běží, Nikolaji? Co se stalo?"
"Tak jen si poslechni to své princátko," řekl Běljajev a ukázal na Aljošu.
Aljoša zrudl a hned zas zbledl, tvář se mu zkřivila leknutím.
"Nikolaji Iljiči…" zašeptal nahlas. "Ticho!"
Olga Ivanovna pohlédla udiveně na Aljošu, na Běljajeva a zas na Aljošu.
"Jen se ho zeptej!" nepřestal ještě Běljajev. "Ta tvá Pelageja, ta husa jedna, je vodí po cukrárnách a pořádá tam schůzky s papá! Ale o to by tu nešlo. Horší je, že papá je nebožátko, kdežto já zloděj a bídník, který vám oběma zkazil život,""Nikolaji Il]lči," zasténal Aljoša. "Dal jste mi čestné slovo!"
"Dej mi pokoj!" mávl Běijajev rukou. "Tady jde o víc než o čestná slova. To pokrytectví a ta lež mě rozčilují."
"Nerozumím ti," řekla nechápavě Olga Ivanovna a v očích se jí zaleskly slzy. "Poslyš, Aljoško," obrátila se na synka, "ty se vídáš s otcem?"
Aljoša ji neslyšel. Zíral poděšeně na Běljajeva.
"Tomu nevěřím," šeptala matka, "zeptám se Pelageji."
Olga Ivanovna odešla.
"Poslyšte, vždyť jste mi dal čestné slovo!" ozval se Aljoša, třesoucí se na celém těle.
Běijajev odmítavě mávl rukou a dál přecházel sem a tam. Hryzlo ho jeho ponížení, a jako vždy předtím, zase nebral hošíka na vědomí. Co bylo jemu, dospělému a usedlému člověku, do nějakých hošíků? Ale Afjoša se stáhl do kouta a s hrůzou vykládal Soně, jak byl podveden. Chvěl se, zajíkal a plakal. To poprvé ve svém životě se tak otevřeně a tvrdě střetl se lží; až dosud nevěděl, že na tomto světě nejsou jen sladké hrušky, pirožky a drahé hodinky, ale že je i mnoho jiného, pro co v hovorech dětí není slov.

VAŇKA

Vaňka Žukov, devítiletý hošík, který před třemi měsíci přišel do učení k ševci Aljachinovi, nešel na Štědrý den spát. Když se dočkal odchodu mistra a tovaryšů na půlnoční, vyndal si z pánovy skříně kalamář a násadku s rezavým perem, rozložil před sebou pomačkaný list papíru a dal se do psaní. Nežli napsal první písmenko, několikrát se bázlivě podíval po dveřích a po oknech, zašilhal po temné ikoně, po jejíchž obou stranách visely poličky s kopyty, a z hrudí se mu vydralo vzlyknutí. Papír měl na lavici a při psaní u ní klečel.
"Milý dědečku Konstantine Makaryči!" psal. "Píši ti dopis. K vánocům vám přeji mnoho štěstí a božího požehnání. Už nemám ani tatínka, ani maminku, jenom ty jediný jsi mi zůstal."
Vaňka zabloudil zraky na temné okno, ve kterém blikal odlesk jeho svíčky, a představil si svého dědu Konstantina Makaryče, nočního hlídače u pánů Živarjevů. Viděl ho před sebou jako živého - toho droboučkého, suchoučkého, ale tak čilého a pohyblivého dědouška, asi 65letého, věčně usměvavých tváří a opilých očeK. Ve dne spí v čeledníku, nebo žertuje s kuchařkami, v noci pak, zachumlaný do naditého kožichu, obchází usedlost a klepe na svou klapačku. Za ním si vykračují stará Kaštanka a pejsek Rarach, pojmenovaný tak pro svou černou barvu a dlouhé lasičí tělo. Tenhle Rarach vypadá neobyčejně důstojně a laskavě, dívá se stejně nevinně na domácí jako nacizí, ale nikdo mu to nevěří. Pod jeho důstojností a smířlivostí je plno té nejjezuitštější potměšilosti. Nikdo si neumí lip než on vyčíhat chvilku a rafnout za nohu, vloupat se do lednice nebo vyfouknout mužikovi slepici. Už několikrát mu jich dali nepočítaných přes zadek, asi dvakrát ho věšeli, týden co týden bili do němoty, ale ze všeho se vykřesal.
Teď stojí děda nejspíše u vrat, mhouří oči na ozářená okna vesnického kostela, a podupávaje válenkami, tlachá s čeledí. Klapačka mu visí u pasu. Plácá dlaněmi, choulí se zimou a se stareckým pochichtáváním štípne hned panskou, hned kuchařku.
"Není libo malý šňupeček?" nabízí ženským svou tabatěrku. Ženské šňupou a kýchají. Děda je tím nevýslovně nadšen, otřásá se veselým smíchem a křičí: "Dost, dost, ať to nepřimrzne!"
I psi si musí čichnout k tabáku. Kaštanka kýchá, seká tlamou a uraženě se odplíží. Rarach ovšem, aby neztratil na důstojnosti, ani nekýchne a jen vrtí ohonem. Je věru nádherné počasí. Vzduch je tichý, průzračný a čerstvý. Noc je černá, ale vesnici je dobře vidět: bílé střechy a sloupy dýmu stoupají z komínů, stromy postříbřené jinovatkou, závěje. Obloha je celá poseta mihotavými hvězdami a Mléčná dráha se táhne tak jasně, jako by ji před svátky umyli a vydrhli sněhem… Vaňka vzdychl, namočil pero a psal dále: "Ale včera jsem měl malér. Šéf mě vyvlekl za vlasy na dvůr a nařezal mi potěhem, protože jsem najednou usnul při kolíbání jejich děcka. A tamten týden mi hospodyně nakázala, abych očistil slanečka, a za to, že jsem začal od ocasu, popadla slanečka a jeho tlamou mi začala píchat do pusy. Tovaryši si ze mne tropí dobrý den, posílají mě do šenku pro vodku a poroučejí mi, abych kradl šéfovi okurky. Ten mě za to tříská vším, co mu do ruky přijde. Jídlo nestojí za nic. Ráno dostanu chleba, k obědu kaši a navečer zase chleba, ale čaj nebo polívku, to sprásknou domácí sami. Nutí mě spát v předsíni, a když jejich děcka křičí, nespím a kolíbám. Milý dědečku, smiluj se, proboha, nade mnou, vezmi mě odtud na vesnici, tady se nedá žít. Skláním se hluboce před tebou a věčně se budu modlit, abys mě odtud odvezl nebo tu umřu…"
Vaňka zkřivil ústa, utřel si černou pěstičkou oči a škytl.
"Budu ti sekat tabák," psal dále. "Budu se za tebe modlit, a když se něco přitrefí, můžeš mě bít jako žito. A jestli si myslíš, že bych tam neměl co dělat, tož půjdu, proboha, ke správci čistit boty, anebo za pasáka místo Feďky. Milý dědečku, tady to nejde dál, tady musím umřít. Utekl bych na vesnici pěšky, ale nemám boty a bojím se tak na mráz. A až vyrostu, budu tě za to živit a nedám na tebe dopustit, a až umřeš, budu se za tvou duši modlit zrovna jako za maminku Pelageju.
Moskva je velké město. Domy samé panské, koní mnoho, ale žádné ovce, a psi vůbec ne zlí. Děti tu nechodí po koledě,

ani tu nepouštějí nikoho na kůr, ale jednou jsem viděl v jednom krámku ve výkladě, že tam prodávají háčky rovnou s vlasem a na každou rybu, bytelné, je dokonce jeden, co udrží patnáctikilového sumce. Taky jsem viděl krámy, kde měli různé flinty, jako má pán u vás, každá stojí jistě nejmíň sto rublů. A v masných krámech mají tetřevy, lososy i zajíce, ale v kterých místech je střílejí, žádný krámský neřekne.
Milý dědečku, až budou mít páni stromeček s cukrovím, vezmi pro mne zlacený ořech a schovej ho k sobě do zelené truhličky. Popros milostpaní Olgu Ignatěvnu, řekni, že to je pro Vaňku."
Vaňka křečovitě zavzlykal a znovu upřel zraky do okna. Vzpomněl si, že do lesa pro stromeček chodil vždycky děda a že bral vnuka s sebou. Byly to veselé časy! Hekal děda, hekal mráz, a vida je, hekal i Vaňka. Než smrček uřízl, vykouřil vždycky děda fajfku, dlouho šňupal a posmíval se prokřehlému Vaňkovi. Mladé smrčky, obalené jíním, stojí bez hnutí a čekají, kdo že z nich má umřít. Kde se vzal, tu se vzal, letí po závějích zajíc. Děda se neudrží, aby nezakřičel:
"Chyť ho, chyť ho, chyť ho! Ech, ty zajuchu paťatý!"
Když stromek uřízli, odtáhl jej děda do panského domu a tam ho začali strojit. Nejvíc ze všech se činila paní Olga Ignatěvna,Vaňkův miláček. Když ještě žila Vaňkova matka a sloužila u domácích jako panská, dávala Olga Ignatěvna Vaňkovi cukrkandl a z dlouhé chvíle ho naučila číst a psát, počítat do sta a dokonce i tančit čtverylku. Když pak Pelageja umřela, přestěhovali osiřelého Vaňku do čeledníku k dědovi a z čeledníku do Moskvy k ševci Aljachinovi.
"Přijeď, milý dědečku," psal Vaňka dále. "Pro Krista Pána našeho tě prosím, vezmi mě odtud. Slituj se nade mnou, nad sirotkem nešťastným, protože mě tu všichni tlučou, hrozně se mi chce jíst a tak se mi stýská, že to povědět nemůžu, jen pláču. Tuhle mě šéf praštil po hlavě kopytem, že jsem se svalil a tak tak že jsem vstal. Život k ničemu, horší, než vede každý pes. A ještě posílám pozdrav Aleně, šilhavému Jegorovi a kočímu, ale moji harmoniku nikomu nedávej. Tvůj vnuk Ivan Žukov, přijeď, milý dědečku."
Vaňka složil popsaný list a vsunul jej do obálky, za kterou dal včera kopejku. Chvilku se rozmýšlel, pak namočil pero a napsal adresu:
Dědečkovi na vesnici.

Pak se podrbal ve vlasech, zamyslil se a připojil: "Konstantinu Makaryči." Spokojený, že ho nikdo při psaní nevyrušil, nasadil si čepici a jen tak bez kožíšku, v košili vyběhl na ulici.
Prodavači v masných krámech, kterých se včera ptal, mu řekli, že se dopisy vhazují do poštovních schránek a ze schránek že jsou rozváženy po celé zemi na poštovských vozech s opilými povozníky a zvonivými rolničkami. Vaňka doběhl k první poštovní schránce a prostrčil drahocenný dopis škvírou.
Ukolébán sladkými nadějemi, hodinu nato už tvrdě spal. Ve snu viděl pec. Na peci sedí se svěšenýma bosýma nohama děda a čte dopis kuchařkám… Okolo pece se točí Rarach a vrtí ohonem.

NEOPATRNOST
Petr Petrovič Strižin, synovec plukovnice Ivanovové, ano, ten, jemuž loni ukradli nové galoše, vrátil se ze krtin právě ve dvě hodiny po půlnoci. Aby nikoho nevzbudil, svlekl se opatrně v předsíni, prošel po špičkách a se zatajeným dechem do své ložnice a tam se potmě chystal ulehnout.
Strižin žije střízlivě a řádně, jeho tvář má ušlechtilý výraz, čte jen duchovně mravoličné knížky, ale na krtinách si z radosti, že Ljubov Spiridiovna šťastně slehla, dovolil vypít čtyři skleničky vodky a číši vína, připomínajícího chutí cosi mezi octem a ricinovým olejem. Ty ostré nápoje však mají něco společného s mořskou vodou nebo se slávou: čím více piješ, tím větší cítíš žízeň. I teď, svlékaje se, měl Strižin nepřemožitelnou chuť pít.
"Myslím, že Dášeňka má ve skříni napravo dole vodku," přemítal. "Upiju-li skleničku, vůbec to nepozná."
Strižin ještě chvilku váhal, ale pak přemohl strach a zamířil ke skříni. Opatrně otevřel dvířka, našel po hmatu napravo dole láhev i sklenku, nalil si, postavil zas láhev na místo a pak se pokřižoval a napil se. A v zápětí se stalo něco přímo zázračného. Strižin byl náhle strašlivou silou, zrovna jako bombou, odhozen od skříně k truhle. Před očima se mu zajiskřilo, zatajil se mu dech a po celém těle měl pocit, že spadl do močálu plného pijavic. Měl dojem, že namísto vodky spolkl kousek dynamitu, který roztrhl jeho tělo, dům, celou uličku… Hlava, ruce i nohy jako by se mu utrhly a odlétly někam k ďasu, do prostoru.
Asi tři minuty ležel nehybně a bez dechu na truhle, a pak se zvedl a položil sám sobě otázku:
"Kde to jsem?"
To první, co jasně ucítil, když se vzpamatoval, byl pronikavý zápach petroleje.
"Krindepane, snad jsem se nenapil namísto vodky petroleje?" zhrozil se. "Pro všechny spravedlivé!"
Z pomyšlení, že se otrávil, mu začalo tělem probíhat horko i zimnice. O tom, že skutečně vypil jed, svědčilo mimo zápach v pokoji i to, jak ho pálilo v ústech, jak se mu jiskřilo před očima, vyzvánělo mu na všechny zvony v hlavě a píchalo ho v žaludku. Cítě blízkost konce a dalek toho, aby se utěšoval lichými nadějemi, pocítil touhu dát sbohem svým nejbližším a odebral se do Dášeňčiny ložnice. (Jsa vdovcem, měl u sebe místo hospodyně svou švagrovou Dášeňku, starou pannu.)
"Dášeňko," řekl plačtivým hlasem, když vešel do ložnice. "Má drahá Dášeňko!"
Ve tmě se cosi zavrtělo a vydalo hluboký vzdech.
"Dášeňko!"
"A? Copak?" zabrebentil ženský hlas. "To jste vy, Petře Petroviči? Už jste doma? Tak co? Jaké dali holčičce jméno? Kdo jí šel za kmotru?"
"Za kmotru byla Natalja Andrejevna Velikosvetská a za kmotra Pavel Ivanyč Bessonnicyn… Já… já… Dášeňko, já asi umírám. A novorozeně pojmenovali Olimpiada na počest jejich dobroditelky. Já… já… já jsem se, Dášeňko, napil

petroleje."
"Snad ne! Copak tam podávali petrolej?"
"Musím se vám přiznat: chtěl jsem se bez dovolení napít vaší vodky a… pánbůh mě potrestal; potmě jsem se nedopatřením napil petroleje. Co mám dělat?"
Jakmile Dášeňka zaslechla, že někdo bez jejího dovolení otevřel skříň, celá ožila. Rychle rozsvítila svíčku, vyskočila z postele a tak jak byla, v košili, pihovatá a vyzáblá, s natáčkami ve vlasech, zapleskala bosýma nohama ke skříni.
"A kdopak vám to dovolil?" spustila přísně, nahlížejíc do útrob skříně. "Copak tu mám vodku pro vás?"
"Já… já jsem se, Dášeňko, nenapil vodky, ale petroleje," zakoktal Strižin, stíraje si studený pot.
"A proč mi lezete na petrolej? Co je vám do něho? Copak ho tu mám pro vás? Nebo si myslíte, že je petrolej zadarmo? Co? Víte vy vůbec, zač je teď petrolej? Víte?"
"Má drahá Dášeňko!" zasténal Strižin. "Tady běží o život a vy mi tu o penězích!"
"Zpije se do němoty a pak mi strká nos do skříně!" rozkřikla se Dášeňka a zlostně přibouchla dvířka. "Ach, padouši, trapičil Já mučednice ubohá, ve dne ani v noci pokoj nemám! Aby vám, vy hadi, bazilišci, potvory zatracené, pánbu na onom světě stejným oplatil! Hned zítra jedu odtud! Jsem panna, a nedovolím, abyste se přede mnou ukazoval ve spodním prádle! A jak se odvažujete dívat se na mne, když nejsem oblečená!"
A mlela a mlela. Strižin, který už věděl, že když se Dášeňka rozehřeje, není k zastavení ani domluvami, ani kletbami, ba ani kanonádou, mávl rukou a oblékl se, rozhodnut jít k lékaři. Ale lékaře je snadné zastat jen tenkrát, když ho nepotřebuješ. Strižin zběhal tři ulice, asi pětkrát marně zvonil u doktora Čepcharjancova a sedmkrát u doktora Bultychina a pak běžel do lékárny: snad mu pomůže lékárník. Tady mu po dlouhém čekání otevřel malý černý kudrnatý lékárník, rozespalý, v županu, tvářící se až hrůza vážně a moudře.
"Co račte?" zeptal se tónem, jakým mohou mluvit jen velmi moudří a solidní lékárníci židovského vyznání.
"Pro boha… vás prosím!" vypravil ze sebe udýchaně Strižin. "Dejte mi něco… Napil jsem se nedopatřením petroleje! Umírám!"
"Zachovejte laskavě klid a odpovídejte na otázky, které vám budu klást. Už ta pouhopouhá skutečnost, že jste vzrušen vylučuje, abych vám rozuměl. Tak vy jste se napil petroleje? Ano-o?"
"Ano, petroleje! Zachraňte mě, prosím!"
Lékárník přistoupil chladnokrevně a důstojně k pultu, otevřel knihu a zahloubal se do čtení. Pročetl dvě stránky, pokrčil nejprve jedním a pak druhým ramenem, opovržlivě se zašklebil a po úvaze odešel do vedlejší místnosti. Hodiny odbily čtyři. A když ukazovaly čtyři deset, vrátil se lékárník s jinou knihou a znovu se zahloubal do čtení.
"Hm!" řekl jaksi rozpačitě. "Už ta pouhopouhá skutečnost, že vám není dobře, nasvědčuje tomu, že jste se měl obrátit na lékaře, a ne na lékárnu."
"Ale doktory už jsem zběhal! Nikde jsem se nedozvonil!"
"Hm… To se ví, nás lékárníky nepokládáte za lidi a otravujete nás dokonce i ve čtyři ráno, kdy si klidně spí kdejaký pes a kdejaká kočka. Vám na tom ovšem nezáleží, podle vás nejsme lidi, podle vás máme mít nervy jako provazy."
Strižin si poslechl lékárníka, vzdychl a šel domů.
"Osud tedy chce, abych umřel!" říkal si.
A ústa mu jen hořela a čpěla petrolejem, v žaludku cítil rezavou bolest, v uších slyšel jen: buch, buch, buch! V každém okamžiku měl pocit, že se blíží jeho konec, že mu srdce přestalo tlouci.
Po příchodu domů spěšně napsal: "Prosím, aby z mé smrti nebyl nikdo vinněn", a pomodliv se, přetáhl si pokrývku přes hlavu. Do rána neusnul a čekal, až umře, a neustále se mu pletlo před očima, jak jeho hrob zarůstá zelenou travičkou a jak nad ním cvrlikají ptáčci.
Ale ráno seděl v posteli a s úsměvem vykládal Dášeňce:
"Na toho, kdo žije spravedlivě a spořádaně, drahá sestřičko, žádný jed neplatí. Vezměte si například mě. Měl jsem smrt na jazyku, umíral jsem, trápil jsem se, a rázem je po všem. Jen ústa mám spálená a v hrdle mi škrabe, ale jinak je mi po těle, zaplať pánbůh, dobře. A proč? Protože žiju spořádaně^
"Ne, ale proto, že je petrolej špatný!" vzdychala Dášeňka, přemýšlejíc o výdajích a zahleděná do jednoho bodu.
"Protože mi kupec nedal nejlepší, ale ten, co ho je za půldruhé kopejky libra. Já mučednice ubohá, aby vám, vy padouši a trapiči, pánbůh na onom světě stejným oplatil."
A mlela a mlela.

STARÝ DŮM
(Vyprávění majitele domu)
Bylo nutno zbourat starý dům, aby mohl být na jeho místě postaven nový. Vodil jsem stavitele po prázdných pokojích a mezi jednáním jsem mu vypravoval různé příběhy. Potrhané tapety, špinavá okna, tmavá kamna - to vše vzbuzovalo vzpomínky, na všem lpěly stopy nedávného života. Po těchto schodech například jednou nesli opilí lidé mrtvého, klopýtli a sletěli dolů i s rakví; živí se strašně potloukli, ale mrtvý, když ho zvedali s podlahy a znovu ukládali do rakve, byl velmi vážný, jako by se nic nestalo, a jenom pokyvoval hlavou. A tady ty troje dveře vedle sebe: tu bydlely slečny, které často u sebe mívaly návštěvy, a proto se oblékaly lépe než ostatní nájemníci a pořádně platily nájemné. Dveře na konci chodby vedou do prádelny; tam se ve dne pralo a v noci rámusilo a pilo pivo. A v tomto třípokojovém bytečku je všechno skrz naskrz prolezlé bakteriemi a bacily. Tady není pěkně. Zemřelo tu mnoho nájemníků, a proto najisto tvrdím, že tento byt byl kdysi proklet a že v něm s nájemníky stále žil ještě někdo neviditelný. Zvlášť dobře si pamatuji na osud jedné rodiny. Představte si naprosto nezajímavého, zcela obyčejného člověka, který má matku, ženu a čtyři děti. Jmenoval se Putochin. Byl písařem u notáře a dostával pětatřicet rublů měsíčně. Byl to člověk střízlivý, nábožný a

vážný. Kdykoliv mi přinesl nájemné, pokaždé se omlouval, že je špatně oblečen, a prosil za prominutí, že se opozdil o pět dní. Když jsem mu dával stvrzenku, dobrosrdečně se usmíval a říkal: "Ale nač to! Nemám rád takové stvrzenky!" Žil chudobně, ale čistě. V tom prostředním pokoji bydlely čtyři děti a jejich babička; tady vařili, spali, přijímali návštěvy, a dokonce i tancovali. A v této světničce bydlel sám Putochin; měl tam stůl, za nímž vyřizoval soukromé zakázky: opisoval divadelní úlohy, referáty a podobně. A zde napravo měl svoji světničku jeho podnájemník, zámečník Jegoryč, člověk vážný, ale piják; pořád mu bylo horko, a proto chodil bos a jen ve vestě. Opravoval zámky, pistole a dětské velocipédy, neodmítl spravit ani laciné nástěnné hodiny, za čtvrt rublu dělal brusle. Ale touto prací opovrhoval, neboť se považoval za odborníka v hudebních nástrojích. Mezi ocelovým a železným harampádím vždycky bylo vidět na jeho stole nějakou harmoniku s ulomenými klapkami nebo troubu s protlačenými boky. Za pokoj platil Putochinovi dva a půl rublu; nehnul se od svého pracovního stolu a vycházel jen tehdy, když potřeboval strčit do kamea nějaké železo.
Zašel-li jsem někdy večer, a bývalo to velmi zřídka, do tohoto bytu, pokaždé se mi naskytl týž obraz: Putochin seděl za svým stolem a cosi opisoval, jeho matka a manželka, hubená žena s utrápeným obličejem, seděly u lampy a cosi šily, Jegoryč skřípal pilníkem. Z rozpálených, ještě zcela nevyhaslých kamen sálalo dusné teplo; v těžkém vzduchu tu páchlo zelnou polévkou, plínkami a Jegoryčem. Bylo tu nuzně a dusno, ale z tváří pracujících lidí, z dětských kalhotek, rozvěšených okolo kamen, i z Jegoryčových želízek dýchal přece jenom klid, něha a spokojenost… Na chodbě za dveřmi běhaly děti, učesané, veselé a pevně přesvědčené o tom, že na tomto světě je všechno v pořádku a že tak tomu bude ustavičně, budou-li se jen ráno a večer před spaním modlit k Bohu.
A teď si představte, že uprostřed téhož pokoje, dva kroky od kamen, stojí rakev a v ní leží Putochinova žena. Není ovšem na světě muž, jehož žena by žila věčně, ale tato smrt byla cosi zvláštního. Když jsem při panychidě pohlédl do Putochinovyvážné tváře a spatřil přísný výraz jeho očí, tu jsem si pomyslil:
"Ach jé, kamaráde!"
Zdálo se mi totiž, že on, jeho děti, babička i Jegoryč jsou už poznamenáni onou neviditelnou bytostí, která s nimi žila v tomto bytě. Jsem velice pověrčivý, snad proto, že jsem majitelem domu a už čtyřicet let mám co dělat s nájemníky. Věřím, že nepadne-li vám šťastná karta hned na začátku, budete prohrávat až do konce. Má-li osud sprovodit ze světa vás i vaši rodinu, bude po celou dobu neúprosně důsledný a první neštěstí bývá obyčejně jen začátkem dlouhého řetězu… S neštěstím je to jako s kameny. Stačí, aby se pouze jeden kámen zřítil z vysokého břehu, a hned se za ním sypou ostatní. Zkrátka, když jsem po panychidě odcházel od Putochina, byl jsem si jist, že to ani s ním, ani s jeho rodinou dobře nedopadne.
A skutečně, týden poté dal notář Putochinovi neočekávaně výpověď a na jeho místo posadil jakousi slečnu. A představte si, Putochina nerozčilila ani tak ztráta místa, jako spíše to, že na jeho místo vzali slečnu, a ne muže. Proč slečnu? To ho tak urazilo, že když se vrátil domů, nařezal dětem, vynadal matce a zpil se do němoty. Spolu s ním se opil též Jegoryč.
Když mi Putochin přinesl nájemné, už se neomlouval, přestože se opozdil o celých osmnáct dní, a když ode mne bral potvrzení, mlčel. Příští měsíc přinesla už peníze jeho matka; dala mi jen polovinu, ostatek slíbila za týden. Třetí měsíc jsem už nedostal ani kopejku a domovník si stěžoval, že se nájemníci z třiadvacítky chovají "nedůstojně". To nebyly dobré příznaky.
Představte si nyní tuto scénu. Pošmourné petrohradské ráno hledí do těchto špinavých oken. U kamen stařenka napájí děti čajem. Jen nejstarší vnuk Vasja pije ze sklenice, ostatním se čaj nalévá přímo do misek. Před kamny sedí na bobku Jegoryč a strká do ohně železo. Po včerejší opici má těžkou hlavu a kalné oči: heká, chvěje se a kašle.
"Nadobro mne ten ďábel přivedl na scestí," vrčí. "Sám pije a ještě druhé svádí k hříchu!"
Putochin sedí ve svém pokoji na posteli, na níž už dávno není ani přikrývka, ani polštáře, ruce má zaryty ve vlasech a tupě hledí pod nohy. Je otrhán, neučesán, nemocen.
"Pij, honem pij, nebo zmeškáš do školy!" pobízí stařenka Vasju. "Já už taky musím jít k židům drhnout podlahy."
V celém bytě jediná stařenka neklesá na mysli. Vzpomněla si na dřívější časy a pustila se do špinavé a hrubé práce. Každý pátek drhne podlahy u židů v záložně, v sobotu chodí prát ke kupcům a celou neděli od rána do večera běhá po městě a vyhledává dobrodince. Každý den má nějakou práci. Pere, drhne podlahy, pomáhá při porodech, dělá dohazovačku a chodí po žebrotě. Je sice pravda, že si ze žalu též přihne, ale ani podnapilá nezapomíná na své povinnosti. Na Rusi je mnoho takových statečných stařen, a kolik štěstí dovedou vytvořit!
Když Vasja vypil čaj, ukládá si do brašny své knihy a jde za kamna; tam mívá vedle babiččiných šatů pověšen svůj kabát. Po chvíli se vrací a ptá se:
"Kde je můj kabát?"
Babička začne s ostatními dětmi hledat kabát, hledají dlouho, ale kabát jako by se do země propadl. Kde asi jenom je?
Babička i Vasja jsou bledí, vyděšení. Dokonce i Jegoryč je překvapen. Pouze Putochin mlčí, a ani se nehne. Ačkoliv jindy je na sebemenší nedbalost velmi citlivý, tentokrát se tváří, jako by nic neviděl a neslyšel. To je podezřelé.
"Propil hol" prohlašuje Jegoryč.
Putochin mlčí, je to tedy pravda. Vasja trne hrůzou. Jeho kabát, ten pěkný kabát s nádhernou kalikovou podšívkou, ušitý ze soukenných šatů po nebožce matce, byl propit v krčmě! A zároveň s kabátem byla tedy propita též modrá tužka, která byla v náprsní kapse, a zápisník se zlatými písmeny "Nota bene"! V zápisníku byla zastrčena ještě druhá tužka s gumou a kromě toho byly v něm obtiskovací obrázky.
Vasja by se rád rozplakal, ale nesmí. Otce bolí hlava, akdyby uslyšel pláč, začal by křičet, dupat nohama a bít, a když je po opici, bije strašně. Babička se zastane Vasji, ale otec udeří i babičku. Skončí to obyčejně tak, že se do rvačky vloží Jegoryč a pustí se do otce. Oba se svalí na podlahu, válejí se po zemi, zmítají sebou a funí opilým, zvířeckým vztekem, zatím co babička pláče, děti pištía sousedé posílají pro domovníka. Proto raději neplakat.
Protože Vasja nemůže plakat a nahlas projevit svou zlost, heká, lomí rukama a škube nohama, nebo se zakousne do

rukávu a dlouho jím třepe v zubech jako pes zajícem. Oči má vytřeštěny, tvář je zkřivena zoufalstvím. Když to vidí babička, strhne si naráz s hlavy šátek a rovněž začne vyvádět rukama i nohama, mlčí a zrak upírá do jednoho místa. Myslím, že v té chvíli chlapec i stařena jasně vidí před sebou, že jejich život je ztracen, že není žádné naděje…
Putochin neslyší pláč, ale všechno vidí ze svého pokojíku. Když po půl hodině odchází Vasja do školy, zamotaný do babiččina vlňáku, Putochin vychází na ulici - neodvažuji se popsat, jak se přitom tváří - a jde za ním. Chtěl by chlapce zavolat, potěšit ho, poprosit za odpuštění, dát mu čestné slovo a přivolat nebožku matku za svědka, ale místo slov dere se mu z prsou jen vzlykání. Ráno je vlhké a chladné. Když Vasja dojde k městské škole, rozmotává vlňák a vstupuje do školy jen v krátkém kabátku, aby o něm kamarádi neřekli, že vypadá jako ženská. Putochin se vrací domů, vzlyká, mumlá cosi nesouvislého, klaní se až po pás matce, Jegoryčovi i jeho pracovnímu stolu. Když se trochu vzpamatuje, běží ke mně, a sotva dechu popadaje, proboha mě prosí, abych mu opatřil nějaké místo. Konejším ho ovšem nadějemi.
"Konečně jsem se přece vzpamatoval!" říká. "Už je nejvyšší čas, abych přišel k rozumu. Zařádil jsem sj, už toho mám dost."
Raduje se a děkuje mi, ale já za celou tu dobu, co jsem majitelem domu, jsem velmi dobře poznal tyto pány nájemníky, proto když naň tak hledím, mám sto chutí mu říci:
"Je pozdě, můj milý! S tebou je už amen!"
Ode mne Putochin běží k městské škole. Přechází tam a čeká, až vyjde jeho chlapec.
"Víš co, Vasjo?" mluví radostně, když se Vasja konečně objeví. "Právě mi slíbili místo. Počkej, koupím ti nádherný kožich - dám tě do gymnasia! Rozumíš? Do gymnasia! Šlechtice z tebe udělám! Pít už nebudu. Čestné slovo, nebudu."
Pevně věří v světlou budoucnost. Ale chýlí se k večeru. Když se stařenka vrátila od židů s dvacetikopejkou, celá udřená a upachtěná, dává se do praní dětského prádla. Vasja sedí a počítá úlohu. Jegoryč nepracuje. Zásluhou Putochinovou propadl pijácké vášni a teď pociťuje mučivou chuť se napít. V bytě je dusno a vedro. Z necek, v nichž stařena pere prádlo, valí se pára.
"Co říkáš, půjdeme?" nevrle se táže Jegoryč.
Můj nájemník mlčí. Po velkém rozčilení se ho zmocňuje nesnesitelný smutek. Přemáhá v sobě touhu napít se a smutek - a ten ovšem vítězí. Známá historie…
Jegoryč a Putochin odcházejí na noc a ráno Vasja nemůže najít babiččin vlňák.
Taková historie se odehrála v tomto bytě. Když Putochin propil vlňák, už se domů nevrátil. Kam zmizel, nevím. Po jeho zmizení stařena se dala do pití, ale potom onemocněla. Odvezli ji do nemocnice, menších dětí se ujali jacísi příbuzní a Vasja se dostal do této prádelny. Ve dne podával žehličky a v noci běhal pro pivo. Když ho z prádelny vyhnali, sloužil u jedné z těch slečen, běhal celé noci s jakýmisi vzkazy, takže mu začali říkat "pasák". Co s ním bylo dále, nevím.
A v této místnosti žil po deset let žebravý muzikant. Když umřel, našli v jeho zhlavci dvacet tisíc.

VYPRÁVĚNÍ PANÍ N. N.

Asi před deseti lety, jednou k večeru, právě se kosila sena, jela jsem s vyšetřujícím soudcem Petrem Sergejičem koňmo na stanici pro poštu.
Počasí bylo nádherné, ale když jsme se vraceli, začalo se rozléhat burácení hromu a spatřili jsme hrozivý černý mrak, jak se žene přímo proti nám. Mrak se blížil k nám a my k němu.
Na jeho pozadí se bělal náš dům a kostel, stříbrně se leskly vysoké topoly. Vzduch by prosycen vůní deště a posečeného sena. Můj průvodce byl ve skvělé náladě. Smál se a žvatlal všelijaké hlouposti. Říkal, že by nebylo špatné, kdyby se tak najednou před námi zjevil nějaký středověký hrad s ozubeným cimbuřím, celý zarostlý mechem a plný sov, kde bychom se mohli před deštěm schovat, a co kdyby prý nás nakonec zabil hrom…
A vtom se již po žitném a ovesném poli přehnala první vlna, strhl se vítr a ve vzduchu zavířil prach. Petr Sergejič se rozesmál a pobodl koně.
"Krása!" zvolal. "To je krása!"
Byla jsem stržena jeho veselou náladou, a když jsem si pomyslila, že v nejbližším okamžiku budu do niti mokrá a že bych mohla být zabita bleskem, též jsem se rozesmála.
Vichřice a prudká jízda, kdy se člověk zalyká větrem a připadá si jako pták, působí dráždivě a naplňuje hruď vzrušením. Když jsme vjížděli do našeho dvora, vítr už ulehl, jen velké dešťové kapky hlučně pleskaly do trávy a na střechy. U koňské stáje nebylo živé duše.
Petr Sergejič sám uvolnil koňům udidla a zavedl je do stáje. Čekajíc, až bude hotov, stála jsem na prahu a pozorovala šikmé pruhy deště. Nasládlou, dráždivou vůni sena bylo tu cítit mnohem silněji než v poli. Mračna a déšť způsobily, že bylo šero.
Když se rozlehl neobyčejně silný a třaskavý úder hromu, takže se zdálo, jako by se nebe roztrhlo na dvě poloviny, Petr Sergejič přistoupil ke mně a řekl:
"To byla rána! Jenom ne tak zhurta!"
Stál vedle mne na prahu, po prudké jízdě ještě ztěžka oddychoval a díval se na mne. Všimla jsem si, že je tím pohledem okouzlen.
"Nataljo Vladimírovno," řekl, "nevím, co bych za to dal, kdybych mohl pořád tak stát a dívat se na vás. Jste dnes nádherná!"
Jeho oči se dívaly vzrušeně a prosebně, tvář byla bledá, na bradě i na knírech se mu leskly dešťové kapky a mně se zdálo, že i ony na mne láskyplně hledí.
"Miluji vás," řekl. "Miluji a jsem šťasten, že vás vidím. Vím, že se nemůžete stát mou ženou, ale já nic nechci, po ničem netoužím, stačí mi jen, když víte, že vás miluji. Mlčte, nic neříkejte, ničeho si nevšímejte, mně jen stačí, když vám mohu

říci, jak jste mi drahá, a když dovolíte, abych se směl na vás dívat."
Jeho vzrušení se zmocnilo i mne. Hleděla jsem na jeho zanícenou tvář a naslouchala jeho hlasu, který se mísil se šumotem deště, a stála jsem jako očarovaná, bez jediného hnutí.
Nemohla jsem se nasytit jeho slov a vynadívat na jeho planoucí oči.
"Nic neříkáte - jak je to krásné!" řekl Petr Sergejič. "Jen mlčte!"Bylo mi blaze. Radostí jsem se zasmála a v lijáku jsem se rozběhla k domu. Též on se zasmál a dlouhými skoky se pustil za mnou.
Oba promoklí, udýchaní, hlučně dupajíce po schodech jako děti, vrazili jsme do pokojů. Otec a bratr nebyli zvyklí mne vídat rozesmátou a veselou, proto se na mne překvapeně podívali a též se dali do smíchu.
Bouřková mračna se přehnala, hrom se utišil, ale na vousech Petra Sergejiče se stále ještě leskly dešťové kapky. Po celý večer až do večeře si prozpěvoval a pohvizdoval, hlučně dováděl se psem, honil se s ním po pokoji, div nepodrazil nohy sluhovi se samovarem. U večeře mnoho jedl, žvatlal hlouposti a tvrdil, že kdo v zimě jí čerstvé okurky, tomu prý voní ústa jarem.
Když jsem šla spát, rozsvítila jsem svíčku a dokořán otevřela okno; mé duše se zmocnil nejasný cit. Uvědomila jsem si, že jsem svobodná, zdravá, urozená a bohatá, že jsem milována, ale hlavně, že jsem urozená a bohatá - urozená a bohatá, bože, jak je to krásné! Choulíc se v posteli mírným chladem, který sem vnikal z parku zároveň s rosou, snažila jsem se odpovědět si na otázku, zda Petra Sergejiče miluji. Ale k žádnému konci jsem nedošla, a tak jsem usnula.
Když jsem pak ráno spatřila na své posteli tetelící se sluneční skvrny a stíny lipových větví, živě se mi v paměti vybavilo všechno, co se stalo včera. Život mi připadal bohatý, pestrý a velmi půvabný. Prozpěvujíc, rychle jsem se oblékla a vyběhla do parku.
A co bylo dál? Potom už nebylo nic. V zimě, když jsme žili ve městě, Petr Sergejič k nám zřídka kdy přijížděl. Venkovští známí mají svůj půvab jen na venkově a v létě, kdežto ve městě a v zimě ztrácejí polovinu svého kouzla. Když je ve městě hostíte čajem, zdá se vám, že nemají na sobě vlastní kabáty a že příliš dlouho míchají lžičkou čaj. I v městě hovořil Petr Sergejič někdy o lásce, ale to už bylo něco zcela jiného než na venkově. Ve městě jsme mnohem silněji pociťovali zeď, která nás dělila: já jsem byla urozená a bohatá, on chudý, a dokonce nešlechtic, syn písaře, pouhý vyšetřující soudce, a nic víc. Oba - já proto, že jsem byla ještě mladá, a on bůhvíproč - jsme považovali tuto zeď za příliš vysokou a silnou; kdykoliv nás ve městě navštívil, vždy se strojeně usmíval, kritizoval vyšší společnost a po každé, byl-li v salóně ještě někdo jiný, nevlídně mlčel. Neexistuje taková zeď, kterou by nebylo možno prorazit, avšak hrdinové současného románu, pokud je znám, jsou příliš nesmělí, nerozhodní, líní a nedůvěřiví a příliš rychle se smiřují s myšlenkou, že se nenarodili na šťastné planetě, že byli vlastním životem obelstěni; místo aby zápasili, jen kritizují a říkají, že svět je banální, zapomínajíce, že pomalu i sama jejich kritika začíná být nechutná.
Byla jsem milována, štěstí jsem měla na dosah a zdálo se, že se těším jeho důvěrné přízni. Žila jsem bezstarostně, o sobě jsem nepřemýšlela, neboť sama jsem nevěděla, co chci a co od života očekávám, a zatím čas plynul a plynul…
Procházeli okolo mne různí lidé i jejich láska, letěly jasné dny a teplé noci, zpívali slavíci, vonělo seno - a všechno to, co je ve vzpomínkách tak milé a zvláštní, přešlo kolem mne jako kolem každého jiného, rychle zmizelo jako nějaká bezcenná věc a rozplynulo se jako pára. Kam se to všechno podělo?
Otec zemřel, já jsem zestárla. Všechno, co jsem měla kdysi ráda, co mi bylo milé a naplňovalo mne nadějemi - šumot deště, burácení hromu, myšlenky o štěstí, hovory o lásce - to všechno se stalo pouhou vzpomínkou a teď už vidím před sebou jen rovnou a pustou dálku: na této rovině není živé duše a tam kdesi na obzoru jen tma a hrůza…
Kdosi zvoní. To přišel Petr Sergejič. Když vidím v zimě stromy a vzpomenu si, jakou radost mi v létě působila jejich zeleň, tu si šeptám:
"Ach, moji milí!"
A když vidím lidi, s nimiž jsem prožila své jaro, je mi tak teskno, mám takový hřejivý pocit a šeptám si totéž.Už je tomu dávno, co byl Petr SergejiČ na přímluvu mého otce přeložen do města. Trochu zestárnul, trochu sešel. Dávno mi už přestal vyznávat lásku a mluvit hlouposti, nemá rád své povolání, trpí jakousi nemocí, je čímsi zklamán a nad životem udělal kříž, život ho netěší. Právě si sedl ke krbu a mlčky hledí do ohně. Nevěděla jsem co říci, jen tak jsem se tedy zeptala:
"Co je vám?"
"Nic…," odpověděl mi.
A zase ticho. Rudá zář ohně poskakovala po jeho smutné tváři.
Vytanuly mi vzpomínky na minulost, ramena se mi najednou zachvěla, hlava klesla, a tu jsem se dala do usedavého pláče. Bylo mi nevýslovně líto sebe i tohoto člověka a vášnivě jsem si přála, aby se vrátilo, co uplynulo a co nám teď život odpírá. Už jsem nemyslila na to, jak jsem urozená a bohatá.
Hlasitě jsem vzlykala, tiskla si skráně a nesrozumitelně šeptala: "Bože můj, bože můj, všechno je už ztraceno…"
A on seděl, mlčel a neřekl: "Neplačte." Dobře věděl, že plakat musím a že nastala k tomu vhodná chvíle. Viděla jsem mu na očích, že mne lituje. I mně ho bylo líto a měla jsem zlost na toho nesmělého smolaře, který nedovedl ani svůj, ani můj život uchopit za pravý konec.
Když jsem ho vyprovázela, zdálo se mi, že si v předsíni úmyslně dlouho obléká kožich. Dvakrát mi mlčky políbil ruku a dlouho se díval do mé uplakané tváře. Myslím, že si v tom okamžiku vzpomněl na onu bouři, na proudy deště, na náš smích i na moji tehdejší tvář. Chtěl mi něco říci a rád by to řekl, neřekl však ani slovo, pokýval jen hlavou a silně mi stiskl ruku. Bůh ho opatruj!
Když jsem ho vyprovodila, vrátila jsem se do salónu a znovu jsem usedla na koberec před krbem. Žhavé uhlí se pokrylo vrstvou popelu a pomalu haslo. V oknech ještě ostřeji zapraskal mráz a v komíně si hvízdala meluzína.
Vešla komorná a v domnění, že spím, zavolala na mne__

KRASAVICE

I.

Vzpomínám si, chodil jsem ještě do páté nebo šesté třídy gymnasia, jak jsem jel jednou s dědečkem ze vsi Velké Krepké v Donské oblasti do Roštová na Donu. Byl parný, únavně nudný srpnový den. Od vedra a suchého, rozžhaveného větru, který proti nám hnal oblaka prachu, se klížily oči a vysychalo v ústech. Nechtělo se hledět, mluvit ani myslet, a kdykoli mě podřimující kočí Chochol Karpo šlehl po čepici bičem, jak se oháněl na koně, neprotestoval jsem a nereagoval, jenom vytržen z polospánku unaveně a sklesle jsem zíral do dálky, neuvidím-li skrz prach vesnici. Nakrmit koně jsme zastavili v arménské vsi Bachči-Salachu u jednoho bohatého Arména, s nímž se dědeček znal. Nikdy v životě jsem neviděl větší karikaturu, než byl tento Armén. Představte si malou ostříhanou hlavu s hustým, nízko převislým obočím, s ptačím nosem, s dlouhými šedivými kníry a širokými ústy, z nichž trčí dlouhý třešňový čibuk. Tato hlavička je neuměle přilepena k hubenému, hrbatému trupu, oblečenému do fantastického šatu: v krátký červený kabátek a široké, jasně modré šarovary. Při chůzi tato postavička roztahovala nohy a šoupala pantofli, při řeči nevytahovala z úst čibuk a chovala se s ryze arménskou důstojností: neusmívala se, poulila oči a snažila se věnovat svým hostům co nejméně pozornosti.

V Arménových pokojích nebyl sice ani vítr, ani prach, alebylo tam zrovna tak nepříjemně, dusno a nudno jako ve stepi a na cestě. Vzpomínám si, jak jsem celý zaprášený a zmořený vedrem seděl v koutě na zelené truhle. Nenatřené dřevěné stěny, nábytek a žlutou hlinkou nabarvené podlahy vydávaly vůni suchého, sluncem ožehlého dřeva. Kam se člověk podíval, všude mouchy, samé mouchy. Dědeček rozmlouval polohlasitě s Arménem o pasení dobytka, o pastvinách a o ovcích. Věděl jsem, že samovar bude v chodu celou hodinu, že dědeček bude čaj pít nejméně hodinu a potom si na dvě tři hodiny lehne, že celou čtvrtinu dne strávím čekáním a potom přijde zase vedro, prach a hrbolaté cesty. Naslouchal jsem bručení dvou hlasů a připadalo mi, že Arména, polici s nádobím, mouchy i okna, do nichž bilo žhavé slunce, vidím před sebou již strašně dlouho a že mi zmizí z očí teprve ve velmi vzdálené budoucnosti, a tu se mne zmocňovala nenávist k stepi, k slunci i k mouchám.

Ukrajinka v šátku přinesla podnos s nádobím, potom samovar. Armén vyšel pomalu na zápraží a zavolal:

"Mašjo, pojď nalévat čaj! Kde jsi Mašjo?"

Ozvaly se kvapné kroky a do světnice vešla dívka asi šestnáctiletá, v prostých kartounových šatech a v bílém šátku. Když oplachovala nádobí a nalévala čaj, byla ke mně obrácena zády, takže jsem jen viděl, že je útlá v pase, bosá a že její malé holé paty jsou přikryty nízko spuštěnými pantalóny.

Hospodář mne pozval na čaj. Když jsem si sedal ke stolu a dívka mi podávala sklenici, pohlédl jsem jí do tváře. V tom okamžiku jsem měl pocit, jako by se mou duší přehnal vítr a odvál z ní všechny dojmy dne, jejich jednotvárnost i prach. Spatřil jsem okouzlující rysy nejkrásnějšího obličeje, jaký jsem kdy viděl ve skutečnosti nebo možná i ve snu. Hned při prvním pohledu mnou projelo jasně jako blesk vědomí, že mám před sebou krasavici.

Jsem ochoten odpřisáhnout, že Máša, nebo jak jí říkal otec, Mašja, byla skutečná krasavice, ale dokázat bych to nemohl. Stává se někdy, že se na obzoru chaoticky nakupí mračna a slunce, které je za nimi skryto, zbarvuje mraky i nebe nejrůznějšími barvami: nachově, oranžově, zlatě, fialově a popelavě růžově; jeden oblak má podobu mnicha, druhý ryby, třetí Turka v turbanu. Červánky zachvátí celou třetinu oblohy, třpytí se na kostelním kříži i na oknech panského domu, odrážejí se v řece i v kalužích, chvějí se na stromech a na pozadí rudé záplavy letí kamsi na noc ve velké dálce hejno divokých kačen. Pasák, ženoucí krávy, zeměměřič, který jede právě v bryčce po hrázi, i procházející se pánové - všichni hledí na západ slunce, žasnou nad jeho krásou, ale nikdo z nich neví a nemůže říci, proč je všechno tak krásné.

Nebyl jsem sám, koho upoutala krása této Arménky. Můj dědeček, stařec osmdesátiletý, člověk přísný, k ženám a krásám přírody lhostejný, hleděl hodnou chvíli se zalíbením na Mášu a pak se zeptal:

"To je vaše dcera, Avete Nazaryči?"

"Dcera, moje dcera…," odpověděl hospodář.

"Hezká slečinka," pochválil dědeček.

O kráse této Arménky by umělec prohlásil, že je klasická a přísná. Vnímáme-li krásu tohoto druhu, jsme pevně přesvědčeni, aniž víme, čím to je, že vidíme před sebou rysy naprosto pravidelné, že vlasy, oči, nos, ústa, šíje, prsa a všechny pohyby mladého těla splynuly v jeden účelný, harmonický akord, v němž příroda neudělala sebemenší chybu. A myslíme si, že ideálně krásná žena musí mít právě takový nos jako Máša, rovný a s malým hrbolkem, právě takové velké a tmavé oči s dlouhými brvami, právě takový nyvý pohled, že její černé kučeravé vlasy a obočí patří k něžně bílé barvě jejího čela a lící jako zelené rákosí k tiché říčce. Mašina bílá šíje i její mladá prsa byly teprve v rozpuku, ale kdyby je měl někdo vytesat, jistě by musel být velikým umělcem. Díváte se na ni a zmocňuje se vás touha říci jí něco neobyčejně příjemného, srdečného a krásného, něco právě tak krásného, jako je ona sama.

Zprvu mne uráželo a hnětlo, že si mne Máša vůbec nevšímá a stále jen hledí do země. Zdálo se mi, že jsem od ní oddělenjakousi zvláštní atmosférou štěstí a hrdosti, která ji žárlivě střeží před mými zraky.

"To je tím," myslil jsem si, "že jsem celý od prachu a opálen, a také proto, že jsem ještě chlapec."

Ale potom jsem pomalu na sebe zapomněl a všecek jsem se oddal vnímání krásy. Nemyslil jsem už na step, na nudu ani na prach, neslyšel jsem bzučení much a nevnímal chuť čaje, jenom jsem cítil, že blízko mne, jen přes stůl, stojí krásná dívka.

Její krása působila na mne zvláštním dojmem. Máša nevzbuzovala ve mně naprosto žádné touhy, ani radost nebo pocit rozkoše, nýbrž těžký, třebaže příjemný smutek. Tento smutek byl neurčitý a mlhavý jako nějaký sen. Bylo mi bůhvíproč líto sebe, dědečka, Arména, ba i samotné Arménky, a měl jsem takový pocit, jako bychom všichni čtyři ztratili něco, co je k životu potřebné a důležité, co už nikdy nenalezneme. Též dědeček zesmutněl. Nemluvil už o pastvinách ani o

ovcích, jen mlčel a zamyšleně pohlížel na Mášu.
Po čaji si dědeček na chvíli lehl, já jsem vyšel z domu a sedl jsem si na zápraží. Jako všechny domy v Bachči-Salachu, i tento dům stál na výsluní; nebyly u něho stromy ani kůlny, žádný stín. Velký Arménův dvůr, porostlý lebedou a slézem, byl plný života a veselí, přestože bylo velké vedro. Za jedním z nízkých pletených plotů, které místy přetínaly rozlehlý dvůr, se mlátilo. Kolem sloupu, zaraženého přesně doprostřed humna, běhalo dvanáct koní, kteří byli zapraženi v jedné řadě a tvořili souvislý dlouhý poloměr. Při nich chodil Ukrajinec v dlouhé vestě a v širokých šarovarech, práskal bičem a křičel takovým tónem, jako by chtěl koně podráždit a pochlubit se, že má nad nimi moc:
"A-a-a, potvory! A-a-a, co se plašíte, mrchy!"
Koně, hnědí, bílí a strakatí, nechápali, proč musí obíhat na jednom místě a šlapat pšeničnou slámu, běhali proto neradi, jako by už nemohli, a uraženě pohazovali ocasy. Vítr zvedal pod jejich kopyty celá oblaka nazlátlých plev a odnášel je daleko za plot. U vysokých čerstvých stohů se hemžily ženy s hráběmi a přejížděly arby, na druhém dvoře za stohy běhalo kolem sloupu zase tucet podobných koní; podobný Ukrajinec tam práskal bičem a tropil si z koní posměch. Schůdky, na nichž jsem seděl, byly žhavé; na řídkém zábradlí a na okenních rámech místy vystoupila vedrem pryskyřice. Pod schůdky a pod okenicemi tiskli se k sobě v proužcích stínu červení broučci. Slunce mi pražilo na hlavu, na prsa i do zad, já jsem si však toho nevšímal, jen jsem vnímal, jak vzadu v síni a ve světnicích dupají bosé nohy po prkenné podlaze. Když Mašja uklidila čajové nádobí, rychle přeběhla po schůdcích, až mě vítr ovanul, a jako pták letěla k nízkému, zakouřenému přístavku, patrně kuchyni; šířila se odtamtud vůně pečené skopoviny a ozýval se tam zlostný arménský hovor. Zmizela v tmavých dveřích a místo ní se objevila na prahu stará shrbená Arménka s červeným obličejem, oblečená v zelených kalhotách. Stařena se zlobila a kohosi plísnila. Brzy se na prahu ukázala Mašja, zardělá od kuchyňského vedra. Na rameni nesla velký pecen černého chleba, a ladně se prohýbajíc pod jeho tíhou, běžela s ním přes dvůr na humno, přehoupla se přes plot a zmizela za arbami v oblacích zlatých plev. Ukrajinec, který poháněl koně, spustil bič, umlkl a chvíli se mlčky díval směrem k arbám, potom, když se mladá Arménka opět mihla kolem koní a přeskočila plot, provázel ji očima a tak se na koně rozkřikl, jako by byl velice rozezlen:
"Aby vás ďas spral, mrchy jedny!"
Stále jsem potom slyšel kroky jejích bosých nohou a viděl, jak s vážnou, starostlivou tváří chodí po dvoře. Hned běžela po schůdcích a ovanula mne větrem, hned zas utíkala do kuchyně, na humno nebo za vrata a já jsem se ani nestačil za ní otáčet.
A čím častěji se mi její krása míhala před očima, tím byl můj smutek silnější. Bylo mi líto sebe samého i toho Ukrajince, který ji smutně provázel pohledem pokaždé, když běžela oblakem plev k arbám. Zda to byla závist, že je tak krásná, nebo lítost nad tím, že tato dívka není moje a nikdy moje nebude a já jsemjí cizí, nebo zda to byl nejasný pocit, že její vzácná krása je náhodná, nepotřebná a jako všechno na světě pomíjející, nebo to byla ona zvláštní melancholie, jež se člověka zmocňuje, když hledí na něco dokonale krásného, těžko říci.
Tři hodiny čekání uběhly jako voda. Zdálo se mi, že jsem se na Mášu ještě ani dost nevynadíval, a zatím Karpo odjel k řece, vykoupal koně a už zase zapřahal. Mokrý kůň spokojeně odfrkoval a tloukl kopyty do ojí. Karpo na něho křičel:
"Zpět!" Dědeček se probudil. Mašja nám otevřela skřípající vrata, sedli jsme na vůz a vyjeli ze dvora. Jeli jsme mlčky, jako bychom se jeden na druhého hněvali.
Když se nám asi za dvě nebo tři hodiny ukázal v dálce Rostov a Nachičevaň, Karpo, který až dosud mlčel, se rychle ohlédl a řekl:
"Ale má to ten Armén děvče!"
A šlehl koně bičem.

II

Podruhé, to jsem byl už na universitě, jel jsem vlakem na jih. Byl květen. Na jedné stanici, myslím, že to bylo mezi Belgorodem a Charkovem, vystoupil jsem z vozu, abych se trochu prošel po nástupišti.
Na staniční zahrádce, na nástupišti i na poli už ležely večerní stíny. Zapadající slunce bylo zacloněno nádražní budovou, avšak zřejmě ještě docela nezapadlo, neboť nejvyšší kotouče dýmu vystupující z lokomotivy byly jemně zbarveny do růžová.
Když jsem se procházel po nástupišti, všiml jsem si, že většina cestujících chodila nebo stála jen u jednoho vozu druhé třídy a tak se všichni tvářili, jako by v tomto voze seděl nějaký slavný muž. Mezi zvědavci, s nimiž jsem se u tohoto vozu setkal, byl též můj spolucestující, dělostřelecký důstojník, chlapík rozumný, srdečný a sympatický, jako jsou všichni lidé, s nimiž se seznamujeme na cestách náhodně a jen nakrátko.
"Na co tady hledíte?" zeptal jsem se.
Nic neodpověděl, jen očima mne upozornil na jednu ženu. Byla to mladá dívka, asi sedmnáctiletá nebo osmnáctiletá, v ruském kroji, prostovlasá, s pláštěnkou přehozenou nedbale přes rameno. Nepatřila k cestujícím, byla to patrně dcera nebo sestra přednosty stanice. Stála u okna vozu a rozmlouvala s jakousi starší ženou. Než jsem si mohl jasně uvědomit, na co hledím, zmocnil se mne najednou podobný pocit, jaký jsem kdysi zažil v arménské vesnici.
Byla to dívka neobyčejně krásná. O tom jsem byl pevně přesvědčen nejen já, ale též všichni ostatní, kteří ji zároveň se mnou pozorovali.
Kdybych měl obvyklým způsobem po částech popsat její zevnějšek, ukázalo by se, že opravdu krásné byly snad jenom její plavé, vlnité a husté vlasy, rozpuštěné a na hlavě svázané černou stužkou; všechno ostatní bylo nepravidelné nebo zcela obyčejné. Oči přimhuřovala, buď to byl zvláštní způsob její koketerie, nebo byla krátkozraká, nos měla maličko ohrnutý, ústa malá, profil slabě a málo výrazně prokreslený, ramena na její věk úzká, ale přesto dívka působila dojmem skutečné krasavice. Při pohledu na ni znovu jsem se mohl přesvědčit, že ruská tvář, aby vypadala krásně, nemusí mít přísně pravidelné rysy, ba naopak, kdyby této dívce místo jejího ohrnutého nosu nasadili jiný nos, pravidelný a plasticky bezvadný, jako měla ona Arménka, možná, že by její tvář ztratila všechen svůj půvab.

Když stála u okna, rozmlouvala a choulila se večerním chladem, co chvíli se po nás ohlížela; ruce si podpírala v bok nebo si jimi upravovala vlasy, mluvila, smála se a v její tváři se zračil hned údiv, hned zase bázeň, a nevzpomínám si, že by její tělo a tvář byly aspoň na okamžik v klidu. Celé tajemství a kouzlo její krásy bylo právě v těchto drobných, nesmírně půvabných pohybech, v jejím úsměvu a ve hře obličeje, v letmých pohledech po nás, v jemné grácii těchto pohybů, k nimž se družila mladost, svěžest a čistota duše, zvučící v jejím smíchu i v jejím hlase, a ona křehkost, kterou tolik milujeme u dětí, u ptáků, u mladých jelenů nebo mladých stromů.Byla to motýlí krása, jíž nejlépe sluší valčík, poletování po sadu, smích a veselí, taková krása, jež nemiluje vážnou mysl, smutek a klid, a zdálo se, že kdyby na nástupišti silněji zadul vítr nebo se spustil déšť, že by to křehké tělo rázem povadlo a ona rozmarná krása opadala jako květný pyl.
"Tak jest…," zabručel s povzdechem důstojník, když jsme po druhém zvonění zamířili k našemu vozu.
Co znamenalo toto "tak jest", nehodlám posuzovat.
Snad mu bylo smutno a nerad se loučil s touto krasavicí a s jarním večerem, když odcházel do dusného vozu, nebo mu snad bylo stejně jako mně bez příčiny líto krasavice, sebe i všech cestujících, kteří se pomalu a neradi loudali ke svým vozům. Když přecházel kolem okna stanice, kde seděl u aparátu bledý, zrzavý telegrafista s vysokými kadeřemi a pobledlým kostnatým obličejem, povzdechl si a řekl:
"Vsadil bych se, že ten telegrafista je do té krásky zamilován. Zít uprostřed polí pod jednou střechou s takovým vzdušným stvořením a nezamilovat se - to je nad lidské síly. A jaké je to, příteli, neštěstí a jaká ironie, být nahrblý, rozcuchaný, nevzhledný, pořádný a ne zcela hloupý, a přitom se zamilovat do této hezounké a hloupoučké dívky, která si vás vůbec nevšímá! Nebo něco ještě horšího: představte si, že by tento telegrafista byl zamilován a zároveň ženat a jeho žena by byla stejně tak nahrblá, rozcuchaná a pořádná jako on… To by bylo strašné!"
Opřen o zábradlí plošiny, stál u našeho vozu průvodčí a hleděl tím směrem, kde stála krasavice, a v jeho obličeji, pijácky odulém, nepříjemně plném a vysíleném po bezesných nocích a otřesech vagónu, zračilo se tklivé pohnutí a nejhlubší smutek, jako by v oné dívce spatřil své mládí, štěstí, svou střízlivost, čistotu, ženu a děti, jako by se kál a celou svou bytostí cítil, že tato dívka není jeho a že on, člověk předčasně zestárlý, neohrabaný "a s tučným obličejem, má k obyčejnému, lidskému, osobnímu štěstí právě tak daleko jako do nebe.
Zaznělo třetí zvonění, rozlehlo se pískání a vlak se pomalu rozjel. V našich oknech se mihl nejdříve průvodčí a přednosta stanice, potom zahrádka a krasavice se svým záhadným a dětsky šelmovským úsměvem…
Když jsem se vyklonil z okna a podíval se nazpět, viděl jsem, jak se posledním pohledem rozloučila s vlakem, šla po nástupišti kolem okna, za nímž seděl telegrafista, poopravila si vlasy a vběhla do zahrady. Nádražní budova už nezahrazovala výhled k západu, byli jsme uprostřed širých polí, ale slunce už zapadlo a kouř se v černých chuchvalcích kladl na sametově zelené ozimy. V jarním vzduchu, na setmělé obloze i ve voze bylo smutno.
Známý průvodčí vstoupil do vozu a začal rozsvěcovat.

SÁZKA

I

Byla tmavá, podzimní noc. Starý bankéř chodil ve své pracovně z rohu do rohu a vzpomínal, jak před patnácti lety, také na podzim, pořádal večírek. Tohoto večírku se zúčastnilo mnoho vzdělaných lidí a vedly se na něm zajímavé hovory. Mezi jiným se mluvilo o trestu smrti. Hosté, mezi nimiž byl značný počet učenců a žurnalistů, většinou trest smrti zavrhovali. Považovali tento způsob trestu za zastaralý, nemravný a pro křesťanské státy nevhodný. Někteří projevovali názor, že by trest smrti měl být všude nahrazen doživotním žalářem.
"Já s vámi nesouhlasím," řekl hostitel bankéř. "Nezkusil jsem, co je to trest smrti ani doživotní žalář, ale lze-li soudit a priori, myslím, že trest smrti je mnohem mravnější a lidštější než doživotní žalář. Při popravě nastává smrt okamžitě, kdežto doživotní žalář usmrcuje ponenáhlu. Který kat je lidštější? Ten, který vás usmrtí v několika vteřinách, nebo ten, který z vás vysává život po mnoho let?"
"Obojí je stejně nemravné," poznamenal kterýsi host, "protože cíl - zbavit člověka života - je tu stejný. Stát přece není bůh. Nemá právo brát, co už nemůže nikdy vrátit."
Mezi hosty byl jeden právník, mladík asi pětadvacetiletý. Když se ho tázali, co o tom soudí, řekl:
"Trest smrti i doživotní žalář jsou stejně nemravné, kdybych však měl na vybranou mezi popravou a doživotním žalářem, zvolil bych si samozřejmě to druhé. Život, i když za mnoho ne stojí, je vždycky lepší než smrt."
Nastal živý spor. Bankéř, tehdy ještě mladý a prudký, najednou vybuchl, udeřil pěstí do stolu a zakřičel na mladého právníka:
"To není pravda! Vsadím se o dva milióny, že nevydržíte ve vězení ani pět let."
"Míníte-li to vážně," odpověděl právník, "pak se sázím, že tam vydržím ne pět, ale patnáct let."
"Patnáct? Platí!" zvolal bankéř. "Pánové, sázím se o dva milióny!"
"Souhlasím! Vy dáváte do sázky milióny a já svou svobodu," řekl právník.
A tato divoká, nesmyslná sázka se uskutečnila. Zhýčkaný a lehkomyslný bankéř, který si tehdy nevěděl se svými miliónymi rady, byl touto sázkou nadšen. Při večeři si tropil z právníka žerty a říkal:
"Rozmyslete si to, mladíku, dokud není pozdě. Pro mne jsou dva milióny maličkost, ale vy riskujete tři čtyři nejkrásnější léta svého života. Říkám tři čtyři, protože déle to jistě nevydržíte. Nezapomínejte také, nešťastný člověče, že dobrovolné vězení je mnohem těžší než nucené. Myšlenka, že byste se mohl kdykoliv octnout na svobodě, otráví vám v kobce celý váš pobyt. Srdečně vás lituji!"
Když tak dnes bankéř chodil z rohu do rohu, na všechno vzpomínal a tázal se sám sebe:
"K čemu ta sázka vlastně byla? Jaký to mělo vůbec smysl, aby ten právník ztratil patnáct let života a já vyhodil dva

milióny? Lze tím vůbec někomu dokázat, že trest smrti je horší nebo lepší než doživotní žalář? Určitě ne! Je to hloupost a nesmysl. Ode mne to byl rozmar blazeovaného člověka a od toho právníka prachobyčejná touha po penězích."
Dále si bankéř vzpomínal, co se zběhlo po onom večírku. Bylo rozhodnuto, že právník bude vězněn pod nejpřísnějším dozorem v bankéřově zahradním domku. Podle smlouvy nesměl vězeňpo patnáct let překročit práh stavení, nresměl spatřit živého člověka, slyšet lidské hlasy a nesměl ani dostávat dopisy a noviny. Mohl mít hudební nástroj, měl dovoleno číst knihy, psát dopisy, pít víno a kouřit. Podle úmluvy mohl se s vnějším světem stýkat jen mlčky přes malé okno, které bylo k tomu účelu schválně zřízeno. Všechno, co potřeboval, knihy, noty, víno a ostatní věci mohl si objednat na lístku v libovolném množství, ale jenom přes okno. Ve smlouvě bylo pamatováno na nejmenší podrobnosti a maličkosti, takže právník byl nucen odsedět si v přísné izolaci přesně patnáct let, od dvanácti hodin 14. listopadu 1870 do dvanácti hodin 14. listopadu 1885. Kdyby se vězeň pokusil o sebemenší porušení podmínek, třebas dvě minuty před vypršením lhůty, bankéř měl být zproštěn závazku vyplatit mu dva milióny.
V prvním roce vězení, pokud se dalo soudit z jeho stručných poznámek, trpěl právník velkou samotou a nudou. Z jeho vězení se neustále ve dne v noci ozýval klavír. Nechtěl víno ani tabák. Víno, psal, probouzí touhy a ty jsou úhlavní nepřátelé každého vězně; mimoto není prý nic nudnějšího než pít dobré víno a nemít přitom společnost. A tabák prý mu kazí v pokoji vzduch.
V prvním roce mu posílali knihy převážně lehkého obsahu: romány se spletitými milostnými intrikami, krváky a fantastické povídky, veselohry apod.
V druhém roce hudba v jeho vězení už utichla a právník žádal na lístcích jen klasiky. V pátém roce se opět ozvala hudba a vězeň požádal o víno. Ti, kdo ho pozorovali okénkem, říkali, že po celý ten rok jen jedl, pil a ležel v posteli, často zíval a zlostně mluvíval sám se sebou. Na knihy se ani nepodíval. V noci si někdy sedl, dlouho psal a k ránu všechno, co napsal, na kousky roztrhal. Nejednou bylo slyšet, jak pláče,
V druhé polovině šestého roku se vězeň pustil do horlivého studia jazyků, filosofie a historie. Tak dychtivě se těmito vědami zabýval, že bankéř mu ani nestačil knihy objednávat. Za čtyři léta bylo na jeho žádost objednáno asi šest set svazků.
V době, kdy se oddával této vášni, dostal bankéř od svého vězně též tento dopis: "Múj drahý věžniteli! Tyto řádky Vám píší v šesti jazycích. Ukažte je znalcům, ať si je přečtou. Nenajdou-li ani jednu chybu, snažně Vás prosím, dejte v zahradě vystřelit z pušky. Tento výstřel mi oznámí, že má námaha nebyla marná. Géniové všech věků a zemí hovoří různými jazyky, ale v nich ve všech hoří jeden a týž plamen. O kéž byste věděl, jaké nadpozemské štěstí zakouší nyní má duše, že jim rozumím!" Vězňovo přání bylo splněno. Bankéř dal v zahradě vystřelit dvě rány.
Když uplynul desátý rok, právník nehybně seděl za stolem a četl pouze evangelium. Bankéř nemohl pochopit, že člověk, který zdolal za čtyři roky šest set obtížných svazků, promarnil skoro rok čtením jedné zcela srozumitelné a nevelké knihy. Po evangeliu přišly na řadu dějiny náboženství a bohosloví.
V posledních dvou letech své klauzury četl vězeň neobyčejně mnoho, ale bez výběru. Hned se zabýval přírodními vědami, hned zase žádal Byrona nebo Shakespeara. Stávalo se, že na svých lístcích prosil, aby mu současně poslali chemii a učebnici lékařství, román i nějaký filosofický nebo teologický traktát. Jeho četba připomínala trosečníka, který plave na moři uprostřed trosek lodi, chce se zachránit a zoufale se chytá hned jedné, hned zas druhé trosky!

II

Starý bankéř na to všechno vzpomínal a uvažoval: "Zítra ve dvanáct hodin bude propuštěn na svobodu. Podle úmluvy mu budu muset vyplatit dva milióny. Zaplatím-li je, jsem ztracen: budu žebrák.*
Před patnácti lety si nevěděl se svými milióny rady, dnes však se bál zeptat sám sebe, čeho má víc, zda peněz, nebo dluhů. Hazardní hra na burze, odvážné spekulace a prchlivost, jíž se ani ve stáří nemohl zbavit, přivedly poznenáhlu jeho podniky k úpadku a z odvážného, sebevědomého a hrdého boháče se stalprostřední bankéř, který se třásl při každém vzestupu a poklesu burzovních papírů.
"Zatracená sázka!" mumlal stařec a chytal se v zoufalství za hlavu. "Že ten člověk neumřel! Je mu teprve čtyřicet. Připraví mne o poslední, ožení se, bude užívat života a hrát na burze, a já se budu na něho jen závistivě dívat jako žebrák a každý den uslyším od něho stejnou frázi: "Jsem vám povinen díky za svůj šťastný život, dovolte, abych vám pomohl!" Ne, to je přespříliš! Jediná moje záchrana před bankrotem a hanbou je smrt toho člověka!"
Odbily tři hodiny. Bankéř napjal sluch: v domě všichni spali, bylo jen slyšet, jak venku za okny šumí omrzlé stromy. Opatrně, bez jediného zvuku, vytáhl z ohnivzdorné pokladny klíč od dveří, jež po celých patnáct let nebyly otevřeny, vzal na sebe plášť a vyšel z domu.
V zahradě bylo tma a zima. Pršelo. Drsný, ostrý vítr skučel, prohánělse po zahradě a napadal stromy. Bankéř napínal zrak, ale neviděl nic, ani zemi pod nohama, ani bílé sochy, ani zahradní domek, ani stromy. Když přišel k zahradnímu domku, dvakrát zavolal na hlídače. Nikdo se mu neozýval. Hlídač se bezpochyby ukryl před nepohodou a spí teď kdesi v kuchyni nebo ve skleníku.
"Budu-li mít odvahu a svůj záměr provedu," myslil si stařec, "podezření padne především na hlídače."
Potmě nahmatal schody i dveře a vešel do předsíně, odtud se dostal po paměti do malé chodby a zde rozžal zápalku. Nebylo tu živé duše. Stála tu jen jakási holá postel a v rohu se černala litinová kamna. Pečeti na dveřích, které vedly do vězňovy světnice, byly neporušeny.
Když zápalka zhasla, stařec, třesoucí se vzrušením, nahlédl do okénka.
Ve vězňově světnici mdle hořela svíčka. On sám seděl u stolu. Bylo mu vidět jen záda, vlasy na hlavě a ruce. Na stole, na obou křeslech i na koberci u stolu ležely rozevřené knihy.
Uplynulo pět minut a vězeň sebou ani nepohnul. Za patnáct let věznění si zvykl sedět zcela nehybně. Bankéř zaťukal prstem na okno, ale vězeň ani jediným pohybem na toto zaklepání nereagoval. Tu bankéř opatrně strhl s dveří pečeti a strčil klíč do zámku. Zrezavělý zámek zaskřípěl a dveře vrzly. Bankéř čekal, že vzápětí uslyší výkřik údivu a kroky, ale

uplynuly asi tři minuty a za dveřmi se nic nepohnulo. Odhodlal se vstoupit dovnitř.
Za stolem seděl ztrnule člověk, který se obyčejným lidem vůbec nepodobal. Byla to kostra potažená kozí s dlouhými ženskými kadeřemi a huňatým plnovousem. Pleť měl žlutou jako hlínu, tváře vpadlé, záda dlouhá a úzká a ruka, jíž si podpíral svou vlasatou hlavu, byla tak tenká a vyzáblá, že bylo strach na ni pohledět. Vlasy jeho se už stříbřily šedinami a při pohledu na jeho stařecky ztrhanou tvář nikdo by neuvěřil, že je mu teprve čtyřicet let. Spal. Před jeho skloněnou hlavou ležel na stole list papíru, na němž bylo cosi napsáno drobným písmem.
"Ubožák!" řekl si v duchu bankéř. "Spí a jistě se mu zdá o těch miliónech. A stačilo by, kdybych tuto poloviční mrtvolu chytil, hodil na postel, zlehka přitiskl podušku, a ani nejsvědomitější komise by nezjistila známky násilné smrti. Nejdřív však si přečteme, co to tu napsal."
Bankéř vzal se stolu list a četl:
"Zítra ve dvanáct hodin dostanu svobodu a právo stýkat se s lidmi. Dříve však, než opustím tuto místnost a spatřím slunce, považuji za nutné říci vám několik slov. S čistým svědomím a před Bohem, který na mne patří, prohlašuji, že pohrdám svobodou, životem, zdravím a vším, čemu se ve vašich knihách říká pozemské statky.
Patnáct let jsem pozorně studoval život na zemi. Neviděl jsem sice zemi ani lidi, ale ve vašich knihách jsem pil vonné víno, zpíval písně, honil se v lesích za jeleny a divokými kanci i miloval ženy… Krasavice, vzdušné jako oblak, vytvořené kouzelným slovem všech geniálních básníků, mne navštěvovaly v nocích a šeptaly mi čarovné zkazky, z nichž mi šla hlava kolem. Ve vašich knihách jsem vystupoval na vrcholky Elbrusu i MontBlancu a odtud jsem viděl, jak ráno slunce vychází a večer zaplavuje oblohu, oceán i vrcholky hor brunátným zlatem; odtud jsem viděl, jak se v mračnech nade mnou křižují blesky; viděl jsem zelené hory, pole, řeky, jezera a města, slyšel jsem zpěv Sirén a hru pastýřských píšťal, dotýkal jsem se křídel svůdných ďáblů, kteří za mnou přiletovali pobesedovat si o Bohu. Ve vašich knihách jsem se vrhal do bezedných propastí, dělal jsem zázraky, vraždil i vypaloval města, hlásal nová náboženství i dobýval celých říší.
Z vašich knih jsem se naučil moudrosti. Vše, co vytvořila za celé věky neúnavná lidská mysl, je teď zhuštěno v mé lebce do malé hrudky. Vím, že jsem chytřejší než kdokoliv z vás.
Ale já pohrdám vašimi knihami, pohrdám všemi pozemskými statky i celou tou vaší učeností. Všechno je to nicotné, pomíjející, marnivé a šalebné jako fáta morgana.
Buďte hrdí, učení a krásní, smrt vás stejně vyhladí s povrchu zemského jako polní hraboše a vaše potomstvo, dějiny a nesmrtelnost vašich géniů zničí mráz nebo oheň zároveň s celou zeměkoulí.
Ztratili jste rozum a nejdete po správné cestě. Lež máte za pravdu a ohyzdnost za krásu. Divili byste se, kdyby jednoho dne vlivem nějakých okolností vyrostly na jabloních a pomerančovnících místo ovoce žáby a ještěrky nebo kdyby růže najednou zapáchaly jako zpocený kůň; tak já žasnu nad vámi, kteří jste pohrdli nebem a dali přednost zemi. A nechci vám ani rozumět.
Abych vám dokázal, že skutečně pohrdám vším, na čem tolik lpíte, zříkám se dvou miliónů, o nichž jsem kdysi snil jako o ráji a jimiž teď opovrhuji. Abych se zbavil práva na ně, odejdu odtud pět hodin před stanovenou lhůtou a tak poruším smlouvu."
Když si to bankéř přečetl, položil list na stůl, políbil podivína na hlavu, rozplakal se a odešel z domku.
Nikdy jindy, ani po největších burzovních prohrách, nepociťoval k sobě tolik opovržení jako nyní. Když přišel domů, lehl si do postele, ale pro vzrušení a slzy dlouho nemohl usnout.
Druhý den ráno přiběhli vyděšení hlídači a oznámili mu, že viděli, jak člověk bydlící v zahradním domku vylezl oknem do zahrady, šel k vratům a potom kamsi zmizel. Bankéř se ihned odebral s hlídači do domku a sám se přesvědčil, že vězeň uprchl. Aby nevyvolával zbytečné řeči, vzal se stolu list, na němž se vězeň zříkal dvou miliónů, a zamkl ho do ohnivzdorné pokladny.

ČLOVĚK VE FUTRÁLE

Na samém konci vesnice Mironosického přišli na noc do kůlny starosty Prokofije opozdilí lovci. Byli jen dva: zvěrolékař Ivan Ivanyč a profesor gymnasia Burkin. Ivan Ivanyč měl podivné dvojité příjmení - Čimša-Himalajský, které se k němu nikterak nehodilo; po celé gubernii mu říkali prostě jen křestním jménem a jménem po otci. Bydlil nedaleko města na hřebčinci a přijel si sem zastřílet, aby se nadýchal čerstvého vzduchu. Profesor gymnasia Burkin byl každé léto návštěvou u hrabat P., a zde v kraji byl už jako doma.
Nespali. Ivan Ivanyč, vysoký, hubený starší člověk s dlouhými kníry, seděl venku u vchodu do kolny a kouřil dýmku; svítil naň měsíc. Burkin ležel uvnitř na seně a nebylo ho ve tmě vidět.
Vypravovali si různé příběhy. Mezi jiným hovořili o tom, že starostova žena Mavra, zdravá a docela ne hloupá žena, se za celý život nevzdálila z rodné vesnice, nikdy nespatřila město ani železnici; posledních deset let sedala za pecí a na ulici vycházela jen v noci.
"Na tom není nic divného!" řekl Burkin. "Takových lidí samotářské povahy, kteří se snaží ukrýt jako rak poustevník nebo hlemýžď do své ulity, není na tomto světě málo. Snad je to projev atavismu, návrat k oné době, kdy předkové člověka nebyli ještě tvorové společenští a žili osamoceně ve svých brlozích, nebo by to také mohla být jedna z odrůd lidského charakteru - kdo ví? Nejsem přírodovědec a nemohu se pouštět do takových otázek; chci jen říci, že takoví lidé jako Mavra nejsou zjev řídký. Tak třeba nemusím ani chodit daleko, zemřel u nás asi před dvěma měsíci jakýsi Bělikov, profesor řečtiny, můj kolega. Jistě jste o něm slyšel. Byl nápadný tím, že vždy, i za nejkrásnějšího počasí, chodil v galoších, s deštníkem a ustavičně nosil teplý vatovaný kabát. Deštník nosíval v pouzdře, také hodinky míval v šedivém pouzdře z jelení kůže, a když vyndával nožík, aby si ořezal tužku, vytahoval jej také z malého pouzdérka; i obličej měl jakoby v pouzdře, protože jej věčně schovával do vysokého vyhrnutého límce. Nosil tmavé brýle, teplou

kazajku, do uší si cpal vatu, a když si sedl do drožky, žádal, aby zvedli střechu. Zkrátka tento člověk vynakládal nepřetržité úsilí, aby se obklopil obalem, aby si utvořil, abychom tak řekli, jakýsi futrál, který by ho izoloval a chránil před vnějšími vlivy. Skutečnost ho dráždila, lekala a udržovala ho v ustavičném střehu a snad proto, aby ospravedlnil tuto svou bázlivost a odpor k přítomnosti, chválil vždy minulost a to, co nikdy nebylo; i mrtvé jazyky, kterým učil, byly pro něho vlastně také takovými galošemi a deštníkem a on se do nich ukrýval před skutečným životem.
"Ó jak krásný, jak zvučný je jazyk řecký!" říkával s blaženou tváří; a jako důkaz svých slov přimhouřil oči, zvedl prst a pronesl: "Anthrópos!"
Bělikov usiloval také o to, aby i svou mysl uzavřel do futrálu. Jemu byly jasné toliko ty oběžníky a novinářské články, v kterých se něco zakazovalo. Když se v nějakém oběžníku zakazovalo žákům vycházet na ulici po deváté hodině večerní, nebo když se v nějakém článku zavrhovala tělesná láska, bylo to pro něho jasné a určité; je to zakázáno - a bašta! Ve schválení a v dovolení se však pro něho skrýval vždycky nějaký element pochybnosti, neucelenosti a zmatku. Když ve městě povolili dramatický kroužek, čítárnu nebo čajovnu, tu pokyvoval hlavou a potichu říkal:"Ovšem, ono se řekne, to je všechno hezké, ale jen aby z toho něco nebylo."
Každé porušení, přestupek nebo odchylka od pravidel ho kormoutily, třeba se ho to na pohled vlastně ani netýkalo. Jestli se některý z jeho kolegů opozdil na pobožnost, nebo se mu donesly řeči o nějaké klukovině gymnasistů, nebo uviděl třídní dozorkyni pozdě večer s důstojníkem, hrozně se rozčiloval a pořád říkal, jen aby z toho něco nebylo! Na pedagogických poradách nás přímo ubíjel svou ostražitostí, podezíravostí a svými čistě futrálovými představami o tom, že se třeba mládež v chlapeckých i v dívčích gymnasiích nepěkně chová, že hrozně hlučí ve třídách - ach, jen aby se to nedověděly nadřízené úřady, ach, aby z toho něco nebylo! - a že by bylo dobře vyloučit z druhé třídy Petrova a ze čtvrté Jegorova. A víte co? Svými vzdechy, svým skuhráním a svými černými brýlemi na bledém, maličkém obličeji - skutečně maličkém jako u tchoře
- nás všechny tísnil a my jsme ustupovali, snižovali jsme Petrovu a Jegorovu známky z chování, dávali jim karcer a konec konců jsme i Petrova i Jegorova vylučovali. Měl podivný zvyk
- chodil k nám do bytů na návštěvu. Přijde k některému z nás, posadí se a mlčí, jako by se tu chtěl něčeho dopátrat. Prosedí tak mlčky hodinu, dvě a odejde. Říkal tomu "udržovat dobré styky s kolegy" - a zřejmě bylo pro něho trapné k nám chodit a vysedat u nás, ale chodil, protože to pokládal za svou kolegiální povinnost. My profesoři jsme se ho báli. Dokonce i ředitel se ho bál. A přece naši profesoři jsou vesměs lidé přemýšliví, velice řádní, vychovaní Turgeněvem a Ščedrinem, nicméně tento člověk, chodící v galoších a s deštníkem, držel v hrsti gymnasium po celých patnáct let! A kdyby jen gymnasium - celé město! Naše dámy se neodvažovaly pořádat v sobotu domácí představení ze strachu, aby se to nedověděl; duchovenstvo se před ním bálo jíst mimopostní jídla a hrát karty. Působením takových lidí jako Bělikov začali se všichni v našem městě v posledních deseti, patnácti letech bát všeho. Báli se nahlas hovořit, posílat dopisy, vzájemně se seznamovat, číst knihy, báli se pomáhat chudákům, učit negramotné…" Ivan Ivanyč zakašlal, neboť chtěl něco říci, nejdřív si ale znova zapálil dýmku, podíval se na měsíc a teprve pak pomalu povídal:
"Ano, jsou přemýšliví a řádní, čtou Ščedrina i Turgeněva, různé Buckleye a podobné, ale přece se podrobili a trpěli… To je právě to…"
"Bělikov bydlil v témž domě co já," pokračoval Burkin, "v témž poschodí, dveře proti mým dveřím; vídali jsme se často a znal jsem jeho soukromý život. Doma byl také takový: župan, noční čepice, okenice, závory, celá řada všelijakých zákazů, omezení a - achl jen aby z toho něco nebylo! Postní jídla nejsou zdraví prospěšná, mimopostní jíst nemůže, protože by, prosím, řekli, že Bělikov nezachovává posty, jedl tedy candáta na másle - nebylo to jídlo postní, ale také se nedalo říci, že by bylo nepostní. Ženskou služebnou neměl ze strachu, aby si o něm něco špatného nemyslili; najal si kuchaře Afanasije, asi šedesátiletého přihlouplého dědu, věčně podnapilého, který byl dříve důstojnickým sluhou a uměl jakž takž uklízet. Afanasij stával obyčejně u dveří se zkříženýma rukama, vzdychal a bručel vždycky totéž: "Hrozně se jich teď rozmnožilo!"
Ložnici měl Bělikov maličkou skoro jako bedničku, postel s nebesy. Když si lehl, přikrýval se i s hlavou, bylo mu horko a dusno; zavřenými dveřmi tloukl vítr, v kamnech hučelo, z kuchyně bylo slyšet vzdechy, vzdechy nevěstící nic dobrého… Pod přikrývkou padala na něho hrůza. Bál se, aby z toho něco nebylo, aby ho třeba Afanasij nepodřezal, aby se na něho nedostali zloději; celou noc měl pak neklidné sny a ráno, když jsme spolu šli do gymnasia, byl mrzutý, bledý a bylo na něm vidět, že gymnasium, kde bylo tolik lidí, se celé jeho bytosti nejvýš protiví, a že on, člověk samotářský, šel vedle mne jen nerad.
"U nás ve třídách je hrozný rámus," říkával, jako by chtěl nalézt vysvětlení pro své tíživé pocity. "To už přesahuje všechny meze!"A tenhle řečtinář, tenhle člověk ve futrálu se, představte si, div neoženil!"
"Vy žertujete!"
"Ano, div se neoženil, ať je to jakkoli podivné. Dostal se k nám nový profesor dějepisu a zeměpisu, jakýsi Kovalenko, Michael Savvič, Ukrajinec. Nepřijel sám, přivezl s sebou také sestru Vareňku. Byl mladý, vysoký, snědý, měl ohromné ruce a už z obličeje bylo vidět, že má bas, a opravdu jeho hlas duněl jako ze sudu: bu - bu - bu… Jeho sestra nebyla už příliš mladá, bylo jí asi třicet; byla také veliká, urostlá, černovlasá, s červenými tvářemi - zkrátka ne dívka, ale malina - a taková čilá, veselá, ustavičně si popěvovala maloruské romance a smála se. Něco ji napadne a už se hlasitým smíchem jen ohýbá: cha - cha - cha! Poprvé jsme se s Kovalenkovými blíže seznámili, jak si vzpomínám, o ředitelově svátku. Mezi přísnými, strnulými a nudnými pedagogy, kteří i slavit svátek chodí z povinnosti, se najednou, žasnu, vynoří nová Afrodité z mořské pěny: chodí s rukama v bok, směje se, zpívá, tančí… Zazpívala s citem "Vanou větry", pak nějakou romanci a ještě cosi a všechny nás okouzlila, dokonce i Bělikova. Přisedl si k ní a sladce se usmíval.
"Maloruský jazyk připomíná svou měkkostí a příjemnou zvučností jazyk starořecký."
To jí zalichotilo, i začala mu vřele a přesvědčivě vypravovat, že v gadjačském Újezdě má statek a na statku maminku a jaké, panečku, hrušky, jaké dýně a jaké kabaky - na Ukrajině říkají tykvím kabaky, a kabakům šinky; vaří u nich boršč

červeňoučký a modroučký a ten je tak dobrý, tak dobrý - no prostě - hrozně!"
Poslouchali jsme, poslouchali a najednou nás napadla všechny stejná myšlenka.
"Bylo by pěkné, kdybychom je dali dohroniady," řekla mi potichu paní ředitelová.
Teprve teď jsme si uvědomili, že náš Bělikov není ženat, a bylo nám najednou divné, že jsme si toho dosud nevšimli a nadobro pustili ze zřetele takovou důležitou podrobnost v jeho životě. Jaké jsou vůbec jeho vztahy k ženě a jak si pro sebe řeší tuto důležitou životní otázku? Dříve nás to ani v nejmenším nezajímalo; snad nás ani nenapadlo, že by člověk, který chodí v každém počasí v galoších a spí za záclonou, mohl také milovat.
"Je mu už hezky přes čtyřicet a jí je kolem třiceti…" doplnila svou myšlenku paní ředitelová. "Myslím, že by si ho vzala."
Co všechno se nedělá u nás na venkově z nudy - kolik zbytečností a nesmyslů! A to proto, že se nedělá to, co by se mělo dělat. Tak třeba proč nás napadlo oženit Bělikova, kterého jsme si dřív nedovedli ženatého ani představit? Paní ředitelová, paní inspektorova a všechny profesorské paničky ožily, ba zkrásněly - jako by najednou zahlédly cíl života. Paní ředitelová vzala lóži do divadla, a co nevidím - u ní v lóži sedí Vareňka s ohromným vějířem, září štěstím a vedle ní Bělikov, maličký a zkroucený, jako by ho vytáhli z domova kleštěmi. Pořádal jsem večírek a dámy hned žádají, abych pozval také Bělikova i Vareňku. Zkrátka, stroj začal pracovat. Ukázalo se, že Vareňka by proti sňatku nebyla. Zít stále u bratra se jí nelíbilo, věděli jsme, že se celé dny o něco přou a hádají. Tak třeba: Kovalenko, vysoký zdravý čahoun, jde po ulici ve vyšívané košili, kadeř vlasů mu padá zpod čepice na čelo; v jedné ruce má balík knih, v druhé tlustou sukovici. Za ním jde sestra, také s knihami.
"Ty, Michajliku, viď, že jsi ty knihy nečetl!" volá hlasitě. "Vím to, přísahám, žes je vůbec nečetl!"
"A já říkám, že četl!" křičí Kovalenko a tluče holí do chodníku.
"Ach, bože můj, Minčíku, proč se zlobíš, vždyť mluvíme jen zásadně!"
"Povídám ti, že jsem je četl! (křičí Kovalenko ještě hlasitěji).
Doma, jak k nim někdo přijde, je hned hádka v proudu. Takový život ji asi omrzel, byla by chtěla mít vlastní koutek, a věktu padal také na váhu; vybírat si nemůže, vzala by si toho, kdo by se nahodil, třeba profesor řečtiny. Musím říci, že většině našich slečen je docela jedno, za koho se vdají, jen když se vdají. Ať už je to jakkoli, Vareňka začala projevovat našemu Bělikovu zjevnou náklonnost.
A Bělikov? Navštěvoval Kovalenka právě tak, jako nás. Přijde k němu, posadí se a mlčí. Mlčí, Vareňka mu zpívá "Vanou větry", zádumčivě se na něho dívá svýma tmavýma očima, nebo se najednou rozesměje.
"Cha - cha - cha!"
V milostných záležitostech, a zvlášť v ženitbě, hraje domluva vždy velikou roli. Všichni - kolegové i dámy - začali Bělikova přesvědčovat, že se musí oženit, že mu v životě nezbývá už nic jiného, než aby se oženil; všichni jsme mu gratulovali a říkali mu s vážnými tvářemi různé pitomosti, třeba - že manželství je vážný krok v životě; k tomu byla Vareňka hezká, zajímavá, dcera státního rady, měla statek, a hlavně - byla to první žena, která se k němu chovala laskavě a srdečně - hlava se mu zatočila a rozhodl se, že se opravdu musí oženit."
"No, a to bych mu byl teď vzal ty jeho galoše a deštník," podotkl Ivan Ivanyč.
"A představte si, že právě to bylo naprosto nemožné. Doma si postavil na stole Vareňčin portrét, stále za mnou chodil a vypravoval mi o Vareňce, povídal o rodinném životě, o tom, že manželství je vážný krok, často chodíval ke Kovalenkovým, ale způsob života nezměnil ani dost málo. Spíše naopak - rozhodnutí, že se ožení, působilo na něj škodlivě - zhubl, pobledl a zdálo se, že ještě hlouběji zapadl do svého futrálu."
"Varvara Savvišna se mi líbí," říkal mí s trochu pokřiveným úsměvem, "a vím, že každý člověk se má oženit, ale… víte, všechno to přišlo tak náhle… musím se rozmyslit.*
"Co si tu budete rozmýšlet?" řekl jsem mu. "Ožeňte se a hotovo!"
"Ne, ženitba je krok v životě vážný, napřed je potřeba uvážit příští povinnosti a odpovědnost… aby z toho potom ještě něco nebylo. Velice mě to rozčiluje - nespím teď celé noci. A přiznám se vám - bojím se; Vareňka i její bratr mají jakýsi podivný způsob myšlení, prapodivně všechno posuzují a mají příliš živou povahu. Ožením se a potom se ani nenaději a octnu se v pěkné kaši."
Nabídnutí k sňatku stále odkládal a odkládal je k veliké zlosti paní ředitelové a všech našich dam; ustavičně si předkládal budoucí povinnosti a odpovědnost, ale přitom se skoro denně s Vareňkou procházel, myslil asi, že to tak situace vyžaduje; a přicházel ke mně, aby si pohovořil o rodinném životě. Podle všeho by byl nakonec přece jen požádal Vareňku o ruku a bylo by se uskutečnilo zase jedno zbytečné a hloupé manželství, jakých se u nás uzavírá z nudy a z dlouhé chvíle na tisíce, kdyby se byl nesběhl najednou kolossalischer Skandál. Musím ještě říci, že Vareňčin bratr, Kovalenko, nenáviděl Bělikova od prvního dne, co ho poznal, a nemohl ho vystát.
"Nechápu," říkal nám a krčil rameny, "nechápu, jak můžete vystát toho špicla, takovou sprostou tlamu. Ach, pánové, jak tady můžete žít! Máte tu atmosféru odpornou až k zalknutí I Vy že jste profesoři, pedagogové? Jste šplhavci, a co tu máte, není chrám vědy, ale úřední kancelář a čpí tam zatuchlinou jako na strážnici. Kdepak, bratři, zůstanu tu s vámi ještě nějakou chvilku a pak pojedu domů na statek a tam budu raději chytat raky a učit chochlácké kluky. Odjedu a vy si tu se svým Jidášem zůstaňte, a ať pukne!"
Nebo se smál, smál se až slzel, tu basem, tu vysokým pisklavým hláskem a dotazoval se mne rozhazuje rukama:
"Proč u mne sedí? Co chce? Sedí a kouká."
Dokonce dal Bělikovu přezdívku "škrkavka čili pavouk". To se rozumí, že jsme se varovali mluvit před ním o tom, že se jeho sestra Vareňka míní provdat za "pavouka". Když mu jednou paní ředitelová nadhodila, že by nebylo špatné, kdyby si Vareňka vzala takového solidního, všemi váženého člověka, jako je Bělikov, zamračil se a zavrčel: "To není moje věc. Pro mne ať si vezme třeba zeměplaza, nerad se míchám do cizích záležitostí."A teď poslyšte, co bylo dále.
Nějaký uličník nakreslil karikaturu: Bělikov jde v galoších, ve vyhrnutých kalhotách, nad sebou deštník, a s ním se

vede zavěšená Vareňka; dole připsal: "zamilovaný anthrópos". Podoba byla zachycena, rozumíte, podivuhodně. Umělec musel na to obětovat několik nocí, protože všichni profesoři chlapeckého i dívčího gymnasia a semináře, i úředníci dostali po exempláři. Jeden dostal také Bělikov. Karikatura zapůsobila na něho drtivě.
Vyšli jsme spolu z domu, bylo to na prvního máje, v neděli, a my všichni, profesoři i gymnasisté, jsme se domluvili, že se u gymnasia sejdeme a pak půjdeme společně pěšky do háje za město; vyšli jsme a Bělikov byl zelený a zamračenější než samo mračno.
"Jací jsou na světě nehodní, zlí lidé!" řekl a rty se mu chvěly.
Až mi ho bylo líto. Jdeme a najednou, představte si - na velocipédu jede Kovalenko a za ním Vareňka, také na kole, červená, udýchaná, ale veselá a šťastná.
"My," křičela, "jedeme napřed! Je tak krásně, tak krásně, nu prostě - hrozně!"
A oba zmizeli. Můj Bělikov změnil zelenou barvu na docela bílou a přímo zkameněl. Zastavil se a hledí na mne…
"Dovolte, co tohle má znamenat?" zeptal se. "Nebo snad mě klame zrak? Cožpak se sluší pro gymnasiálního profesora a pro ženu jezdit na velocipedu?"
"A co je na tom neslušného?" řekl jsem. "Jen ať se ve zdraví projedou!"
"Jak je tohle možné?" vykřikl ohromen mým klidem. "Co to mluvíte?"
Byl tak zdrcen, že už nechtěl jít dál a vrátil se domů.
Druhý den si pořád nervózně mnul ruce a třásl se; bylo na něm vidět, že mu není dobře. Odešel před koncem vyučování ze školy, což se mu stalo po prvé v životě. Ani neobědval. Navečer se velmi teple oblekl, ačkoli venku bylo teplo jako v létě, a vlekl se ke Kovalenkovým. Vareňka nebyla doma, zastal jen jejího bratra.
"RaČte se; prosím, posadít," řekí Kovaíenko chladně a zachmuřeně; obličej měl rozespalý, odpočíval právě po obědě, a teď měl zlost.
Bělikov seděl mlčky deset minut a pak začal:
"Přišel jsem k vám, abych ulevil své duši. Je mi těžko, velmi těžko. Nějaký hanebný karikaturista zesměšnil mě a ještě jednu osobu, nám oběma blízkou. Považuji za svou povinnost vás ujistit, že za nic nemohu… Nikdy jsem nezavdal svým chováním příčinu k takovému výsměchu, naopak, vždy jsem se choval jako naprosto slušný člověk."
Zakaboněný Kovalenko seděl a mlčel. Bělikov chvilku počkal a pak tichým, truchlivým hlasem pokračoval:
"Ještě něco bych vám rád řekl. Já už dávno učím, a vy teprve začínáte, myslím, že je mou povinností, jako vašeho staršího kolegy, vás varovat. Jezdíte na velocipéde a taková zábava je pro vychovatele mládeže naprosto nepatřičná."
"A pročpak?" zeptal se Kovalenko basem.
"Je tu snad potřeba něco vysvětlovat, Michaile Savviči, což vám to není jasné? Když učitel jezdí na velocipédu, co pak zbývá dělat žákům? To už jen aby chodili po hlavě! A pak - co není oběžníkem dovoleno, to se dělat nesmí. Včera jsem byl ohromen! Když jsem viděl vaši sestřičku, zatmělo se mi v očích. Žena nebo dívka na velocipéde - to je úplná hrůza!"
"A co si vlastně přejete?"
"Přeji si jen jednu věc - varovat vás, Michaile Savviči. Jste mladý člověk, máte před sebou budoucnost, musíte si vést velmi, velmi obezřetně; ale vy si zadáváte, ach, jak si zadáváte! Chodíte ve vyšívané košili, na ulici je vás ustavičně vidět s nějakými knihami - a k tomu teď ještě velocipéd. O tom, že vy a vaše sestra jezdíte na velocipédu, se jistě doví ředitel, potom se to donese inspektorovi… Myslíte, že vám to prospěje?"
"Že já a má sestra jezdíme na kole, do toho nikomu nic není!" řekl Kovalenko a zrudl. "A kdo se bude míchat do mých soukromých a rodinných věcí, toho pošlu ke všem čertům a ďáblům!"Bělikov zbledl a vstal.
"Chcete-li se mnou mluvit takovým tónem, nemohu pokračovat^ řekl. "Prosil bych vás, abyste se v mé přítomnosti tak nevyjadřoval o představených. Jste povinen chovat se k představeným s úctou."
"Copak jsem já řekl něco špatného o představených?" řekl Kovalenko a hleděl vztekle na Bělikova. "Prpsím vás, nechtě mě na pokoji. Jsem čestný člověk a s takovým pánem, jako jste vy, si vůbec nepřeji mluvit. Nemám rád špicly."
Bělikov nervózně vyskočil a začal se rychle oblékat, všecek ohromen. Poprvé v životě mu někdo řekl takové hrubosti.
"Říkejte si, co je vám libo," pravil a vyšel z předsíně na chodbu. "Musím vás jen upozornit, že nás mohl někdo slyšet, a aby náš rozhovor nemohl být překroucen a aby z toho něco nebylo, musím oznámit panu řediteli obsah našeho rozhovoru… alespoň v hlavních rysech. Je to má povinnost." "Oznámit? Tak běž a oznamuj!"
Kovalenko ho chytil zezadu za límec a strčil do něho, Bělikov se kutálel dolů po schodech a hřmotil galošemi. Schody byly vysoké a příkré, ale skutálel se až dolů bez pohromy; vstal a sáhl si na nos, nestalo-li se nic jeho brýlím. Ale právě v tu chvíli, co se řítil po schodech, vešla do domu Vareňka ještě se dvěma dámami; stály dole a dívaly se vzhůru - to bylo pro Bělikova ze všeho nejhorší. Bylo by lepší, kdyby si byl zlomil vaz a obě nohy, nežli aby se stal směšným; teď se to doví celé město, donese se to k řediteloví i k inspektorovi - co z toho všeho bude! Nakreslí novou karikaturu a všechno to skončí tím, že mu poručí, aby si podal žádost do penze…
Když vstal, Vareňka ho poznala; viděla jeho směšný obličej, pomačkaný kabát a galoše, nevěděla ovšem, co se doopravdy stalo, a v domnění, že upadl nešťastnou náhodou, neudržela se a rozesmála se na celý dům: "Cha - cha - cha!"
Tímto hlučným a zvonivým "cha -- cha - cha" skončilo všechno - námluvy i pozemský život Bělikova. Neslyšel už, co mu Vareňka říkala, a nic neviděl. Když se vrátil domů, odstranil nejdříve se stolu portrét, pak ulehl a víc nevstal.
Za tři dny přišel ke mně Afanasij a zeptal se, nemá-li poslat pro doktora, s pánem prý se něco děje. Sel jsem k Bělikovu. Ležel za záclonkami, docela ukrytý a mlčel; tázal jsem se ho na všelicos, ale on odpovídal jen ano a ne - jinak ani muk. Bělikov leží a Afanasij chodí kolem něho, zamračený, nachmuřený a hluboce vzdychá; páchne z něho vodka jako z krčmy.
Za měsíc Bělikov zemřel. Byli jsme na pohřbu všichni, to jest obě gymnasia a seminář. Teď, když ležel v rakvi, měl výraz

mírný, příjemný, ba veselý, jako by byl rád, že ho konečně položili do futrálu, z kterého už nikdy nevyjde. Ano, dosáhl svého vytouženého ideálu! A jakoby na jeho poctu, bylo počasí o jeho pohřbu pochmurné, deštivé - všichni jsme měli galoše a deštníky. Vareňka byla také na pohřbu, a když spouštěli rakev do hrobu, zaplakala. Všiml jsem si, že Ukrajinky bud pláčou nebo se smějí, střední náladu nemívají.
Přiznám se vám, že pohřbívat takové lidi, jako byl Bělikov, přináší veliké uspokojení. Když jsme se vraceli ze hřbitova, měly naše tváře skromný a licoměrný výraz; nikdo nechtěl dát najevo pocit uspokojení, pocit podobný tomu, jaký jsme zakoušeli už dávno, velmi dávno, ještě v dětství, když odcházeli dospělí z domu a my běhali hodinu, dvě po zahradě, radujíce se z plné svobody! Ach, svoboda, svoboda! Jen zmínka o ní, jen slabá naděje na to, že by mohla přijít, dává duši křídla, viďte, že mám pravdu?
Vrátili jsme se ze hřbitova v dobré náladě. Neuběhl však ještě ani týden a život plynul zas jako dříve, stejně nevlídně, únavně a šedivě, život oběžníkem nezakázány, ale také ne plně svobodný; nezlepšil se o nic. Bělikova jsme skutečně pohřbili, ale kolik lidí ve futrálu ještě zůstalo, a kolik jich ještě bude!
"To je právě to," řekl Ivan Ivanyč a zabafal.
"Kolik jich ještě bude!" opakoval Burkin.
Profesor vyšel z kolny. Byl malý, tlustý, docela holohlavý, s černou bradou málem až po pás; za ním vyšli oba psi."Měsíc - jak svítí měsíc!" řekl a zadíval se vzhůru.
Byla už půlnoc. Napravo bylo vidět celou vesnici, dlouhá ulice se táhla daleko, na pět verst. Všechno bylo pohrouženo do tichého, hlubokého spánku; nikde sebemenšího pohybu, nikde jediného zvuku - ani se nechce věřit, že může být v přírodě tak ticho. Když uvidíš za měsíční noci širokou venkovskou ulici s jejími chalupami, stohy a spícími vrbami, i v duši všechno ztichne; v tom svém pokojném klidu, skryta v noční temnotě před lopotou, starostmi a hořem, je mírná, tesklivá a překrásná, zdá se ti, že i hvězdy na ni shlížejí laskavě a se zalíbením, že přestalo na světě zlo a všechno je dobré. Nalevo na kraji vesnice začínalo pole; bylo vidět daleko, až k obzoru, a na celém poli, zalitém měsíčním světlem, také ani hnutí, ani nejmenšího šelestu.
"To je právě to," opakoval Ivan Ivanyč. "A když my se ve městě tísníme ve špatném vzduchu, popíšeme mnoho zbytečného papíru a hrajeme vint - není to také futrál? A že trávíme celý život mezi zahaleči, svárlivci, hloupými a prázdnými ženskými, říkáme a posloucháme všelijaké nesmysly - není to také futrál? Kdybyste si přál, vypravoval bych vám jeden velmi poučný příběh."
"Ne, děkuji, už je čas na spaní," řekl Burkin. "Až zítra."
Oba šli do kolny a ulehli na seno. Přikryli se a usínali, a tu najednou uslyšeli lehké kroky - cup, cup… Někdo chodil poblíž kolny; chvilku chodí, pak se zastaví, a za minutu znova: cup, cup… Psi zavrčeli.
"To chodí Mavra," řekl Burkin.
Kroky utichly.
"Vidět a slyšet, jak lžou," řekl Ivan Ivanyč, a otočil se na druhý bok, "a ještě být pokládán za hlupáka, že tu lež trpíš, snášet urážky a ponížení, nesmět se otevřeně přiznat, že jsi na straně čestných, svobodných lidí, i sám sobě lhát a usmívat se - to všechno za kousek chleba, za teplý kout a za nějaký titulek, který nestojí ani za groš - ne, tak není možné dál žitu
"Nu, to je zas jiná kapitola, Ivane Ivanyči," řekl profesor. "Budeme raději spát!"
Za deset minut už Burkin spal. Ivan Ivanyč se stále převracel z boku na bok a vzdychal; nakonec vstal, vyšel ven, posadil se u dveří a zapálil si dýmku.

PAVILÓN ČÍSLO 6

Na nemocničním dvoře je přistavena menší budova obrostlá jako les hustým lopuchem, kopřivami a planým konopím. Střecha je na ní zrezivělá, komín napolo zbořený, schůdky u vchodu jsou prohnilé a zarostlé trávou a po omítce zůstaly už jen stopy. Průčelím je obrácena k nemocnici, zadní stěnou do pole, od něhož ji odděluje šedá nemocniční zeď, pobitá nahoře hřebíky. Hřebíky obrácené hroty nahoru, zeď a samotná přístavba mají onen zvláštní teskný a zpropadený vzhled, jaký u nás mívají právě jen nemocniční a vězeňské budovy.
Nebojíte-li se, že se popálíte o kopřivy, pojďte touhle úzkou pěšinkou vedoucí k přístavbě a podívejme se, co se děje uvnitř. Když otevřeme domovní dveře, vejdeme do chodby. Tady u stěn a kolem kamen jsou naházeny celé stohy nemocničního haraburdí. Matrace, staré roztrhané nemocniční pláště, kalhoty, modře pruhované košile, obnošené boty, vhodné leda k vyhození - všechna ta hadrárna je nakupena na hromadu, zmuchlána, zpřeházena, zahnívá tu a šíří zatuchlý zápach.
Na haraburdí leží hlídač Nikita s fajfkou v zubech, starý vysloužilý voják ve stejnokroji s vyrudlými prýmky. Má surový pijácký obličej, převislé obočí, dodávající mu vzezření stepního ovčáka, a červený nos; je menší postavy, na pohled vychrtlý a šlachovitý, ale drží se zpříma a pěsti má pořádné. Patří k těm prostomyslným, rozvážným, solidním a tupým lidem, kteří si potrpí na pořádek, a jsou proto přesvědčeni, že je třeba lidí tlouci. Mlátí je do obličeje, do prsou, po zádech, kam se dá, a je přesvědčen, že bez toho by tu pořádek nebyl.
Dále vejdete do velkého, prostranného pokoje, zabírajícího celý přístavek, nepočítaje v to předsíň. Tady jsou stěny natřeny špinavě bleděmodrou barvou, strop je začouzen jako v nějaké chalupě bez komínu - zřejmě tu v zimě kouří kamna a bývá tu plno čmoudu. Okna jsou zevnitř zohyzděna železnými mřížemi. Podlaha je šedá a plná třísek. Páchne to tu kyselým zelím, ohořelými knoty, štěnicemi, čpavkem a ten zápach na vás v první chvíli působí takovým dojmem, jako byste vešli do zvěřince.
Na sále jsou postele přišroubovány k podlaze. Na nich sedí a leží pacienti v modrých nemocničních pláštích a po starodávnu v domácích čepicích. Jsou to choromyslní.

Je jich tu celkem pět. Pouze jeden s titulem, ostatní jsou obyčejní měšťané. První ode dveří, vysoký pohublý měšťan s ryšavými, lesklými vousy a s uplakanýma očima, sedí s podepřenou hlavou a dívá se upřeně do jednoho místa. Ve dne v noci je smutný, pokyvuje hlavou, vzdychá a trpce se usmívá; zřídkakdy se zúčastní hovoru a na otázky obyčejně neodpovídá. Jí a pije mechanicky, když mu něco podávají. Soudě podle těžkého a prudkého kašle, hubenosti a ruměnce na tvářích, začínají se u něho souchotiny.
Dále je tu maličký, živý, velmi pohyblivý stařeček s kozí bradkou a s černými kudrnatými vlasy jako u negra. Ve dne se prochází po pokoji od okna k oknu nebo sedí na své posteli s nohama skrčenýma po turecku a neúnavně si pohvizduje jako hejl, tiše si prozpěvuje a pochechtává se. Dětinskou veselost a živost projevuje i v noci, kdy vstává, aby se pomodlil, to jest, aby se bil v prsa a pošťáral prstem po dveřích. Je to bláznivý žid Mojsejka, jenž se pomátl před dvaceti lety, když mu vyhořela jeho čepičářská dílna.
Ze všech obyvatel pokoje číslo šest jen on má dovoleno vycházet z přístavku, a dokonce i z nemocničního dvora na ulici. Této výsady požívá odedávna, pravděpodobně jako nemocniční starousedlík a jako tichý, neškodný blázen, městský Šašek, jehož si už dávno lidé zvykli vidět na ulicích obklopeného kluky a psy. V ubohém plášti, se směšnou domácí čepicí a v pantoflích, někdy bos, a dokonce i bez kalhot chodí po ulicích, zastavuje se u vrat a u krámů a žebrá o kopeječku. Někde mu dají trochu kvasu, jinde kousek chleba, jinde zas kopeječku, takže se obyčejně vrací do přístavku sytý a bohatý. Všechno, co přinese, mu sebere Nikita pro sebe. Voják to dělá hrubě, zlostně, obrací mu kapsy na ruby a volá Boha za svědka, že už nikdy nepustí žida na ulici a nepořádek že je pro něho to nejhorší, co může být.
Mojsejka rád prokazuje lidem úsluhy. Podává svým kamarádům vody, zakrývá je, když spí, slibuje jim, že každému přinese z ulice po kopeječce a ušije novou čepici, krmí lžičkou svého souseda po levé straně, paralytika. Nedělá to ze soucitu nebo z humánnosti, ale napodobuje tak svého souseda po pravé straně, Gromova, a bezděky se mu podrobuje.
Ivan Dmitrič Gromov, muž asi třiatřicetiletý, šlechtického původu, bývalý soudní exekutor a gubernský tajemník, trpí stihomamem. Buď leží na posteli stočený do klubíčka, nebo chodí z kouta do kouta, jako by konal předepsanou procházku, málokdy však sedí. Je stále popuzen, rozčilen a napjat jakýmsi nejasným, neurčitým očekáváním. Stačí sebemenší šramot na chodbě nebo křik na nemocničním dvoře, aby zvedl hlavu a začal naslouchat, nejdou-li pro něho. Nehledají-li ho. A v jeho tváři se přitom zračí silný neklid a odpor.
Mně se líbí jeho široký obličej s vysedlými lícními kostmi, vždy bledý a nešťastný, v němž se jako v zrcadle odráží duše trýzněná zápasem a ustavičným strachem. Posunky jeho obličeje jsou podivné a chorobné, ale jemné rysy, vložené do jeho tváře hlubokým, upřímným strádáním, jsou rozumné a inteligentní a v jeho očích je hřejivý a zdravý lesk. Líbí se mi on sám, jeho zdvořilé, úslužné, neobyčejně vybrané jednání s každým kromě Nikity. Když někomu upadne knoflík nebo upustí lžíci, rychle vyskočí z postele a zvedne je. Každé ráno dává svým přátelům dobré jitro, a když si lehá, přeje jim dobré noci.
Kromě ustavičně napjatého výrazu a grimas se jeho choromyslnost projevuje ještě takto. Někdy večer se zahalí do svého pláště, a třesa se po celém těle a drkotaje zuby, chodí rychle z kouta do kouta a mezi postelemi. Vypadá to, jako by měl vysokou horečku. Podle toho, jak se pojednou zastaví a hledí upřeně na své přátele, zdá se, že by chtěl říci něco velmi důležitého, ale když si patrně uvědomí, že ho nevyslechnou a nepochopí, netrpělivě potřese hlavou a chodí dále. Ale záhy přání mluvit zvítězí nad všemi úvahami, Gromov dá volný průchod svému přání a mluví živě a vášnivě. Jeho řeč je neurovnaná, zimničná jako blouznění, útržkovitá a ne vždy srozumitelná, ale zato se v ní i ve slovech a v hlase ozývá cosi neobyčejně dobrého. Když mluví, poznáváte v něm šílence i člověka. Je těžko vypsat slovy jeho šílenou řeč. Mluví o lidské hanebnosti, o násilí popírajícím pravdu, o krásném životě, jaký nastane jednou na světě, o zamřížovaných oknech ustavičně připomínajících tupost a krutost násilníků. Vzniká z toho neuspořádaná, nesouvislá směs starých, ale dosud nedozpívaných písní.

Před dvanácti až patnácti lety žil ve městě na hlavní ulici ve vlastním domě úředník Gromov, člověk solidní a zámožný. Měl dva syny, Sergeje a Ivana. Když už byl Sergej ve čtvrtém ročníku university, onemocněl rychlými souchotinami a umřel; a tato smrt jako by byla počátkem celé řady neštěstí, jež se pojednou nahrnula na rodinu Gromovových. Za týden po Sergejově pohřbu byl starý otec soudně stíhán pro podvod a zpronevěru a brzo nato umřel ve vězeňské nemocnici na tyf. Dům a všechny nemovitosti byly prodány v dražbě a Ivan Dmitrič zůstal s matkou zcela bez prostředků.
Dříve ještě, za otcova života, bydlil Ivan Dmitrič v Petrohradě, kde studoval na universitě, dostával měsíčně šedesát až sedmdesát rublů a neměl ani potuchy o nějaké nouzi, teď však musel důkladně změnit svůj život. Byl nucen dávat od rána do večera špatně placené hodiny, vydělával si opisováním, a přesto hladověl, neboť všechen výdělek posílal matce na živobytí. Takový život Ivan Dmitrič nevydržel; klesl na mysli, roznemohl se, nechal university a odjel domů. Tam v městečku dostal z protekce učitelské místo na újezdní škole, ale nepohodl se s kolegy, nezalíbil se žákům a brzy místa nechal. Matka mu umřela. Asi půl roku chodil bez místa, žil pouze o chlebě a vodě, potom přijal místo soudního vykonavatele. Toto místo zastával do té doby, kdy byl pro nemoc propuštěn.
Nikdy, ani za mladých studentských let, nedělal dojem člověka zdravého. Vždycky býval bledý, hubený, snadno se nastudil, málo jedl a špatně spal. Po jedné sklínce vodky se mu točila hlava a dostával nervový záchvat. Vždycky ho to táhlo mezi lidi, ale pro svou popudlivou a nedůvěřivou povahu se s nikým nesblížil a neměl přátel. O obyvatelích města se vždy vyjadřoval pohrdavě, říkal, že jejich nevzdělanost a líný, animální způsob života jsou mu odporné a hnusné. Mluvil tenorem, hlasitě, zaníceně, jako by se stále nad něčím rozhořčoval a bouřil, nebo nadšeně a udiveně a vždy upřímně. Ať se s ním zavedla řeč na cokoli, vždycky stočil řeč na jedno a totéž; život ve městě je dusný a nudný, společnost nemá žádných vyšších zájmů; svůj hloupý a bezúčelný život si společnost zpestřuje násilnictvím, hrubými prostopášnostmi a pokrytectvím; padouši jsou syti a oblečeni, zatím co čestní lidé se živí drobty; je třeba škol, místních novin, poctivého zaměření, divadel, veřejných přednášek, sjednocení inteligentních sil; je třeba, aby se společnost

poznala a zhrozila se sama sebe. Ve svých úsudcích o lidech nanášel ostré barvy, pouze bílou a černou, nepřipouštěl žádných odstínů; lidstvo dělil na lidi poctivé a na padouchy; středu nebylo. O ženách a o lásce mluvil vždy vášnivě, s nadšením, ale zamilován nebyl ani jedinkrát.
Ve městě ho přes příkrost jeho úsudků a jeho nervozitu měli rádi a po straně mu něžně říkali Váňa. Jeho vrozená jemnost, úslužnost, poctivost, mravní čistota a jeho obnošený kabát, chorobné vzezření a rodinné neštěstí vzbuzovaly v lidech dobrý, srdečný a soucitný vztah; a mimo to byl vzdělaný, sčetlý, podle mínění občanů všechno věděl a byl ve městě jakýmsi živoucím naučným slovníkem.
Četl velmi mnoho. Často proseděl celé dny v klubu, nervózně si potahoval bradku a listoval v časopisech a v knihách; a na obličeji mu bylo vidět, že nečte, ale přímo hltá a sotva vše přečtené stačí strávit. Zdá se, že četba byla jedním z jeho chorobných návyků, neboť se stejnou dychtivostí se vrhal na vše, co se mu dostalo do rukou, ba í na loňské noviny a kalendáře. Doma ve svém bytě četl vždycky vleže.

Jednoho podzimního rána se Ivan Dmitrič s vyhrnutým límcem kabátu, čvachtaje se blátivými uličkami a zadními dvory, ubíral k jakémusi měšťanovi, aby mu doručil exekuční výměr. Náladu měl ponurou jako obvykle zrána. V jedné uličce potkal dva spoutané vězně v doprovodu čtyř dozorců s puškami. Dříve potkával Ivan Dmitrič vězně velmi často a pokaždé v něm vzbuzovali soucit a nepříjemný pocit, teď však toto setkání na něho zapůsobilo jakýmsi zvláštním, podivným dojmem. Z čistá jasná se mu zdálo, že i jeho by mohli takto spoutat a právě tak blátem vést do vězení. Když se zdržel u měšťana a vracel se pak domů, potkal u pošty známého policejního dozorce, jenž ho pozdravil a šel s ním několik kroků po ulici, což se mu zdálo jaksi podezřelé. Doma mu celý den nešli vězni a vojáci s puškami z hlavy a nepochopitelné duševní rozechvění mu bránilo soustředit se na čtení. Večer ani nerozsvítil, ale v noci nespal a jen pořád přemítal o tom, že i on by mohl být zatčen a uvržen do vězení. Nebyl si vědom žádného provinění a mohl za sebe ručit, že v budoucnosti nikoho nezabije, ani nezaloží oheň, ani nic neukradne; ale což je těžko spáchat zločin znenadání, mimoděk a což je vyloučena možná pomluva a konec konců i justiční omyl? Vždyť ne nadarmo odvěká lidová zkušenost učí: žaláře a žebrácké mošny se neodříkej! A justiční omyl je při nynějším řízení zcela možný a snadno k němu může dojít. Lidé mající služebně při svém zaměstnání co dělat s lidským utrpením, například soudcové, policisté, lékaři, se během času silou zvyku zatvrzují do té míry, že i kdyby chtěli, ani se nemohou ke svým klientům chovat jinak než formálně; po té stránce se tito lidé neliší od mužika, který na dvorku zařezává berany a telata a nedbá prolité krve. A při formálním bezcitném vztahu k osobnosti potřebuje soudce k tomu, aby nevinného člověka zbavil všech práv majetkových a aby ho odsoudil na galeje, jen jedno - čas. Pouze čas k splnění jakýchsi formalit, za něž soudce dostává plat, a tím vše skončí. Hledej potom spravedlnost a ochranu v tomto malém špinavém městečku, vzdáleném dvě stě verst od dráhy! Což není směšné pouhé pomyšlení na spravedlnost, když společnost přijímá násilí jakožto rozumné a účelné opatření a každý akt milosrdenství, například osvobozující rozsudek, vzbuzuje přímo výbuch neuspokojené pomstychtivosti?
Ráno vstal Ivan Dmitrič s postele s hrůzou, se studeným potem na čele, docela už přesvědčen, že může být každou chvíli zatčen. Jestliže včerejší strašné myšlenky ho tak dlouho neopouštějí - uvažoval - znamená to, že je v nich zrnko pravdy. Nemohly mu přece vlézt do hlavy jen tak bez důvodu.
Strážník přešel pomalu kolem oken - to není nadarmo. Tamhle u domu se zastavili dva lidé a mlčí. Proč mlčí?
A pro Ivana Dmitriče nastaly mučivé dny a noci. Každého, kdo šel kolem oken a kdo vešel na dvůr, považoval za špeha a tajného. V poledne projížděl obvykle ulicí újezdní hejtman v kočáře, taženém párem koní; vracel se ze svého statku do policejní budovy, ale Ivanu Dmitriči se pokaždé zdálo, že jede příliš rychle a s jakýmsi zvláštním výrazem; zřejmě spěchá ohlásit, že se v městě vyskytl těžký zločinec. Ivan Dmitrič se zachvěl při každém zazvonění a zaklepání na vrata a trpěl muka, když se u bytné setkal s novým člověkem; když potkal policisty nebo četníky, usmíval se a pohvizdoval si, aby vypadal lhostejně. Celé noci nespal, očekávaje zatčení, ale naoko silně chrápal a oddychoval, aby bytná myslila, že spí; vždyť nespí-li, znamená to, že ho trýzní výčitky svědomí - a to je důkaz! Fakty a logickou úvahou se přesvědčoval, že všechen tenhle strach je hloupost a utkvělá myšlenka, že podíváme-li se na věc z širšího hlediska, v zatčení a uvěznění není nic tak strašného, jen když má člověk čisté svědomí; ale čím rozumněji a logičtěji uvažoval, tím víc jeho duševní neklid rostl a stával se trýznivější. Bylo to cosi podobného jako s oním poustevníkem, který chtěl v pralese vykácet místečko; čím usilovněji sekal sekerou, tím více les houstl a mohutněl. Když konečně Ivan Dmitrič viděl, že vše je marné, přestal uvažovat a všecek se poddal zoufalství a strachu.
Začal vyhledávat samotu a vyhýbal se lidem. Úřad mu byl i dříve protivný a teď se mu stal nesnesitelným. Bál se, že tam bude nějak zaskočen, že mu někdo vsune nepozorovaně do kapsy úplatek a potom že bude usvědčen nebo že on sám udělá najednou v úředních spisech chybu, která se bude vykládat jako zpronevěra, nebo že ztratí cizí peníze. A kupodivu, nikdy nebyla jeho mysl tak pružná a vynalézavá jako teď, kdy si denně vymýšlel tisíc různých důvodů k tomu, aby se vážně bál o svou svobodu a čest. Ale zato značně ochaboval jeho zájem o vnější svět, zejména o knihy, a začala mu vypovídat službu paměť.
Z jara, když roztál sníh, našly se v příkopu u hřbitova dvě poloshnilé mrtvoly - stařeny a chlapce s příznaky násilné smrti. Ve městě se o ničem jiném nemluvilo než o těchto mrtvolách a o neznámých vrazích. Aby lidé nemyslili, že je zavraždil on, chodil Ival Dmitrič po městě a usmíval se, ale když potkal někoho známého, zbledl, červenal se a začínal ho ujišťovat, že není hnusnějšího zločinu nad vraždu bezmocných lidí bez ochrany. Ale tato lež jej brzy unavila, a když o věci přemýšlel, rozhodl se, že v jeho situaci bude nejlépe, když se schová ve sklepě své bytné. Ve sklepě proseděl den, potom noc a druhý den, notně promrzl, a když vyčkal soumraku, vplížil se jako zloděj do svého pokoje. Do svítání prostál bez hnutí uprostřed pokoje a naslouchal. Brzy ráno před východem slunce přišli k bytné kamnáři. Ivan Dmitrič dobře věděl, že přišli proto, aby přestavěli kuchyňská kamna, ale strach mu našeptal, že jsou to policisté převlečení za kamnáře. Potichu vyšel z bytu a zachvácen děsem, bez čepice a bez kabátu, dal se na útěk. Za ním se se štěkotem hnali

psi, kdesi vzadu křičel na něho jakýsi mužik, v uších mu hučelo a zdálo se mu, že násilí celého světa se shluklo za jeho zády a žene se za ním.
Chytli ho, přivedli domů a poslali bytnou pro lékaře. Doktor Andrej Jefimyč, o němž byla už řeč, mu předepsal studené obklady na hlavu a valeriánské kapky, smutně pokýval hlavou, odešel a hospodyni řekl, že už víckrát nepřijde, neboť lidem nelze zabránit, aby se nepomátli na rozumu. Protože Ivan Dmitrič neměl doma z čeho být živ a zač se léčit, odvezli ho do nemocnice a dali ho do pavilónu pro pohlavní nemoci. Celé noci nespal, dělal scény, rušil nemocné a brzo ho převedli na zákrok Andreje Jefimyče do pavilónu číslo šest.
Do roka se ve městě na Ivana Dmitriče docela zapomnělo a jeho knihy, které hospodyně naházela do saní pod kůlnu, roztahali kluci.

Sousedem po levé straně Ivana Dmitriče, jak jsem už řekl, je žid Mojsejka a sousedem po pravé straně je mužik tukem zarostlý, téměř jako koule, s tupým, zcela bezmyšlenkovitým obličejem. Tento nepohyblivý, žravý a nečistý živočich dávno už ztratil schopnost myslit a vnímat. Z něho vychází ustavičně ostrý, zatuchlý zápach.
Nikita, který po něm poklízí, ho strašně, co jen má síly, bije, nešetře přitom svých pěstí; strašné na tom není to, že ho bije - na to si lze zvyknout - ale to, že toto otupělé zvíře při bití ani nehlesne, ani se nepohne, ani nezmění výraz svých očí, a jen se mírně kolébá jako těžký sud.
Pátý a poslední obyvatel pavilónu číslo šest je měšťan, zaměstnaný kdysi jako třídič na poště, maličký pohublý blondýn, s dobrým, ale poněkud potměšilým výrazem. Soudě podle jeho rozumných, klidných očí hledících jasně a vesele, má něco za lubem a skrývá nějaké důležité a příjemné tajemství. Má pod polštářem a pod matrací cosi, co nikomu neukazuje, ale ne ze strachu, že by mu to mohl někdo vzít nebo ukrást, nýbrž ze stydlivosti. Občas jde k oknu, obrátí se ke kamarádům zády, připne si ono cosi na prsa a dívá se na to se schýlenou hlavou; kdyby k němu někdo v té chvíli přistoupil, upadne do rozpaků a strhne onu věc s prsou. Ale jeho tajemství není těžko uhodnout.
"Blahopřejte mi," říká často Ivanu Dmitriči, "jsem navržen na Stanislava druhého stupně s hvězdou. Druhý stupeň s hvězdou se udílí jen cizincům, ale v mém případě chtějí udělat nevím proč výjimku," usmívá se a nechápavě krčí rameny. "To, abych se přiznal, jsem věru ne čekal!"
"Nerozumím z toho ničemu," suše prohlašuje Ivan Dmitrič.
"Ale víte, čeho dříve nebo později dosáhnu?" pokračuje bývalý třídič a mhouří potměšile oči. "Určitě dostanu švédskou "Polární hvězdu". To je řád, který už stojí za námahu. Bílý kříž a černá stuha. Moc hezký."
Pravděpodobně nikde jinde není život tak jednotvárný jako v tomto přístavku. Ráno se nemocní, kromě paralytika a tlustého mužika, na chodbě ve velkém džberu umyjí a utírají se šosy svých plášťů; potom pijí z cínových hrnků čaj, který přináší Nikita z hlavní budovy. Na každého připadne po jednom hrnku. V poledne jedí polévku z kyselého zelí a kaši, k večeři mají kaši zbylou od oběda. Mezitím leží, spí, dívají se z okna a chodí z kouta do kouta. A tak to jde den ze dne. Ba i bývalý třídič mluví stále o týchž řádech.
Nové lidi je v pavilóně číslo šest vidět málokdy. Nové šílence doktor už dávno nepřijímá a lidí ochotných navštěvovat blázince není na tomto světě mnoho. Jednou za dva měsíce přichází do přístavku holič Semjon Lazarič. Jak blázny stříhá a jak mu při tom Nikita pomáhá a jaká nastane mezi nemocnými panika, když se opilý a usmívající se holič objeví, nebudeme vypravovat.
Kromě holiče se nikdo do přístavku nepodívá. Nemocní jsou odsouzeni den ze dne vidět jenom jediného Nikitu.
Ostatně, nedávno se po nemocniční budově roznesla dosti podivná novinka.
Rozšířila se zpráva, že prý pavilón číslo šest začal navštěvovat doktor.

Podivné řeči!
Doktor Andrej Jefimyč Ragin je opravdu svým způsobem člověk pozoruhodný. Vypravuje se o něm, že býval v mládí velmi pobožný a připravoval se k duchovní kariéře, a že když absolvoval v roce 1853 gymnasijní studia, chystal se vstoupit do duchovní akademie, ale jeho otec, lékař a chirurg, se mu prý jizlivě vysmíval a kategoricky prohlásil, že se ho zřekne, půjde-li na popa. Co je na tom pravdy - nevím, ale vím, že sám Andrej Jefimyč se nejednou přiznával, že nikdy němě] k medicíně a vůbec k odbornému studiu lásku.
Ať již to bylo jakkoli, po absolvování medicínské fakulty se na kněze vysvětit nedal. Vůbec neprojevoval zbožnost a duchovní osobě se na počátku své lékařské kariéry podobal zrovna tak málo jako nyní.
Zevnějšek jeho je těžkopádný, drsný, muzický; podle obličeje, bradky, hladkých vlasů a silné, nemotorné postavy vypadá jako hostinský při hlavní silnici, vypasený, poživačný a surový. Obličej má hrubý, s vystouplými modrými žilkami, maličké oči, červený nos. K vysoké postavě a širokým ramenům má také obrovské ruce a nohy; zdá se, že kdyby se po někom ohnal pěstí, vyrazil by z něho duši. Ale jeho chůze je tichá, opatrná, plíživá; když se s někým setká v úzké chodbě, vždycky se první zastaví, aby ustoupil z cesty, a nikoli, jak by se Čekalo, basem, ale tenkým, jemným tenorkem říká: "Promiňte!" Na krku má malou bouli, pro kterou nemůže nosit tuhé škrobené límečky, a proto chodí stále v měkké plátěné nebo kartounové košili. Neobléká se ani trochu jako doktor. Jeden a týž oblek tahá deset let a nové šaty, koupené obyčejně v židovském obchodě, na něm vypadají zrovna tak obnošeně a pomačkaně jako staré; v jednom a témž kabátě i přijímá nemocné i obědvá i na návštěvu chodí; ale nedělá to z lakoty, nýbrž z naprosté nevšímavosti k svému zevnějšku.
Když Andrej Jefimyč přijel do města, aby se ujal svého úřadu, chorobinec byl v strašném stavu. V pokojích, na chodbách i na nemocničním dvoře se pro zápach nedalo dýchat. Nemocniční zřízenci, ošetřovatelky a jejich děti spali v pavilónech spolu s nemocnými. Stěžovali si, že pro štěnice, rusý a myši už nelze vydržet. V chirurgickém oddělení nemizela nikdy nákaza růží. V celé nemocnici byly pouze dva skalpely a ani jeden teploměr, ve vanách byly uskladněny brambory. Správce, kastelánka i felčar odírali pacienty a o starém doktorovi, předchůdci Andreje Jefimyče, se

vypravovalo, že prý tajně prodával nemocniční líh a z ošetřovatelek a pacientek si zařídil hotový harém. Ve městě velmi dobře věděli o těchto nepořádcích a ještě je zveličovali, ale chovali se k nim lhostejně. Jedni je omlouvali tím, že do nemocnice se chodí léčit pouze drobní měšťané a mužici, kteří nemohou být nespokojeni, neboť doma žijí daleko hůř než v nemocnici; nebudou je přece krmit tetřivky! Jiní zase uváděli na omluvu, že samotné město bez pomoci zemstva není s to vydržovat řádnou nemocnici; zaplaťpánbůh za tu, i když je špatná. A nedávno uvedené v život zemstvo neotvíralo nemocnici ani ve městě, ani mimo město, odvolávajíc se na to, že město už svou nemocnici má.
Když si Andrej Jefimyč nemocnici prohlédl, dospěl k závěru, že je to instituce nemravná a zdraví obyvatel v nejvyšší míře škodlivá. Podle jeho mínění nejrozumnější, co bylo lze udělat, by bylo nemocné propustit a nemocnici zavřít. Ale usoudil, že pouhá jeho vůle k tomu nestačí a že by to neprospělo; odstraní-li se fyzická a mravní špína z jednoho místa, rozšíří se na místo jiné; je třeba čekat, až se ztratí sama. Neboť jestliže si lidé otevřeli nemocnici a takovou ji trpí, znamená to, že ji potřebují; předsudky a všechna ta lidská ohavnost a ničemnost jsou potřebné, neboť se během času přeměňují v něco užitečného, jako se mění mrva v černozem. Na světě není nic krásného, co by nemělo svůj původ v ošklivosti.
Když Andrej Jefimyč nastoupil místo, choval se, jak je vidět, k nepořádkům dosti lhostejně. Požádal jen nemocničního zřízence a ošetřovatelky, aby nespali v nemocničních pavilónech, a pořídil dvě skříně s přístroji; avšak dozorce, kastelánka, felčar a růže po operacích zůstali na svých místech.
Andrej Jefimyč má neobyčejně rád rozumnost a čestnost, ale aby zavedl na svém působišti rozumný a čestný život, k tomu nemá dost pevné vůle a důvěry ve svou pravomoc. Nedovede dost rozhodně nařizovat, zakazovat a trvat na svém. Vypadá to, jako kdyby si dal slib, že nikdy nezvýší hlas a nepoužije rozkazovacího tónu. Je mu zatěžko říci "Dej!" nebo "Přines!"; když chce jíst, nerozhodně pokašlává a říká kuchařce: "Kdyby tak byl čaj… " nebo "Což kdybych poobědval." A říci dozorci, aby přestal krást, nebo ho vyhodit nebo vůbec zrušit toto zbytečné, příživnické místo - je naprosto nad jeho síly. Když Andreje Jefimyče někdo balamutí nebo když mu lichotí nebo mu vědomě dává podepsat nesprávný účet, rudne jako rak a cítí se vinným, ale účet nakonec podepíše; když si mu pacienti stěžují na hlad nebo na hrubé zacházení ošetřovatelek, je v rozpacích a provinile bručí:
"Dobře, dobře, potom to vyšetřím… Jistě je v tom nějaké nedorozumění…"
V první době pracoval Andrej Jefimyč velice horlivě. Ordinoval každé dopoledne, dělal operace, a dokonce provozoval i porodnickou praxi. Dámy o něm říkaly, že je pozorný a že znamenitě rozpoznává nemoci, zejména ženské a dětské. Ale během času ho práce znudila svou jednotvárností a očividnou neužitečností. Dnes vyšetříš třicet nemocných, a koukejme, zítra se jich přihrne pětatřicet, pozítří čtyřicet a tak den ze dne, rok po roce a úmrtnost v městě se nezmenšuje a nemocní nepřestávají přicházet. Opravdu pomoci čtyřiceti nemocným, kteří přijdou za dopoledne, je fyzicky nemožné, stává se tedy vše chtěj nechtěj podvodem. Za minulý rok vyšetřil dvanáct tisíc ambulantních pacientů, oklamal tedy, řečeno bez okolků, dvanáct tisíc lidí. A brát vážně nemocné pacienty do nemocnice a ošetřovat je podle všech vědeckých pravidel také nelze, neboť pravidla tu jsou, ale vědy není žádné; necháme-li filosofování a budeme pedanticky dbát na pravidla jako ostatní lékaři, musela by tu být především čistota a větrání, a nikoliv špína, nemocní by museli dostávat vydatnou stravu, a nikoli šči z páchnoucího kyselého zelí a musel by mít k ruce lékaře, správné pomocníky, a nikoli zloděje.
A k čemu vlastně lidem bránit, aby umírali, jeli smrt normální a zákonitý konec každého jedince? Co z toho, že nějaký kramář nebo úředník bude žít o pět nebo o deset let déle? Máme-li vidět cíl lékařství v tom, že léky ulehčují utrpení, mimoděk se tu naskýtá otázka: proč je ulehčovat? Za prvé se říká, že utrpení člověka zdokonaluje, a za druhé, naučí-li se lidstvo opravdu ulehčovat si utrpení pilulkami a kapkami, úplně zamítne náboženství a filosofii, v nichž dosud hledalo nejen ochranu před vším neštěstím, ale dokonce i štěstí. Puškin zkoušel před smrtí strašná muka, ubožák Heine proležel několik let stižen paralýzou; proč by si nemohl postonat nějaký Andrej Jefimyč nebo Matrjona Savišna, jejichž život je prázdný a byl by zcela pustý a podobný životu měnivky, kdyby v něm nebylo utrpení?
Stísněn takovýmito úvahami, Andrej Jefimyč klesl na mysli a přestal docházet denně do nemocnice.

Jeho život plyne takto: ráno obvykle vstává asi v osm hodin, oblékne se a pije čaj. Potom si sedne do své pracovny a čte nebo jde do nemocnice. Tady v nemocnici, v úzké tmavé chodbičce, sedí ambulantní nemocní a čekají, až na ně přijde řada. Kolem nich běhají, klapajíce botami o cihlovou podlahu, sluhové a ošetřovatelky, přecházejí hubení pacienti v dlouhých pláštích, kolem nich vynášejí mrtvoly a nádoby s výkaly, pláčou tam děti a táhne průvan. Andrej Jefimyč ví, že pro lidi s horečkou, souchotináře a vůbec pro citlivé pacienty je toto okolí utrpením, ale co dělat? V čekárně ho přivítá felčar Sergej Sergejič, maličký tlustý človíček s vyholeným, vymydleným, plným obličejem, měkkých plavných pohybů, v novém, volném obleku, vypadající spíš jako senátor než jako felčar. Ve městě má rozsáhlou klientelu, nosí bílý nákrčník a považuje se za zkušenějšího, než je doktor, který nemá praxi vůbec. V koutě čekárny stojí v kiotu velký obraz světce s těžkým věčným svět lem, vedle je podstavec s bílým povlakem; na stěnách visí portréty archijerejů, pohled na Svjatogorský klášter a uschlé chrpové věnečky. Sergej Sergejič je pobožný a potrpí si na chrámovou výzdobu. Svatý obraz pořídil sám na svůj náklad; v neděli čte v čekárně některý pacient nahlas na jeho rozkaz akatist a po něm sám Sergej Sergejič obchází všechny pavilóny s kadidelnicí a vykuřuje je kadidlem.
Nemocných je mnoho a času málo, a proto se celá záležitost vyřídí krátkým výslechem a předepsáním nějakého léku, například mentholové masti nebo ricinového oleje. Andrej Jefimyč sedí zamyšleně s obličejem opřeným o ruku a mechanicky klade nemocným otázky. Sergej Sergejič také sedí, mne si ruce a občas se vmísí do řeči.
"Stůněte a máte soužení proto, že se špatně modlíte k milosrdnému Pánu Bohu. To je ono!"
V době ordinace Andrej Jefimyč neoperuje; už si to dávno odvykl a pohled na krev jej nepříjemně vzrušuje. Když musí otevřít dítěti ústa, aby se mu podíval do krku, a dítě křičí a brání se ručkama, zatočí se mu od hučení v uších hlava a do očí mu vstupují slzy. Pospíchá s předepsáním léků a mává rukama, aby si ženská rychle dítě odnesla.

Při vizitě ho brzo omrzí ostýchavost pacientů a jejich hloupé řeči, blízkost pobožnůstkářského, nádherymilovného Sergeje Sergejiče, portréty na stěnách i jeho vlastní otázky, které beze změny klade už přes dvacet let. A tak po vyšetření pěti až šesti nemocných odchází. Ostatní vyšetřuje bez něho jeho pomocník - felčar.
S příjemným pomyšlením, že už bohudíky dávno nemá soukromou klientelu a že ho nikdo nebude vyrušovat, přijde Andrej Jefimyč domů, okamžitě si sedne v pracovně ke stolu a dá se do čtení. Čte velmi mnoho a vždy s velkým potěšením. Polovinu své gáže utratí za knihy a ze šesti pokojů jeho bytu jsou tři zaplněny knihami a starými revuemi. Nejraději má díla historická a filosofická; z medicíny objednává pouze "Lékaře", kterého vždycky začíná číst od konce. Pokaždé čte bez přestávky několik hodin a čtení ho neunavuje. Nečte tak rychle a zběžně, jako kdysi čítával Ivan Dmitrič, ale pomalu, pozorně a zastavuje se často na místech, jež se mu líbí nebo jimž hned neporozumí. U knihy má vždy karafu s vodkou a kyselou okurkou nebo naložené jablko přímo na soukenné pokrývce, bez talířku. Každé půl hodiny si naleje kalíšek vodky, a aniž odtrhne oči od knihy, vypije jej a po paměti nahmatá okurku a kousek si ukousne. Ve tři hodiny jde opatrně ke kuchyňským dveřím, zakašlá a říká: "Darjuško, což kdybych poobědval…"
Po obědě, dosti ubohém a špatně upraveném, chodí Andrej Jefimyč po pokojích s rukama zkříženýma na prsou a přemýšlí. Odbijí čtyři hodiny, potom pět, ale on stále chodí a přemýšlí. Občas zaskřípou kuchyňské dveře a ukáže se v nich červený, ospalý Darjuščin obličej.
"Andreji Jefimyči, není už čas, abyste si vypil pivo?" ptá se starostlivě.
"Ne, ne, ještě je Čas…" odpovídá Andrej Jefimyč. "Počkám… počkám ještě…"
Večer obyčejně přichází poštmistr Michail Averjanyč, jediný člověk v celém městě, jehož společnost není pro Andreje Jefimyče obtížná. Michail Averjanyč byl kdysi velmi bohatým statkářem a sloužil u jezdeckého pluku, ale přišel na mizinu a z nouze vstoupil na stará kolena do poštovní služby. Vypadá bodře, zdravě, má nádherné šedivé licousy, uhlazené způsoby a zvučný příjemný hlas. Je vlídný a jemný, ale vznětlivý. Když se na poště nějaká strana ohrazuje, odporuje nebo prostě začíná mudrovat, Michail Averjanyč rudne, chvěje se po celém těle a řve hromovým hlasem: "Mlčet!" takže o poštovním úřadě se už dávno vžilo mínění, že je to místo, kam není příjemné chodit. Michail Averjanyč si Andreje Jefimyče váží a má ho rád pro jeho vzdělání a duševní ušlechtilost, ale k ostatním obyvatelům města se chová povýšeně jako ke svým podřízeným.
"Nuže, tu jsem!" praví, když přichází k Andreji Jefimyči. "Dobrý den, můj drahý! Ještě jsem vás neomrzel, což?"
"Naopak, těší mě," odpovídá mu doktor, "vždycky vás rád vidím."
Přátelé usednou v pracovně na divan a chvilku mlčky pokuřují.
"Darjuško, což kdybys nám podala pivo!" praví Andrej Jefimyč.
První láhev vypijí také mlčky; doktor - zamysliv se, a Michail Averjanyč s veselou, oživenou tváří člověka, který se chystá vyprávět něco velmi zajímavého. Rozmluvu začíná vždycky doktor.
"Jaká škoda," praví pomalu a tiše a pokyvuje přitom hlavou, aniž se podívá do očí svému společníkovi (nikdy se nedívá lidem do očí), "jaká veliká škoda, vážený Michaile Averjanyči, Že v našem městě vůbec nejsou lidé, s nimiž by bylo lze rozumně a zajímavě porozprávět. Velice toho postrádáme. Ba ani inteligence nestojí výš než prachobyčejní lidé - jejich úroveň není o nic vyšší, ujišťuji vás o tom, než je úroveň nižších vrstev."
"Zcela správně. Souhlasím s vámi."
"Sám račte vědět, pokračuje doktor tiše a zvolna, "že na tomto světě je vše kromě vyšších duchovních projevů lidské inteligence bezvýznamné a nezajímavé. Inteligence tvoří ostrou hranici mezi živočichem a člověkem, ukazuje na božství člověka, a do určité míry mu dokonce nahrazuje nesmrtelnost, jež neexistuje. Proto jest inteligence jediným možným pramenem rozkoše. Ale my kolem sebe nevidíme a neslyšíme projevů této inteligence, jinými slovy, jsme zbaveni rozkoše. Pravda, máme knihy, ale to zdaleka není to, co živá rozmluva a styk s lidmi. Dovolte, abych udělal, i když ne zcela zdařilé, přirovnání, že knihy jsou noty a rozmluva - je zpěv."
"Zcela správně."
Nastává mlčení. Z kuchyně vychází Darjuška s výrazem tupého žalu, s obličejem opřeným o pěstičku, stojí ve dveřích, aby také něco vyposlechla.
"Ach," vzdychá Michail Averjanyč. "Od dnešních lidí bychom chtěli rozum!"
A vypravuje, jak zdravě, vesele a zajímavě se žilo dříve, jak rozumná byla v Rusku inteligence a jak vysoko kladla pojem cti a přátelství. Peníze se půjčovaly bez směnky a považovalo se za hanbu nenabídnout pomocnou ruku příteli, který je právě v nouzi. A jaká bývala tehdy válečná tažení, jaká dobrodružství, jaké šarvátky, jací přátelé a jaké ženy! A jakým podivuhodným krajem býval Kavkaz! A žena jednoho velitele praporu, podivná žena, si oblékala důstojnickou uniformu a jezdila vždycky večer do hor, sama, bez průvodce. Měla prý v aulu poměr s jakýmsi knížátkem."
"Maria Panno, Matičko boží…" vzdychá Darjuška.
"A jak se pilo! A jak se jedlo! A jací to byli odvážliví liberálové!"
Andrej Jefimyč poslouchá a neslyší, o čemsi přemýšlí a usrkuje piva.
"Mně se často zdává o inteligentních lidech, že s nimi rozmlouvám^ říká najednou neočekávaně a přerušuje Michaila Averjanyče. "Otec mi dal velmi dobré vzdělání, ale pod vlivem idejí šedesátých let mě přinutil stát se lékařem. Myslím, že kdybych ho byl tehdy neposlechl, že bych tečí byl v. samém ohnisku myšlenkových proudů. Byl bych pravděpodobně členem nějaké fakulty. Pravda, inteligence také není věčná a neměnná, ale vy už víte, proč mě tak vábí. Život je zpropadená chytačka. Když myslící člověk dosáhne mužných let a přichází k zralému uvědomění, mimoděk si připadá jako v pasti, z níž není východiska. Ve skutečnosti byl shodou jakýchsi okolností proti své vůli povolán z nebytí k životu… Proč? Chce poznat smysl a cíl své existence, nikdo mu jej neřekne nebo mu říkají nejapnosti, tluče - a není mu otevřeno; přichází k němu smrt - rovněž proti jeho vůli. A tak jako ve vězení je lidem spojeným společným neštěstím lehčeji, jsou-li pohromadě, tak i v životě nepozorujeme nástrah, když se lidé náchylní k analyzování a zevšeobecňování scházejí a tráví čas tím, že si navzájem sdělují své velké a svobodomyslné myšlenky. V tom ohledu

působí intelekt ničím nenahraditelnou rozkoš." "Zcela správně."
Aniž se dívá svému společníkovi do očí, Andrej Jefimyč pokračuje tiše a s přestávkami o inteligentních lidech a o rozmluvách s nimi a Michail Averjanyč ho pozorně poslouchá a souhlasí: "Zcela správně."
"A vy nevěříte v nesmrtelnost duše?" ptá se náhle poštmistr. "Ne, vážený Michaile Averjanyči, nevěřím a nemám důvodu, abych v ni věřil."
"Mám-li se přiznat, já o ní také pochybuji. Ačkoli, mimochodem řečeno, mívám takový pocit, jako bych nikdy neměl umřít. Och, myslím si, starý bručoune, už je čas umírat! A uvnitř mi nějaký hlásek říká: Nevěř, neumřeš…!"
Po deváté hodině Michail Averjanyč odchází. Obléká si v předsíni kožich a říká s povzdechem:
"Ach, do jakého zapadákova nás osud zanesl! Nejprotivnější ze všeho je, že tady budeme muset i umřít. Ech…!"

Když Andrej Jefimyč vyprovodí přítele, posadí se za stůl a znovu se dá do čtení. Ticho večera a potom noci není rušeno ani jediným zvukem, zdá se, že se čas zastavuje a zůstává spolu s doktorem nad knihou, že neexistuje nic kromě této knihy a lampy se zeleným stínítkem. Hrubý muzický obličej doktorův se zvolna ozařuje úsměvem dojetí a nadšení nad projevy lidského ducha. Och, proč jen člověk není nesmrtelný? myslí si. Proč jsou mozková centra a závity, proč jest zrak, řeč, proč jsou duševní stavy, nadání, jestliže je souzeno, aby všechno to přišlo do země a nakonec vychladlo zároveň se zemskou kůrou a potom se milióny let otáčelo bez smyslu a bez cíle se zemí kolem slunce? Pro to, aby jednou vychladl a aby se potom otáčel, vůbec není třeba vyvolávat z nebytí člověka s jeho vysokým, téměř božským intelektem a potom jako na posměch ho přeměnit v hlínu.
Přeměna látek! Ale jaká zbabělost utěšovat se touto náhražkou nesmrtelnosti! Neuvědomělé procesy dějící se v přírodě jsou dokonce nižší než sama lidská hloupost, neboť v hlouposti je přece jakési uvědomění a vůle, v těchto procesech však není naprosto nic. Jenom zbabělec, jenž má víc strachu ze smrti než pocitu vlastní důstojnosti, se může utěšovat tím, že jeho tělo bude žít nějakou dobu v trávě, v kameni, v žábě… Vidět svou nesmrtelnost v přeměně látek je zrovna tak podivné jako prorokovat skvělou budoucnost pouzdru na housle, když se drahé housle rozbily a staly nepotřebnými.
Když bijí hodiny, Andrej Jefimyč se opírá o opěradlo křesla a zavírá oči, aby chvilku přemýšlel. A pojednou, mimo očekávání, pod vlivem krásných myšlenek vyčtených z knihy, se zahledí do své minulosti i na přítomnost. Minulost je protivná, lépe na ni nevzpomínat. A v přítomnosti je totéž co v minulosti. Ví, že v téže době, co se jeho myšlenky otáčejí spolu s vychladlou zemí kolem slunce, vedle doktorského bytu, v hlavní budově trpí lidé nemocemi a špínou; možná, že někdo tam nespí a bojuje s hmyzem, jiného se chytá právě růže nebo sténá od pevně utaženého obvazu; možná, že nemocní hrají s ošetřovatelkami karty nebo pijí vodku. Během roku bylo oklamáno dvanáct tisíc lidí; všechna nemocniční práce se zrovna tak jako před dvaceti lety zakládá na zlodějně, na různicích, na klepech, na protekcionářství, na hrubém šarlatánství a nemocnice je, jako byla i dříve, institucí nemorální a v nejvyšším stupni zdraví obyvatel škodlivou. Ví, že v pavilónu číslo šest tluče Nikita za mřížemi pacienty a Mojsejka že chodí každý den po městě a žebrá.
Naproti tomu velmi dobře ví, že v lékařství nastala za posledních pětadvacet let úžasná změna. Když on studoval na universitě, zdálo se mu, že medicínu brzy stihne osud alchymie a metafyziky, teď však, když celé noci čte, lékařství jej vzrušuje a vzbuzuje v něm údiv, ba i nadšení. Opravdu, jaká neočekávaná nádhera, jaká to revoluce! Díky asepci se provádějí operace, jež slavný Pirogov ani in spe nepovažoval za možné. Obyčejní okresní lékaři si dnes troufají provést resekci kolenního kloubu, na sto břišních operací připadá jenom jediný smrtelný případ a kamínky se považují za takovou maličkost, že se o nich ani nepíše. Zcela radikálně se léčí syfilis. A teorie dědičnosti, hypnotismus, objevy Pasteurovy a Kochovy, hygiena spolu se statistikou a naše ruské okresní lékařství? Psychiatrie se svou nynější klasifikací nemocí, metodami diagnózy a léčení je ve srovnání s tím, co bylo, hotový Elbrus. Teď se pomateným nelije na hlavu studená voda a nenavlékají se na ně svěrací kazajky; ale zachází se s nimi lidsky, ba, jak se píše v novinách, pořádají se pro ně divadla a plesy. Andrej Jefimyč ví, že podle nynějších názorů a vkusu je taková ohavnost, jakou je pavilón číslo šest, možná jedině snad dvě stě verst od dráhy, v městečku, jehož starosta a obecní radní jsou pologramotní maloměšťáci, lidé, kteří vidí v lékaři boha, jemuž je třeba věřit bez jakékoliv kritiky, i kdyby vléval do úst třeba roztavené olovo; někde jinde by veřejnost a noviny už dávno roznesly na kopytech tuto bastilu v malém vydání.
"Nu což?" ptá se sám sebe Andrej Jefimyč a otvírá oči. "Co z toho? Existuje asepce, je Koch a Pasteur, ale podstata věcí se ani trochu nezměnila. Nemocnost a úmrtnost jsou na témže stupni. Pro šílené se pořádají plesy a divadla, ale na svobodu je přece jen nepouštějí. To znamená, že je to všechno hloupost a marnost a mezi nejlepší vídeňskou klinikou a mou nemocnicí není v podstatě žádný rozdíl."
Ale zármutek a pocit podobající se závisti mu nedovolují, aby zůstal lhostejným. Je to asi z únavy. Těžká hlava se sklání nad knihou, doktor si opírá obličej rukama, aby mu bylo měkče ji, a myslí si:
"Sloužím škodlivé věci a dostávám plat od lidí, jež klamu; nejsem čestný. Ale vždyť já sám o sobě nejsem ničím, jsem jen částí nutného sociálního zla; všichni újezdní úředníci jsou škůdci a dostávají peníze zadarmo… To znamená, že svou nečestností nejsem vinen já, ale doba… Kdybych se byl narodil o dvě stě let později, byl bych jiný."
Když bijí tři hodiny, zhasí doktor lampu a odchází do ložnice. Spát se mu nechce.

Před dvěma lety se zemstvo ukázalo štědrým a určilo každoročně částku tří set rublů, aby byl zvětšen počet lékařského personálu v městské nemocnici, než bude otevřena nemocnice zemská, a na výpomoc byl Andreji Jefimyči městem přidělen újezdní lékař, Jevgenij Fjodoryč Chobotov. Byl to ještě zcela mladý člověk - nebylo mu ani třicet let - vysoký brunet s širokými lícními kostmi a malinkými očky; jeho předkové byli patrně jinorodci. Přijel do města bez haléře, s malinkým kufříčkem a s mladou nehezkou ženou, o které říkal, že je to jeho kuchařka. Zena měla s sebou nemluvně. Jevgenij Fjodoryč chodí v čepici se štítkem a v holínkách a v zimě v krátkém kožíšku. Spřátelil se s felčarem Sergejem

Sergejičem a s pokladníkem a ostatní úředníky nazývá, neznámo proč, aristokraty a straní se jich. V celém jeho bytě je všeho všudy jen jedna kniha - "Nejnovější recepty vídeňské kliniky za rok 1881". Když jde k nemocnému, bere si s sebou i tuto knížku. V klubu hraje večer co večer kulečník, karty ale rád nemá. Velice rád užívá v řeči takových výrazů jako cavyky, kafebraun na zeleno, malovat čerta na zeď apod.
V nemocnici bývá dvakrát týdně, obchází pavilóny a přijímá pacienty. Rozčilují jej baňky na odběr krve a to, že se v nemocnici nedbá antiseptických opatření, ale nová zařízení nezavádí, protože se bojí, aby tím neurazil Andreje Jefimyče. Svého kolegu Andreje Jefimyče považuje za starého šarlatána, podezírá ho z velkých příjmů a tajně mu závidí. Rád by se dostal na jeho místo.

Jednoho jarního večera koncem března, když už zmizel sníh a v nemocniční zahradě zpívali špačkové, doktor vyprovázel k vratům svého přítele poštmistra. Právě v té chvíli se vracel do dvora ze svých výprav žid Mojsejka. Byl bez čepice a v chatrných galoších obutých na boso a v ruce držel neveliký váček s almužnou.
"Podaruj kopeječku!" obrátil se k doktorovi s úsměvem a třásl se zimou.
Andrej Jefimyč, který nikdy nedovedl nic odepřít, dal mu desetikopejku.
"Tohle není správné," pomyslil si při pohledu na jeho bosé nohy s červenými vystouplými kotníky. "Vždyť je mokro."
A povzbuzen citem podobným soucitu i štítivosti, šel do přístavku za židem a díval se hned na jeho lysinu, hned na jeho kotníky. Když doktor vstoupil, vyskočil z hromady haraburdí Nikita a postavil se do pozoru.
"Dobrý den, Nikito," řekl mírně Andrej Jefimyč. "Tomuhle židovi tady by se měly vydat nějaké boty, takhle se nachladí."
"K službám, Vaše Vysokoblahorodí. Oznámím to dozorci."
"Buď tak laskav. Požádej ho mým jménem. Řekni, že já ho o to žádám."
Dveře z chodby do pokoje byly otevřeny. Ivan Dmitrič se na posteli zvedl, opřen o loket poslouchal vzrušeně cizí hovor a pojednou poznal doktora. Všecek se zatřásl hněvem, vyskočil a s rudým, zlým obličejem a s očima vyvalenýma vyběhl doprostřed pokoje.
"Přišel doktor!" vykřikl a zasmál se. "Konečně! Pánové, gratuluji vám, doktor nás poctil svou návštěvou. Zatracená potvora!" zapištěl a s takovou zuřivostí, jakou v pokoji nikdy ještě neviděli, dupl nohou. "Zabít tu potvoru! Ne, zabít je málo! Utopit v záchodě!"
Když to Andrej Jefimyč slyšel, nahlédl z předsíně do pokoje a mírně se zeptal:
"Zač?"
"Zač?" zvolal Ivan Dmitrič a přistoupil k němu s výhružným vzezřením a halil se křečovitě do pláště. "Zač? Zloději!" pronesl s odporem a zkřivil ústa, jako by si chtěl odplivnout. "Šarlatáne! Kate!"
"Uklidněte se," řekl Andrej Jefimyč s provinilým úsměvem. "Ujišťuji vás, že jsem nikdy nic neukradl, a to ostatní, myslím, silně přeháníte. Vidím, že se na mne zlobíte. Uklidněte se, prosím vás, a můžete-li, řekněte mi docela klidně: proč se na mne zlobíte?"
"A proč vy mě tu držíte?"
"Protože jste nemocný."
"Tak, nemocný. Ale přitom desítky a stovky bláznů si chodí na svobodě, protože vaše ignorantství není schopno rozpoznat je od zdravých lidí. A proč tedy mám já a tady tihle nešťastníci sedět za ostatní jako obětní beránkové? Vy, felčar, dozorce a celá vaše nemocniční sebranka stojíte v mravním ohledu mnohem níže než kdokoli z nás, a proč tedy tu sedíme my, a ne vy? Kde je tu logika?"
"Mravní ohledy a logika s tím nemají nic společného. Všechno závisí na náhodě. Koho zavřeli, ten sedí, a koho nezavřeli, ten si chodí na svobodě, to je to celé. V tom, že já jsem doktor a vy duševně chorý, není ani žádná mravnost nebo logika, ale pouhá čirá náhoda."
"Tomuhle žvanění nerozumím…" tiše pronesl Ivan Dmitrič a sedl si na svou postel.
Mojsejka, jehož si Nikita v doktorově přítomnosti netroufal prohlížet, rozložil si na své posteli kousky chleba, papírky, kostičky a pořád se ještě třásl zimou, cosi rychle a zpěvavě po židovsku odříkával. Pravděpodobně si představoval, že prodává v krámě.
"Propusťte mě," řekl Ivan Dmitrič a hlas se mu zachvěl.
"Nemohu."
"Ale proč? Proč nemůžete?"
"Protože to není v mé moci. Jen posuďte, co z toho budete mít, jestliže vás propustím. Jděte si. Občané nebo policie vás zadrží a přivedou vás zpět."
"Ano, ano, to je pravda…" pronesl Ivan Dmitrič a mnul si čelo. "To je strašné! Ale co mám tedy dělat? Co?"
Hlas Ivana Dmitriče a jeho mladý, inteligentní a bystrý obličej se Andreji Jefimyči zalíbil. Měl chuť získat si mladíka a uklidnit ho. Přisedl si k němu na postel, uvažoval a řekl:
"Ptáte se, co máte dělat. Nejlépe ve vašem postavení by bylo utéci odtud. Ale, bohužel, to nemá cenu. Chytnou vás. Chrání-li se společnost před zločinci, duševně chorými a vůbec před nepohodlnými lidmi, je nepřemožitelná. Vám zbývá jedno - uklidnit se duševně vědomím, že váš pobyt zde je pro vás nutný."
"Pro nikoho není pobyt tady nutný."
"Když už jednou vězení a blázince jsou, musí v nich někdo sedět. Nebudete-li tam vy, budu tam já, a nebudu-li tam já, bude tam někdo třetí. Počkejte, až v daleké budoucnosti vězení a blázince přestanou existovat, pak nebude ani zamřížovaných oken, ani vězeňských a nemocničních plášťů. Zajisté, že taková doba dříve nebo později nastane."
Ivan Dmitrič se posměšně ušklíbl.
"Vy žertujete," pravil s přimhouřenýma očima. "Takovým lidem, jako jste vy nebo váš pomocník Nikita, nezáleží na tom,

co bude v budoucnosti, ale můžete si být, vážený pane, jist, že opravdu nastanou lepší časy! I když se vyjadřuji prostě, jen se smějte, ale červánky nového života vzejdou, pravda zvítězí a - v naší ulici bude svátek! Já se toho nedočkám, chcípnu, ale zato někteří pravnuci se toho dočkají. Pozdravuji je z celé duše a raduji se, raduji se za ně! Už předem! Pomáhej vám v tom, přátelé, bůh!"
Ivan Dmitrič s planoucíma očima vstal a s rukama vztaženýma k oknu pokračoval vzrušeným hlasem:
"Odtud, za těmito mřížemi vám žehnám! Ať žije pravda! Raduji se!"
"Neshledávám zvláštní příčiny radovat se," pravil Andrej Jefimyč, jemuž se gesto Ivana Dmitriče zdálo divadelní a zároveň se mu velmi líbilo. "Věznic a bláznců nebude a pravda, jak jste se ráčil vyjádřit, zvítězí, ale vždyť podstata věci se přitom nezmění, zákony přírody zůstanou pořád stejné. Lidé budou nemocní, budou stárnout a umírat zrovna tak jako nyní. I když váš život budou ozařovat sebenádhernější červánky, nakonec vás stejně položí do rakve a spustí do hrobu."
"A co nesmrtelnost?"
"Ale, nechtě toho!"
"Vy v ni nevěříte, já však věřím. U Dostojevského nebo u Voltaira kdosi říká, že kdyby nebylo boha, lidé by si ho vymyslili. A já hluboce věřím, že není-li nesmrtelnost, dříve nebo později ji všemocný lidský rozum vynalezne."
"To je pěkně řečeno," pravil Andrej Jefimyč se spokojeným úsměvem. "To je správné, že věříte. S takovou vírou může člověk žít šťastně, i kdyby byl za živa zazděn. Vy jste ráčil nabýt někde vzdělání?"
"Ano, byl jsem na universitě, ale nedostudoval jsem."
"Jste přemýšlivý a hloubavý člověk. Za všech okolností můžete najít uspokojení v sobě samém. Svobodné a hluboké myšlení, jímž se člověk snaží pochopit život, a naprosté pohrdání hloupými marnostmi světskými jsou dvě blaha, nad něž vyšších člověk nikdy nepoznal. A vy je můžete mít, i kdybyste žil za trojími mřížemi. Diogénes bydlel v sudě, a přece se cítil šťastnějším než všichni vládcové světa."
"Váš Diogénes byl hlupák," pronesl nevrle Ivan Dmitrič. "Co mi to tu povídáte o Diogénovi a o nějakém poznání smyslu života?" rozzlobil se pojednou a vyskočil. "Mám rád život, vášnivě rád! Trpím stihomamem, trápí mě ustavičný pocit strachu, ale mívám chvíle, kdy mě zachvacuje touha po životě, a tehdy se bojím, že zešílím. Strašně se mi chce žít, strašně!"
V rozrušení se prošel po pokoji a řekl sníženým hlasem: "Když sním, mívám vidění. Přicházejí ke mně nějací lidé, slyším hlasy, hudbu a zdá se mi, že chodím po lesích, po mořském břehu, a tak strašně toužím po světském shonu, po každodenních starostech… Řekněte mi, copak je tam nového?" otázal se Ivan Dmitrič. "Co se tam děje?"
"Chcete vědět, co se děje ve městě nebo všeobecně?"
"No, nejdříve mi vypravujte o městě a potom všeobecně."
"Tak, co? Ve městě je únavná nuda… Není tam s kým promluvit, koho vyslechnout. Nejsou tam žádní noví lidé. Mimochodem, nedávno přijel mladý lékař Chobotov."
"Ten přijel, ještě když já tam byl. Jaký je, hulvát?" "Ano, není to kulturní člověk. To je divné, víte… Podle všeho v našich hlavních městech myšlenkový život nestojí, hýbe se, jsou tam tedy i opravdoví lidé, ale bůhvíproč nám odtud pořád posílají takové lidi, že bych je raději neviděl. Nešťastné město!" "Ba, nešťastné město!" povzdechl si Ivan Dmitrič a zasmál se. A co je nového všeobecně? Co se píše v novinách, v časopisech?"
V pokoji už bylo tma. Doktor vstal a vstoje začal vypravovat, co se píše v cizině i v Rusku, jaké lze teď pozorovat myšlenkové proudy. Ivan Dmitrič pozorně naslouchal a dával mu otázky, ale najednou, jak by si na něco strašného vzpomněl, chytl se za hlavu a lehl si na postel zády k doktorovi.
"Co je vám?" zeptal se Andrej Jefimyč.
"Už ode mne neuslyšíte ani slova," pronesl drsně Ivan Dmitrič. "Nechte mě!"
"Pročpak?"
"Říkám vám: nechtě mě! K čertu!"
Andrej Jefimyč pokrčil rameny, povzdechl si a odešel. Když šel chodbou, řekl:
"Mělo by se tu uklidit, Nikito… Hrozně to tu páchne."
"K službám, Vaše Vysokoblahorodí."
"Jaký je to milý mladík!" uvažoval Andrej Jefimyč, když šel do svého bytu. "Za celou dobu, co tady jsem, je to, myslím, první člověk, s nímž lze promluvit. Umí uvažovat a zajímá se právě o to, čeho je třeba."
Když četl, a i potom, když si šel lehnout, stále přemýšlel o Ivanu Dmitriči, a když se druhý den ráno probudil, vzpomněl si, že se včera seznámil s chytrým a zajímavým člověkem, a rozhodl se, že k němu při první příležitosti ještě jednou zajde.
Ivan Dmitrič ležel právě v takové poloze jako včera, rukama si držel hlavu a nohy měl skrčené pod sebou. Do obličeje mu nebylo vidět.
"Dobrý den, příteli," pravil Andrej Jefimyč. "Nespíte?"
"Za prvé, nejsem váš přítel," řekl Ivan Dmitrič do polštáře, "a za druhé, zbytečně se namáháte; nedostanete ze mne ani slovo."
"Podivné…" zamumlal Andrej Jefimyč rozpačitě. "Včera jsme spolu tak klidně besedovali a najednou jste se pro něco urazil a naráz jste rozmluvu přerušil… Nejspíš jsem se nějak nevhodně vyjádřil, nebo jsem snad pronesl myšlenku neodpovídající vašemu přesvědčení…"
"Bodejť, to vám tak určitě věřím!" řekl Ivan Dmitrič, nadzvedl se trochu a díval se na doktora posměšně i bázlivě zároveň; jeho oči byly rudé. "Můžete si jít vyzvídat a týrat někoho jiného, ale tady nepořídíte. Už včera jsem pochopil, proč jste přišel."
"Podivná představa!" zasmál se doktor. "Tak vy mě považujete za vyzvědače?"

"Ano, za vyzvědače vás považuji. Za vyzvědače nebo za doktora, který byl pověřen mým výslechem - to je jedno."
"Ach, jste vy ale opravdu, promiňte… podivín!"
Doktor si sedl na stoličku u postele a vyčítavě pokyvoval hlavou.
"Ale připusťme, že máte pravdu," řekl. "Připusťme, že vás zrádně chytím za slovo, abych vás vydal policii. Zavřou vás a potom budou soudit. Ale což vám bude u soudu nebo ve vězení hůř, než je vám tady? A vypovědí-li vás do vyhnanství nebo pošlou na galeje, což je to horší než sedět v tomto pavilónu? Nepovažuji to za horší… Čeho se tedy bát?"
Tato slova zřejmě na Ivana Dmitriče zapůsobila. Klidně si sedl.
Bylo pět hodin odpoledne - doba, kdy Andrej Jefimyč obvykle chodí po svých pokojích a Darjuška se ptá, není-li čas, aby pil pivo. Venku bylo klidné a jasné počasí.
"A já jsem si vyšel po obědě na procházku, nu a zašel jsem k vám, jak vidíte," řekl doktor. "Je už úplné jaro."
"Jaký je teď měsíc? Březen?" zeptal se Ivan Dmitrič.
"Ano, konec března."
"Je venku bláto?"
"Ne, ne příliš. V zahradě jsou už upraveny pěšinky."
"Teď by bylo pěkné projet se v kočáře někam za město," řekl Ivan Dmitrič a protíral si rudé oči, jako by se právě probudil, "potom se vrátit do teplé, útulné pracovny a… vyléčit se u pořádného doktora z bolení hlavy… Dávno už jsem nežil jako člověk. Ale tady je hnusně! Nesnesitelně hnusně!"
Po včerejším rozrušení byl unaven a mdlý a mluvil nerad. Prsty se mu chvěly a na obličeji bylo vidět, že ho silně bolí hlava.
"Mezi teplou, útulnou pracovnou a tímto pavilónem není žádný rozdíl," pravil Andrej Jefimyč. "Mír a spokojenost nenajde člověk mimo sebe, ale v sobě samém."
"Jak to?"
"Obyčejný člověk očekává něco dobrého nebo špatného zvenčí, totiž od kočáru nebo od pracovny, kdežto člověk přemýšlivý - sám od sebe."
"Běžte kázat tuto filosofii do Řecka, kde je teplo a kde vonějí pomeranče, ale pro zdejší podnebí se tato filosofie nehodí. S kýmpak jsem to mluvil o Diogénovi. S vámi, není-liž pravda?"
"Ano, včera se mnou."
"Diogénes nepostrádal pracovnu a teplý byt; tam je i tak horko. Může si ležet v sudě a pojídat pomeranče a olivy. Ale kdyby tak měl žít v Rusku, to by pěkně poprosil, aby směl jít do pokoje i v květnu, neřku-li v prosinci. Jistě by ho zima zkrušila."
"Nikoli. Zimu a vůbec každou bolest je možno necítit. Marcus Aurelius pravil: "Bolest je živá představa bolesti; vyviň silnou vůli, abys změnil tuto představu, zavrhni ji, přestaň si stěžovat a bolest zmizí." To je správné. Mudrc nebo prostě myslící, hloubavý člověk se vyznačuje zejména tím, že pohrdá bolestí; je vždy spokojen a ničemu se nediví."
"Já jsem tedy idiot, neboť trpím, jsem nespokojen a žasnu nad lidskou ničemností."
"To děláte zbytečně. Zahloubáte-li se do věci častěji, pochopíte, jak malicherné je všechno to vnější, co nás rozčiluje. Máme usilovat o pochopení života, v tom je opravdové blaženství."
"Pochopení…" zamračil se Ivan Dmitrič. "Vnější, vnitřní… Promiňte, tomu nerozumím. Vím jen," řekl už vstoje a díval se zlostně na doktora, "vím, že bůh mě stvořil s horkou krví a s nervy, ano, pane! A je-li organická tkáň schopna života, musí reagovat na každé podráždění. I já na ně reaguji. Na bolest odpovídám křikem a slzami, na ničemnost rozhořčením, na ohavnost odporem. Podle mého to je vlastně to pravé, čemu říkáme život. Čím nižší je organismus, tím je méně citlivý a tím slaběji odpovídá na podráždění, a čím je vyšší, tím je vnímavější a silněji reaguje na skutečnost. Kdo by tohle nevěděl! Doktor, a nezná takovéhle maličkosti! Aby člověk mohl pohrdat bolestí, aby byl vždycky spokojen a ničemu se nedivil, musel by dojít do tohohle stavu," a Ivan Dmitrič ukázal na tlustého, sádlem zarostlého mužika, "nebo by se musel zocelit utrpením do takového stupně, že pro ně ztratí veškerou citlivost, to je, jinými slovy, musel by přestat žít. Promiňte, nejsem mudrc ani filosof," pokračoval Ivan Dmitrič podrážděně, "ničemu z toho nerozumím. Nejsem schopen uvažování."
"Naopak, uvažujete velmi správně."
"Stoikové, které parodujete, byli pozoruhodní lidé, ale jejich učení ustrnulo už před dvěma tisíciletími a nepokročilo kupředu ani nepokročí, neboť je nepraktické a neživotné. Mělo úspěch jen u menšiny lidí, kteří tráví svůj život studýrováním a vychutnáváním všech učení, většina však tuto filosofii nechápala. Učení, které káže lhostejnost k bohatství, k životnímu pohodlí, pohrdání bolestí a smrtí, je pro obrovskou většinu nepochopitelné, neboť tato většina nikdy nepoznala ani bohatství, ani životní pohodlí; a pohrdat bolestí by znamenalo pohrdat samým životem, neboť celá lidská bytost se skládá z pocitu hladu, chladu, urážek, ztrát a z hamletovského strachu ze smrti. V těchto pocitech je všechen život; je možno jej těžce snášet, je možno jej nenávidět, ale nelze jím pohrdat. Ano, a tak opakuji, učení stoiků nemůže mít nikdy budoucnost, neboť odedávna až podnes postupuje v životě kupředu boj, schopnost vnímat, trpět a reagovat na podráždění…"
Ivan Dmitrič pojednou ztratil nit myšlenek, přestal mluvit a mrzutě si mnul čelo.
"Chtěl jsem říci něco důležitého, ale ztratil jsem souvislost," pravil. "O čem jsem to? Ano! A tak tedy říkám: nějaký stoik se prodal do otroctví, aby vykoupil svého bližního. Tak vidíte, to znamená, že stoik reagoval na popud, neboť k takovému velkomyslnému činu, jakým je zničit sám sebe pro bližního, je třeba rozhořčené mysli a soucitné duše. Zapomněl jsem tady ve vězení všechno, čemu jsem se kdy učil, jinak bych si ještě na něco vzpomněl. A což Kristus? Kristus odpověděl na skutečnost tím, že plakal, smál se, rmoutil se, hněval se, ba i tesknil, nešel vstříc utrpení s úsměvem a nepohrdal smrtí, nýbrž v zahradě Getsemanské se modlil, aby byl zbaven kalichu hořkosti."

Ivan Dmitrič se zasmál a sedl si.
"Dejme tomu, že klid a spokojenost člověka není mimo něj, ale v něm samém," řekl. "Dejme tomu, že je třeba pohrdat utrpením a ničemu se nedivit. Ale proč to kážete vy? Jste snad mudrc nebo filosof?"
"Ne, nejsem filosof, ale kázat tuto filosofii má každý, protože je rozumná."
"Ne, chci vědět, proč vy se považujete za povolaného vyznat se v hlubším chápání věcí, v pohrdání bolestí a v tom ostatním? Což jste vy někdy trpěl? Máte vy ponětí o utrpení? Dovolte, byl jste jako dítě bit?"
"Né, moji rodiče cítili odpor k tělesným trestům."
"Ale mne otec mlátil surově. Můj otec byl hrubý hemoroidní úředník, měl dlouhý nos a žlutý krk. Ale budeme mluvit o vás. Po celý život se vás nikdo ani prstem nedotkl, nikdo vás nezastrašoval, nebil; jste zdravý jako tur. Rostl jste pod ochranou svého otce a studoval jste na jeho útraty, načež jste získal sinekuru. Přes dvacet let jste měl naturální byt s otopem, se světlem, s obsluhou a měl jste přitom právo pracovat, jak a kolik vám bylo libo, anebo jste mohl i nedělat nic. Od přírody jste člověk líný, změkčilý, a proto jste se snažil uspořádat si svůj život tak, aby vás nic nezneklidňovalo a nevyrušovalo. Práci jste dal felčarovi a ostatní sebrance a sám jste si seděl v teple a za větrem a hromadil jste peníze, četl jste si knížky a bavil se přemýšlením o všelijakých vznešených hloupostech a (Ivan Dmitrič se podíval na doktorův červený nos] bumbal jste. Zkrátka, to nebyl žádný život, ten jste vy vůbec nepoznal a skutečnost znáte jen teoreticky. A pohrdáte utrpením a ničemu se nedivíte z velmi prostého důvodu: marnost nad marnost, vnější a vnitřní, pohrdání životem, bolestí i smrtí, hloubání, opravdové blaženství - to vše je filosofie nejvhodnější pro ruského zahaleče. Vy například vidíte, jak mužik bije svou ženu. Proč se do toho míchat? Ať ji bije, stejně oba jednou umřou; a pak, ten, co bije, uráží bitím ne toho, koho bije, ale sama sebe. Opíjet se je hloupé, neslušné, ale budeš pít - umřeš, nebudeš pít - taky umřeš. Přijde ženská, že ji bolí zuby… Nu, což? Bolest je představa o bolesti a kromě toho bez nemocí na tomto světě přece žít nelze, všichni umřeme, a tak si jdi ženská domů, nezdržuj mě od přemýšlení a od vodky. Mladík vás prosí o radu, co má dělat, jak žít; někdo jiný by se dříve, než by odpověděl, zamyslil, ale vy už máte odpověď hotovou: Usiluj vše vystihnout rozumem nebo se snaž dosáhnout opravdového blaha. A co je to ono fantastické, opravdové blaho? Samozřejmě, na to odpověď není. Nás tady drží za mřížemi, nechávají nás hynout, trýzní nás, ale to je zcela správné a rozumné, protože mezi tímto pokojem a útulnou, teplou pracovnou není žádný rozdíl. Věru, pohodlná filosofie; a nedá se nic dělat, svědomí je čisté a považuješ se za mudrce… Ne, vážený pane, to není filosofie, to není přemýšlení, to není šíře názorů, ale lenivost, fakirství, ospalá tupost… Ano!" - znovu se Ivan Dmitrič rozzlobil. "Bolestí pohrdáte, ale kdybych vám tak přiskřípl mezi dveřmi prst, tak zařvete na celé hrdlo!"
"A možná, že bych nezařval!" řekl Andrej Jefimyč s mírným úsměvem.
"Ale jakpak ne! A kdyby vás takhle klepla mrtvička nebo kdyby vás, dejme tomu, nějaký hlupák a prchlivec, využívající svého postavení nebo úřadu, veřejně urazil a vy byste věděl, že mu to projde beztrestně - to byste pak pochopil, co to je radit jiným, aby chápali věci hlouběji a snažili se dosáhnout opravdového blaha."
"To je originální," pravil Andrej Jefimyč a smál se pobaveně a mnul si přitom ruce. "Mne příjemně překvapuje vaše záliba v zevšeobecňování a moje charakteristika, kterou jste právě ráčil udělat, je přímo skvělá. Opravdu, beseda s vámi mě velice baví. Nuže, já jsem vás vyslechl, račte teď vyslechnout vy mne."

Tento rozhovor trval ještě asi hodinu a učinil na Andreje Jefimyče zřejmě hluboký dojem. Začal chodit do pavilónu denně. Chodil tam vždy ráno a odpoledne a večerní soumrak ho často zastihl v zábavě s Ivanem Dmitričem. Z počátku se Ivan Dmitrič před ním ostýchal, podezíral ho ze špatných úmyslů a dával mu otevřeně najevo své nepřátelství, potom však si na něho zvykl a své příkré chování změnil na chování shovívavě ironické.
Brzo se po nemocnici roznesla zpráva, že doktor Andrej Jefimyč začal navštěvovat pavilón číslo šest. Nikdo, ani felčar, ani Nikita, ani ošetřovatelky nemohly pochopit, proč tam chodí, proč tam prosedí celé hodiny, o čem rozmlouvá a proč nepředpisuje žádné léky. Jeho jednání jim bylo podivné. Michail Averjanyč ho často nezastal doma, což se dříve nikdy nestávalo, a Darjuška byla velmi znepokojena, neboť doktor nepil už pivo v určitý čas, a někdy dokonce přicházíval pozdě k obědu.
Jednou, bylo to už koncem června, přišel k Andreji Jefimyči v nějaké záležitosti doktor Chobotov; když ho nezastihl doma, odešel ho hledat na dvůr; tady mu řekli, že starý doktor zašel k duševně chorým. Když Chobotov vešel do přístavku, zůstal stát na chodbě a uslyšel tento rozhovor:
"My se nikdy neshodnem a obrátit mě na svou víru se vám nepodaří," říkal Ivan Dmitrič podrážděně. "Skutečnost vy vůbec neznáte, nikdy jste netrpěl, byl jste vždycky jen jako pijavice živ z cizího utrpení, ale já trpěl ustavičně, od narození až do dneška. Proto mluvím otevřeně; stojím výš než vy a považuji se za oprávněnějšího ve všem než vy. Vy mě nemáte čemu učit."
"Vůbec vás nehodlám obrátit na svou víru," pravil Andrej Jefimyč tiše a lítostivě, že ho nikdo nechce pochopit. "O to tu nejde, příteli. Nejde tu o to, že vy jste trpěl a já ne. Utrpení a radosti jsou pomíjivé. Nechme je být spánembohem. Ale jde tu o to, že my dva myslíme. Vidíme v sobě lidi, kteří jsou schopni myslit a uvažovat, a to nás činí solidárními, i když se naše názory sebevíc různí. Kdybyste věděl, příteli, jak se mi zprotivilo všeobecné šílenství, zabedněnost, tupost a s jakou radostí vždy s vámi beseduji! Vy jste inteligentní člověk a skýtáte mi velké potěšení."
Chobotov pootevřel dveře a nahlédl do pokoje; Ivan Dmitrič v domácí čepici a doktor Andrej Jefimyč seděli vedle sebe na posteli. Choromyslný dělal posunky, zachvíval se, halil se křečovitě do pláště a doktor seděl nehnutě, se skloněnou hlavou, obličej měl rudý, bezradný a smutný. Chobotov pokrčil rameny, usmál se a vyměnil si s Nikitou pohled. Nikita také pokrčil rameny.
Druhý den přišel Chobotov do pavilónu spolu s felčarem. Oba stáli na chodbě a naslouchali u dveří pokoje.
"Náš starý se asi úplně pomátl na rozumu!" řekl Chobotov, když vycházel z přístavku.
"Pán Bůh nás hříšníky rač chránit!" povzdychl si bohabojný Sergej Sergejič a pečlivě se vyhýbal loužím, aby si

neumazal krásně vyleštěné boty. "Mám-li se přiznat, vážený Jevgeniji Fjodoryči, čekal jsem to už dávno!"

Po této příhodě začal Andrej Jefimyč kolem sebe pozorovat jakési tajnůstkářství. Zřízenci, ošetřovatelky i nemocní se na něho při setkání pátravě dívali a potom si mezi sebou šeptali. Malá dozorcova dcerka Máša, kterou doktor rád potkával v nemocniční zahradě, od něho teď pro nic za nic utíkala, když se k ní s úsměvem blížil, aby ji pohladil po hlavičce. Poštmistr Michail Averjanyč už neříkal, když ho poslouchal: "Zcela správně," ale v nepochopitelných rozpacích pobroukával: "Ano, ano, ano…" a díval se na něho zamyšleně a smutně; neznámo proč začal svému příteli radit, aby nechal vodky a piva, ale protože byl taktní, neříkal to přímo, ale dělal narážky; vypravoval buď o jednom veliteli oddílu, znamenitém člověku, nebo o plukovním knězi, správném chlapíkovi, kteří z pití onemocněli, ale když přestali pít, úplně se uzdravili. Jednou dvakrát přišel k Andreji Jefimyči jeho kolega Chobotov; také mu radil, aby nechal lihových nápojů, a bez jakéhokoliv zřejmého důvodu mu doporučoval užívat bromid draselný.
V srpnu dostal Andrej Jefimyč od starosty města dopis s prosbou, aby byl tak laskav a navštívil jej v důležité věci. Když Andrej Jefimyč přišel v určený čas do městské rady, zastal tam doplňujícího velitele, statutárního inspektora újezdní školy, člena městské rady, Chobotová a ještě jakéhosi tlustého světlovlasého pána, kterého mu představili jako doktora. Tento pán s polským, těžce vyslovitelným příjmením bydlel asi třicet verst od města, u hřebčince, a projížděl právě městem.
"Je tu zprávička, týkající se vás, velectěný," obrátil se městský radní k Andreji Jefimyči, když se byli všichni vespolek pozdravili a usedli ke stolům. "Tady Jevgenij Fjodoryč říká, že lékárna se v hlavní budově tísní a že by se měla přestěhovat do některého přístavku. Na tom samozřejmě není nic zvláštního, přestěhovat se může, ale hlavní důvod je, že přístavek bude vyžadovat opravu."
"Ano, bez opravy to nepůjde," pravil Andrej Jefimyč po chvilce přemýšlení. "Kdyby se na příklad rohový přístavek upravil pro lékárnu, myslím, že by na to bylo potřebí nejméně tak pěti set rublů. To jsou neproduktivní výlohy."
Chvilku se odmlčeli.
"Už jsem měl čest podat zprávu před deseti lety," pokračoval Andrej Jefimyč tichým hlasem, "že tato nemocnice, tak jak teď vypadá, je pro město neúnosným luxusem. Stavěla se v čtyřicátých letech, ale vždyť tenkrát na to nebyly prostředky. Město vydává příliš mnoho na nepotřebné stavby a na zbytečné úřady. Myslím, že za ty peníze by bylo při jiném hospodářství možno vydržovat dvě vzorné nemocnice."
"Tak tedy zaveďme jiné hospodářství," řekl živě člen městské rady.
"Už jsem měl čest referovat; převeďte zdravotnický obor do správy zemstva."
"Ano, převeďte na zemstvo peníze a ono je ukradne," zasmál se světlovlasý doktor.
"Tak to bývá," souhlasil člen městské rady a také se zasmál.
Andrej Jefimyč se zvolna a unaveně podíval na světlovlasého doktora a řekl: "Musíme být spravedliví."
Zase se odmlčeli. Byl podán čaj. Doplňovací velitel se jaksi ve velkých rozpacích dotkl přes stůl ruky Andreje Jefimyče a řekl:
"Úplně jste na nás zapomněl, doktore. Vždyť jste jako mnich; karty nehrajete, ženy nemáte v lásce. Nudíte se s našincem."
Všichni se pak dali do vypravování o tom, jak se slušný člověk v tomto městě nudí. Není tu ani divadlo, ani koncerty a na posledním tanečním večírku v klubu bylo asi dvacet dam a jen dva tanečníci. Mládež netančí a tlačí se pořád kolem bufetu nebo hraje karty. Andrej Jefimyč začal zvolna a tiše, na nikoho se přitom nedívaje, mluvit o tom, jaká je to veliká škoda, že občané utrácejí svou životní energii, svého ducha a inteligenci v kartách a v klepech a neumějí nebo nechtějí trávit čas zajímavými besedami a čtením, nechtějí užívat rozkoší, jaké skýtá intelekt. Pouze rozum je zajímavý a pozoruhodný, všechno ostatní je mělké a přízemní. Chobotov pozorně poslouchal svého kolegu a najednou se zeptal:
"Andreji Jefimyči, kolikátého je dnes?"
Když dostal odpověď, začali se spolu se světlovlasým doktorem Andreje Jefimyče vyptávat tónem examinátorů, vědomých si své neobratnosti, jaký je dnes den, kolik dní má rok a je-li pravda, že v pavilóně číslo šest je báječný prorok.
Odpovídaje na poslední otázku, Andrej Jefimyč se začervenal a řekl:
"Ano, je to nemocný, ale zajímavý mladý muž."
Víc už mu nekladli žádné otázky.
Když si oblékal v předsíni kabát, doplňovací velitel mu položil ruku na rameno a řekl s povzdechem:
"My staří už máme čas na odpočinek!"
Když Andrej Jefimyč vyšel na ulici, pochopil, že byl před komisí, která měla zjistit jeho duševní schopnosti. Vzpomněl si, jaké mu dávali otázky, začervenal se a poprvé v životě se mu zželelo medicíny.
"Můj bože," pomyslil si, když si vzpomněl, jak ho lékaři právě vyšetřovali, "vždyť psychiatrii poslouchali nedávno, složili zkoušky - jak je možné projevit tak úžasnou nevědomost? Nemají o psychiatrii ani ponětí!"
A poprvé v životě cítil, že je uražen, a byl tím rozzloben.
Týž den večer u něho byl Michail Averjanyč. Poštmistr k němu přišel bez pozdravu, vzal ho za ruce a řekl mu dojatě:
"Drahý můj příteli, dokažte mi, že věříte v mou upřímnou sympatii a že mě považujete za svého přítele… Příteli!" pokračoval vzrušeně a nepustil Andreje Jefimyče ke slovu: "Mám vás rád pro vaše vzdělání a duševní ušlechtilost. Poslouchejte mě, můj drahý! Zásady vědy zavazují lékaře, aby před vámi zatajili pravdu, ale já vám řeknu po vojensku rovnou do očí čistou pravdu: jste churav! Promiňte mi, můj drahý, ale je to pravda, vaše okolí to už dávno pozorovalo. Teď mi doktor Jevgenij Fjodoryč říkal, že si nutně v zájmu svého zdraví potřebujete odpočinout a rozptýlit se. Zcela správně! Výborně! Beru si v těchto dnech dovolenou a jedu nadýchat se jiného vzduchu. Dokažte mi, že jste můj přítel, a pojeďte se mnou! Pojeďme, připomeneme si mladé časy."

"Cítím se zcela zdráv," řekl Andrej Jefimyč po krátké úvaze. "A jet nemohu. Dovolte mi, abych vám své přátelství dokázal nějak jinak."
Jet někam bez důvodu, bez knih, bez Darjušky, bez piva, tak náhle porušit způsob života pěstovaný po dvacet let, tato myšlenka se mu napoprvé zdála divokou a fantastickou. Ale vzpomněl si na rozmluvu v městské radě a na tíživou náladu, již pocítil po návratu z městské rady domů, a myšlenka odjet na nějaký čas z města, kde ho hloupí lidé považují za blázna, ho lákala.
"A kam se vlastně chystáte jet?" tázal se.
"Do Moskvy, do Petrohradu, do Varšavy… Ve Varšavě jsem prožil nejšťastnějších pět let svého života. To je báječné město! Pojeďme, můj drahý!"

Za týden poté byl Andrej Jefimyč vyzván, aby si odpočinul, to jest, aby podal žádost o přeložení do výslužby, což vzal lhostejně na vědomí, a za další týden seděl s Michailem Averjanyčem v poštovním dostavníku a jeli na nejbližší železniční stanici. Dny byly chladné, jasné, s jasně modrou oblohou a s průzračnými dálkami. Dvě stě verst na stanici projeli za dva dny a dvakrát během jízdy přenocovali. Když jim podávali na poštovních stanicích čaj ve špatně umytých sklenicích nebo dlouho zapřahali, Michail Averjanyč rudl, třásl se po celém těle a křičel: "Mlčet! Nedebatovat!" A když seděl v dostavníku, bez přestání vypravoval o svých cestách po Kavkaze a po království Polském. Kolik zažil příhod, jaká měl setkání! Mluvil hlasitě a přitom se tvářil tak udiveně, že si každý mohl myslit, že lže. A k tomu ještě, když vypravoval, dýchal Andreji Jefimyči do obličeje a smál se mu do ucha. To doktora obtěžovalo a vadilo mu to v přemýšlení a soustředění.
Z úsporných důvodů jeli ve vlaku třetí třídou, v oddělení pro nekuřáky. Tak asi polovina pasažérů byla slušných. Michail Averjanyč se brzy se všemi seznámil, chodil od lavice k lavici a hlasitě říkal, že není radno jezdit po těchto hrozných cestách. Kolem dokola samý podvod! Cestovat koňmo, to je docela něco jiného; urazíš za den sto verst a cítíš se přitom zdráv a svěží. A neúroda je u nás proto, že vysušili Pinské močály. Vůbec, jsou to všude strašné nepořádky. Rozčiloval se, mluvil hlasitě a nepřipouštěl ostatní ke slovu. Toto nekonečné klábosení, vystřídané hlasitým smíchem a živou gestikulací, Andreje Jefimyče unavilo.
"Kdo z nás obou je blázen?" myslil si rozmrzele. "Já, jenž se snažím, abych spolucestující ničím neobtěžoval, nebo tento sobec, který si myslí, že je nejchytřejší a nejzajímavější člověk na světě, a proto nikoho nenechá na pokoji?"
V Moskvě si Michail Averjanyč oblékl vojenský kabát bez nárameníků a kalhoty s červeným lemováním. Po ulicích chodil ve vojenské čepici a v plášti a vojáci mu salutovali. Andreji Jefimyči teď připadalo, že je to člověk, který ze všeho panského, co na něm kdysi bylo, všechno dobré pozbyl a zůstalo mu jenom to špatné. Byl rád, když mu někdo posluhoval, i když to vůbec nebylo zapotřebí. Sirky ležely před ním na stole, on je viděl, ale volal na číšníka, aby mu podal sirky; v přítomnosti pokojské se neostýchal chodit pouze ve spodním prádle; všem sluhům bez rozdílu, ba i starcům tykal, a když se dopálil, nadával jim nemehel a hlupáků. To pokládal Andrej Jefimyč za způsoby sice panské, ale hanebné.
Nejdříve ze všeho zavedl Michail Averjanyč svého přítele k Tverské Matce boží. Modlil se horlivě, s poklonami až k zemi a se slzami v očích, a když skončil modlení, hluboce si vzdychl a řekl:
"I když člověk nevěří, přece je nějak klidnější, když se pomodlí. Polibte také obraz, příteli drahý!"
Andrej Jefimyč byl na rozpacích, políbil obraz a Michail Averjanyč naspulil rty, a pokyvuje hlavou, modlil se šeptem a znovu mu vstoupily do očí slzy. Potom šli do Kremlu, prohlédli si tam veliké dělo a obrovský zvon, dokonce se jich dotkli prstem, pokochali se pohledem na Zamoskvorečí, pobyli chvíli v chrámu sv. Spasitele a v Rumjancevově muzeu. Obědvali u Těstová. Michail Averjanyč si dlouho prohlížel jídelní lístek, hladil si licousy a řekl tónem labužníka, který si zvykl počínat si v restauracích jako doma:
"Uvidíme, čím nás dnes pohostíte - anděli"

Doktor chodil, díval se , jedl, pil, ale měl pouze jediný pocit - vztek na Michaila Averjanyče. Byl by si rád od přítele odpočinul, odešel, skryl se před ním, ale přítel považoval za svou povinnost nepouštět ho od sebe ani na krok a poskytovat mu co nejvíce rozptýlení. Když nebylo nač se dívat, bavil ho svými řečmi. Dva dni to Andrej Jefimyč snášel, ale třetí den mu řekl, že je churav a že by chtěl zůstat celý den doma. Přítel řekl, že v tom případě i on zůstane doma. Opravdu, musí si odpočinout, stejně už necítí nohy. Andrej Jefimyč si lehl na divan obličejem k opěradlu a se zaťatými zuby poslouchal svého přítele, který ho vášnivě ujišťoval, že Francie dříve nebo později určitě porazí Německo, že v Moskvě je hodně všelijakých podvodníků a že podle zevnějšku koně nelze soudit o jeho vlastnostech. Doktorovi začalo hučet v uších, začalo mu silně tlouci srdce, ale požádat přítele, aby odešel nebo aby mlčel, se ze šetrnosti neodhodlal. Na štěstí Michaila Averjanyče omrzelo sedět v hotelovém pokoji, a tak odešel po obědě na procházku.
Když Andrej Jefimyč zůstal sám, vychutnával chvíli odpočinku. Jak bylo příjemné ležet nehnutě na divaně a uvědomovat si, že je sám v pokoji! Opravdové štěstí není možné bez samoty. Padlý anděl zradil Boha asi proto, že zatoužil po samotě, kterou andělé neznají. Andrej Jefimyč chvíli přemýšlel o tom, co viděl a slyšel v posledních dnech, ale Michail Averjanyč mu nešel z hlavy.
"Vždyť si vzal dovolenou a jel se mnou z přátelství, z velkomyslnosti," přemýšlel doktor mrzutě. "Není nic horšího než kamarádské poručnictví. Vždyť je to přece dobrý člověk, velkomyslný i veselá kopa, ale nudný. Nesnesitelně nudný. Takovíhle bývají lidé, kteří mluví jen rozumně a pěkně, ale člověk cítí, že jsou omezení."
V příštích dnech Andrej Jefimyč prohlašoval, že je churav, a nevycházel z pokoje. Ležel obličejem k opěradlu divanu a trpěl, když ho přítel bavil povídáním, nebo odpočíval, když přítel odešel. Měl zlost na sebe za to, že jel, i na přítele, který byl den ze dne povídavější a nevázanější; nikterak se mu nedařilo naladit své myšlenky do vážnějšího a vznešenějšího

tónu.
"To se mě zmocňuje skutečnost, o níž mluvil Ivan Dmitrič," myslil si rozzloben na svou malichernost. "Ostatně, hlouposti… Přijedu domů a všechno půjde po stáru…"
V Petrohradě to bylo zrovna tak; celé dni nevycházel z hotelového pokoje, ležel na divaně a vstával jen proto, aby se napil piva.
Michail Averjanyč stále naléhal, aby jeli do Varšavy.
"Můj drahý, proč tam mám jet?" říkal Andrej Jefimyč prosebně. "Jeďte sám, ale mně dovolte, abych jel domů! Prosím vás o to!"
"Ani za nic!" protestoval Michail Averjanyč. "To je úchvatné město. Tam jsem strávil nejšťastnějších pět let svého života!"
Andrej Jefimyč neměl dosti silné vůle, aby prosadil svou, a tak s těžkým srdcem jel do Varšavy. Tam nevycházel z pokoje, ležel na divaně, zlobil se na sebe, na přítele i na číšníky, kteří tvrdošíjně odmítali rozumět rusky, a Michail Averjanyč jako obvykle, zdravý, bodrý a veselý, se od rána do večera procházel po městě a vyhledával své staré známé. Několikrát nespal doma. Po jedné takové noci strávené bůhvíkde se vrátil domů časně ráno v notně povznesené náladě, rudý a rozcuchaný. Dlouho chodil z kouta do kouta, cosi si pro sebe bručel, potom se zastavil a pravil:
"Čest především!"
Když tak ještě chvíli chodil sem tam, chytl se za hlavu a pronesl tragicky:
"Ano, čest především! Budiž zlořečena chvíle, kdy mě po prvé napadla myšlenka jet do tohoto babylónu! Můj drahý," obrátil se k doktorovi, "pohrdejte mnou, prohrál jsem v kartách! Půjčte mi pět set rublů!"
Andrej Jefimyč odpočítal pět set rublů a mlčky je podal svému příteli. Ten, pořád ještě rudý studem a hněvem, pronesl nesouvisle jakési zbytečné zapřísáhnutí, nasadil si čepici a vyšel ven. Když se asi za dvě hodiny vrátil, vrhl se do křesla, hlasitě si povzdechl a řekl:
"Čest je zachráněna! Pojeďme, drahý příteli! Ani chvíli nechci už zůstat v tomto zatraceném městě. Šejdíři! Rakouští špehouni!"
Když se přátelé vrátili do svého města, byl už listopad a na ulicích ležel vysoký sníh. Místo Andreje Jefimyče zastával doktor Chobotov; bydlel ještě ve starém bytě a čekal, až přijde Andrej Jefimyč, aby vyklidil nemocniční byt. Nehezká žena, kterou nazýval svou kuchařkou, už bydlela v jednom křídle.
Po městě se šířily nové klepy o událostech v nemocnici. Vypravovalo se, že ona nehezká žena se pohádala s nemocničním dozorcem a ten prý se před ní plazil na kolenou, když ji prosil za odpuštění.
Andrej Jefimyč si musel hned druhý den po příjezdu hledat byt.
"Příteli," řekl mu ostýchavě poštmistr, "dovolte mi malou, diskrétní otázku, jakými finančními prostředky disponujete?"
Andrej Jefimyč mlčky spočítal své peníze a pravil:
"Mám osmdesát šest rublů."
"Na to se neptám," pronesl rozpačitě Michail Averjanyč, nepochopiv doktora. "Ptám se, jaké máte finanční prostředky vůbec."
"Říkám vám, osmdesát šest rublů… Víc nemám nic."
Michail Averjanyč považoval doktora za čestného a ušlechtilého člověka, ale přece ho podezíral, že má uloženo aspoň takových dvacet tisíc. Když se však dozvěděl, že Andrej Jefimyč je úplný žebrák, že nemá z čeho žít, dal se pojednou do pláče a objal svého přítele.

Andrej Jefimyč bydlel v domku se třemi okny u měšťanky Belovové. V domku byly kromě kuchyně pouze tři pokoje. Dva z nich s okny do ulice obýval doktor a v třetím pokoji a v kuchyni bydlela Darjuška a měšťanka s třemi dětmi. Někdy přicházel k bytné na noc její milenec, opilý mužik, který svým řáděním po celé noci nahánět Darjušce a dětem hrůzu. Když přišel a sedl si do kuchyně a začal se domáhat vodky, všem bylo úzko a doktor ze soucitu bral plačící děti k sobě, ukládal je k spánku na podlahu, což mu působilo velké potěšení.
Vstával jako dříve v osm hodin a po snídani si sedl ke čtení svých starých knih a časopisů. Na nové už neměl peníze. Zda proto, že knihy byly staré, nebo možná, že jeho způsob života se změnil, čtení ho už tak hluboce neupoutávalo a unavovalo ho. Aby netrávil čas zahálkou, pořídil si podrobný katalog svých knih a nalepoval na jejich hřbety štítky a tato mechanická, trpělivost vyžadující práce se mu zdála zajímavější než čtení. Jednotvárná, trpělivost vyžadující práce nepochopitelným způsobem ukolébávala jeho myšlenky; o ničem nepřemýšlel a čas rychle míjel. Ba i sedět v kuchyni a loupat s Darjuškou brambory nebo přebírat pohankové krupky ho bavilo. V sobotu a v neděli chodíval do kostela. Stál u zdi a s přimhouřenýma očima poslouchal zpěv a přemýšlel o otci, o matce, o svých universitních letech a o různých náboženstvích; byl klidný, ale bylo mu smutno, a když vycházel z kostela, litoval, že mše tak brzo skončila.
Dvakrát šel do nemocnice k Ivanu Dmitriči, aby si s ním pohovořil. Ale Ivan Dmitrič byl pokaždé neobyčejně podrážděný a zlostný; žádal, aby ho nechal na pokoji, neboť ho už dávno omrzelo prázdné žvanění, a říkal, že za všechno utrpení prosí všechny zlořečené a špatné lidi jen o jediné - o samovazbu. Což i to mu odpírají? Když se s ním Andrej Jefimyč poobakrát loučil a přál mu dobré noci, nevraživě se utrhl:
"Jděte k čertu!"
A Andrej Jefimyč nevěděl, má-li k němu zajít po třetí nebo ne. A měl chuť jít k němu.
Dříve chodíval po obědě Andrej Jefimyč po pokojích a přemýšlel, teď však od oběda do večerního čaje ležel na divaně obličejem k opěradlu a oddával se malicherným myšlenkám, jež nikterak nemohl překonat. Bylo mu líto, že mu za jeho více než dvacetiletou službu nedali ani penzi, ani jednorázové odbytné. Pravda, nepracoval poctivě, ale vždyť penzi dostávají všichni úředníci bez rozdílu, ať byli poctiví, nebo ne. Současná spravedlnost právě spočívá v tom, že tituly,

řády a penzemi se neodměňují mravní vlastnosti a schopnosti, ale vůbec služba, ať je jakákoliv. Proč má jen on činit výjimku? Peníze neměl vůbec žádné. Styděl se jít kolem krámku a podívat se na bytnou. Za pivo jsou už dlužni dvaatřicet rublů. Měšťance Belovové jsou už také dlužni. Darjuška pomalu prodává staré šatstvo a knihy a lže bytné, že doktor dostane brzy velmi mnoho peněz.
Hněval se na sebe proto, že za cestování utratil ušetřených tisíc rublů; jak by se mu teď ta tisícovka hodila! Měl zlost, že ho lidé nenechávají na pokoji. Chobotov považoval za svou povinnost navštívit občas svého nemocného kolegu. Andreji Jefimyči bylo na něm všechno protivné; i blahobytný, sytý obličej, i hloupý, shovívavý tón, i slovo "kolego", i jeho holínky; nejprotivnější mu bylo, že považoval za svou povinnost Andreje Jefimyče léčit a myslil si, že ho opravdu léčí. Při každé návštěvě mu přinášel lahvičku s bromidem draselným a reveňové pilulky.
A Michali Averjanyc také považoval za svou povinnost navštěvovat přítele a rozptylovat ho. Pokaždé přicházel k Andreji Jefimyči s předstíranou nevázaností, strojeně se smál a začal ho ujišťovat, že dnes vypadá velmi dobře, že se to s ním bohudíky lepší, a z toho bylo lze soudit, že považoval stav svého přítele za beznadějný. Nesplatil mu ještě svůj varšavský dluh, byl stísněn studem, snažil se jej přemoci, a proto se smál ještě hlasitěji a vypravoval ještě směšnější historky. Jeho anekdoty a vypravování se teď zdály nekonečné a byly trapné Andreji Jefimyči i jemu samému.
V jeho přítomnosti si Andrej Jefimyč obvykle lehl na divan obličejem ke stěně a poslouchal ho se zaťatými zuby; na jeho duši se vrstvil jakýsi nanos a po každé návštěvě svého přítele cítil, že tento nános ustavičně roste a už dosahuje až po krk.
Aby utlumil malicherné city, snažil se myslit na to, že i on, i Chobotov, i Michail Averjanyč dříve nebo později musí umřít, aniž po sobě zanechají v přírodě aspoň stopy. Představíme-li si, že za milión let proletí prostorem kolem zeměkoule nějaký duch, uvidí tu jen hlínu a holé skály. Všechno - i kultura, i zákony mravnosti - zmizí, a ani lopuchem nezarostou. Co znamená stud před hokynářem, nicotný Chobotov, obtížné přátelství Michaila Averjanyče? Všechno to je nesmysl a hloupost…
Ale takové úvahy už nepomáhaly. Sotva si představil zeměkouli za milión let, již se za holou skálou ukázal Chobotov v holínkách nebo strojeně se smějící Michail Averjanyč, ba dokonce se mu zdálo, že slyší ostýchavé šeptání: "A varšavský dluh vám, holoubku, vrátím v nejbližších dnech… Určitě."

Jednou přišel Michail Averjanyč odpoledne, když Andrej Jefimyč ležel na divaně. Současně se u něho objevil i Chobotov, který přinesl bromid draselný. Andrej Jefimyč vstal s námahou a opřel se oběma rukama o divan.
"No, dnes máte, můj drahý," začal Michail Averjanyč, "mnohem lepší barvu než včera. Opravdu, jste chlapík! Na mou duši, chlapík!"
"Už je na čase, abyste se sebral, kolego," řekl Chobotov zívaje. "Jistě vás už samého otrávila tahle zahálka."
"Však my se uzdravíme!" řekl vesele Michail Averjanyč. "A budeme žít ještě sto let! Tak, tak, brachu!"
"Sto let zrovna ne, ale dvacet jistě," utěšoval jej Chobotov. "Nic, nic, kolego, jen nevěšte hlavu… Nemalujte čerta na zeď!"
"Ještě vám ukážem!" zasmál se Michail Averjanyč a poklepal svého přítele po koleně. "Ještě vám ukážem! Příští léto, dá pánbůh, si zaskočíme na Kavkaz a celý jej projedeme na koni - hip! hop! hip! A z Kavkazu se vrátíme, a než se kdo naděje, budeme tancovat na svatbě," mrkl potutelně Michail Averjanyč. "Oženíme vás, přítelíčka milého… oženíme…"
Andrej Jefimyč najednou pocítil, jak se zalyká vztekem; začalo mu silně tlouci srdce.
"To je odporné," řekl, když rychle vstal a šel k oknu, "což nechápete, že mluvíte hnusné věci?"
Chtěl pokračovat mírně a zdvořile, ale proti své vůli sevřel najednou pěsti a zvedl je nad hlavu.
"Nechte mě!" Vykřikl nesvým hlasem a rudl a třásl se po celém těle. "Ven! Oba ven, oba dva!"
Michail Averjanyč i Chobotov vstali, podívali se na něho upřeně, napřed nechápavě, potom ustrašeně.
"Ať jste oba venku!" křičel dál Andrej Jefimyč. "Tupci! Hlupáci! Nepotřebuji ani vašeho přátelství, ani tvých léků, hlupáku! Hnus! Hanebnost!"
Chobotov i Michail Averjanyč se rozpačitě po sobě podívali, couvli ke dveřím a vyšli do předsíně. Andrej Jefimyč chytl lahvičku s bromidem draselným a hodil ji za nimi; lahvička se s břinkotem rozbila o práh.
"Táhněte k čertu!" křičel plačtivým hlasem a běžel do předsíně. "K čertu, povídám!"
Když hosté odešli, Andrej Jefimyč si lehl na divan, třásl se jako v horečce a dlouho ještě opakoval: "Tupci jedni! Hlupáci!"
Když se uklidnil, nejdříve si pomyslil, že chudáku Michailu Averjanyci bude teď jistě strašně hanba a že mu bude těžko na duši a že to všechno je hrozné. Nikdy dříve se nic podobného nestávalo. Kam se jen poděl jeho rozum a takt? Kde tu je jeho hlubší chápání věcí a filosofický klid?
Doktor nemohl celou noc usnout, jak se styděl a zlobil sám na sebe, a ráno asi v deset hodin se vypravil na poštu a omluvil se poštmistrovi.
"Nebudeme vzpomínat na to, co se stalo," řekl s povzdechem dojatý Michail Averjanyč a tiskl mu pevně ruku. "Kdo by připomínal starou příhodu, tomu ať jazyk upadne! Ljubavkine!" zvolal najednou tak hlasitě, že sebou všichni listonoši a příchozí trhli. "Podej židli. A ty počkej!" křikl na ženskou, podávající mu u přepážky doporučený dopis. "Což nevidíš, že mám práci? Nebudem si připomínat staré věci," pokračoval jemně, obraceje se k Andreji Jefimyči. "Posaďte se, pěkně prosím, můj drahý."
Chvilku se mlčky hladil po kolenou a potom řekl:
"Nikterak jsem se necítil uražen. Chápu, nemoc člověku nepřidá. Váš záchvat nás včera s doktorem polekal a ještě dlouho jsme potom o vás mluvili. Proč se, můj drahý, nechcete vážně zabývat svou nemocí? Což je to takhle možné? Promiňte mi mou přátelskou upřímnost," zašeptal Michail Averjanyč, "žijete ve velmi nepříznivém prostředí; jste tam stísněn, nemáte čisto, nikdo se o vás nestará, léčit se nemáte zač… Příteli můj drahý, prosíme vás s doktorem z celého

srdce, poslechněte naší rady, jděte do nemocnice! Tam budete mít slušnou stravu, i ošetření, i léčení. I když Jevgenij Fjodoryč je, mezi námi řečeno, nevychovanec, ale ve svém oboru se vyzná a člověk se na něho může úplně spolehnout. Dal mi slovo, že se o vás postará."
Andrej Jefimyč byl dojat srdečnou účastí a slzami, které se pojednou zaleskly na poštmistrových tvářích.
"Nevěřte jim, vážený!" zašeptal a položil si ruku na srdce. "Nevěřte! Je to podvod! Moje nemoc je pouze v tom, že jsem za dvacet let našel v celém městě jen jediného rozumného člověka, ale i ten je blázen. Žádná nemoc to není, dostal jsem se zkrátka do začarovaného kruhu, z něhož není úniku. Mně je všechno jedno, jsem na všechno připraven."
"Jděte do nemocnice, můj drahý."
"Mně je všechno jedno, třeba do žaláře."
"Dejte mi, kamarádíčku, slovo, že budete ve všem poslouchat Jevgenije Fjodoryče."
"Prosím, dávám vám slovo. Ale opakuji, vážený, že jsem se dostal do začarovaného kruhu. Teď všechno, ba i upřímná účast mých přátel, směřuje k jedinému - k mé zkáze. Hynu a mám odvahu uvědomit si to."
"Uzdravíte se, přítelíčku!"
"Nač to říkat?" pravil podrážděně Andrej Jefimyč. "Málokterý člověk ke konci svého života nezakouší totéž co já teď. Když vám někdo řekne, že máte něco jako nemocná játra a rozšířené srdce, začnete se léčit, ale řeknou-li vám, že jste blázen nebo zločinec, to znamená, zkrátka, když na vás pojednou obrátí pozornost, vězte, že jste se dostal do začarovaného kruhu, z něhož se už nedostanete. Budete se snažit, abyste se z něho dostal, ale ještě víc se zapletete. Vzdejte se, protože žádné lidské úsilí vás už nezachrání. Tak mi to připadá."
Zatím se za přepážkou kupili lidé. Andrej Jefimyč vstal, a aby nepřekážel, loučil se. Michail Averjanyč si ho zavázal ještě jednou čestným slovem a vyprovodil ho až k venkovním dveřím.
Téhož dne k večeru se u něho neočekávaně objevil Chobotov v krátkém kožíšku a holínkách a řekl takovým tónem, jako by se včera nic nebylo stalo:
"Přicházím k vám, kolego, v určité záležitosti. Přišel jsem vás pozvat, nechtěl-li byste jít se mnou na konzilium, co říkáte?"
Protože si Andrej Jefimyč myslil, že Chobotov ho chce rozptýlit procházkou nebo opravdu dát mu možnost výdělku, oblékl se a vyšel s ním na ulici. Byl rád, že má možnost zahladit včerejší provinění a smířit se s ním, a v duchu mu byl vděčný za to, že se o včerejšku ani slovem nezmínil a že ho zřejmě šetřil. Od tohoto nevychovaného člověka bylo těžko čekat takové ohledy.
"A kde je váš pacient?" otázal se Andrej Jefimyč.
"Je u mne v nemocnici. Už dávno jsem vám ho chtěl ukázat… Zajímavý případ."
Přišli do nemocničního dvora, a když obešli hlavní budovu, dali se k postrannímu pavilónu, kde byli umístěni choromyslní. A vše to se dělo jaksi mlčky. Když vešli do pavilónu, Nikita, jako obvykle, vyskočil a vzpřímil se.
"Tady u jednoho pacienta nastala komplikace s plicemi," řekl polohlasně Chobotov a vešel s Andrejem Jefimyčem do pokoje. "Počkejte tady, přijdu hned. Dojdu si jen pro stetoskop."
A vyšel ven.

Už se stmívalo. Ivan Dmitrič ležel na své posteli s obličejem zabořeným do polštáře; paralytik seděl nehnutě, tiše plakal a pohyboval rty. Tlustý mužik a bývalý třídič spali. Bylo ticho.
Andrej Jefimyč seděl na posteli Ivana Dmitriče a čekal. Ale asi po půl hodině místo Chobotová přišel do pokoje Nikita s nemocničním pláštěm, s čímsi prádlem a pantoflemi v náručí.
"Račte se obléknout, Vaše Vysokoblahorodí," řekl tiše. "Tady je vaše postýlka, račte sem," dodal a ukázal na prázdnou, zřejmě nedávno sem přinesenou postel. "To nic, dá bůh, že se uzdravíte."
Andrej Jefimyč vše pochopil. Neřekl ani slova, přešel k posteli, na kterou ukázal Nikita, a sedl si; když viděl, že Nikita stojí a čeká, svlékl se do nahá a bylo mu hanba. Potom si oblékl nemocniční prádlo. Spodky byly příliš krátké, košile dlouhá a plášť páchl uzenou rybou.
"Uzdravíte se, dá pánbůh," opakoval Nikita.
Vzal do náruče šaty Andreje Jefimyče, vyšel a zavřel za sebou dveře.
"To je úplně jedno…" myslil si Andrej Jefimyč, když se halil stydlivě do nemocničního pláště, v němž si připadal jako trestanec. "Úplně jedno… Úplně jedno, frak jako uniforma nebo tento plášť…"
Ale co hodinky! A zápisník, který je v postranní kapse? A cigarety? Kam odnesl Nikita šaty? Teď snad už až do smrti si nebude natahovat kalhoty, oblékat vestu a obouvat boty.
V první chvíli je to všechno jaksi podivné, ba i nepochopitelné. Andrej Jefimyč byl i teď přesvědčen, že mezi domem měšťanky Belovové a pavilónem číslo šest není žádný rozdíl, že všechno na tomto světě je hloupost a marnost nad marnost, ale zatím se mu třásly ruce, stydly nohy a srdce se mu svíralo při myšlence, že brzy vstane Ivan Dmitrič a uvidí ho v nemocničním plášti.
Vstal, prošel se po pokoji a zase usedl.
Takto proseděl už půl hodiny a začal se zoufale nudit; což opravdu je tu možno prožít celý den, týden, a dokonce celá léta, jako tito lidé? Nu, tak seděl, prošel se a zase si sedl. Je možno jít k oknu, podívat se z něho, zase se projít z kouta do kouta. A co potom? Zase pořád sedět jako socha a přemýšlet. Ne, to je sotva možné.
Andrej Jefimyč si lehl, ale hned zase vstal, otřel si rukávem studený pot a pocítil, že celý obličej mu načichl uzenou rybou. Zase se prošel.
"To je nějaké nedorozumění…" pronesl a nechápavě rozhodil rukama. "To se musí vysvětlit, to je asi nedorozumění…"
V té chvíli se probudil Ivan Dmitrič. Sedl si a opřel si tváře do dlaní. Odplivl si. Potom lenivě pohlédl na doktora a v první chvíli zřejmě nic nechápal; ale brzy se na jeho ospalém obličeji objevil zlý a posměšný výraz.

"Aha, i vás sem vsadili, holoubku!" pronesl hlasem ochraptělým ještě od spaní a přimhouřil jedno oko. "To jsem rád. To vy jste pil lidem krev a teď budou pít krev vám. Výborně!"
"To je nějaké nedorozumění!" pravil Andrej Jefimyč, lekaje se slov Ivana Dmitriče; pokrčil rameny a opakoval: "Nějaké nedorozumění…"
Ivan Dmitrič si znovu odplivl a lehl si.
"Prokletý život!" zabručel. "A to je trpké a mrzuté, vždyť tenhle život se neskončí odměnou za všechna prožitá utrpení, neskončí se oslavou jako v opeře, ale smrtí; přijdou mužici, odtáhnou mrtvého za ruce a za nohy do sklepa. Brr! No, nic… Zato na onom světě budeme mít svátek… Budu se tady zjevovat z onoho světa jako stín a budu strašit tyto netvory. Přinutím je, aby si tu poseděli."
Vrátil se Mojsejka, a když uviděl doktora, vztáhl k němu ruku:
"Dej kopeječku!" řekl.

Andrej Jefimyč přistoupil k oknu a podíval se do polí. Už bylo tma a na obzoru z pravé strany vycházel chladný, temně rudý měsíc. Nedaleko nemocničního plotu, ne víc než sto sáhů, stál vysoký bílý dům, ohrazený kamennou zdí. Byla to věznice.
"Tohle je skutečnost!" pomyslil si Andrej Jefimyč a zachvátil ho úděs.
Děsný byl i měsíc, i věznice, i hřeby v plotu, i daleký oheň v palírně kostí. Za ním se ozval povzdech. Andrej Jefimyč se ohlédl a uviděl člověka s třpytícími se hvězdami a řády na prsou, jenž se usmíval a potutelně mžoural okem. I to mu připadalo děsné.
Andrej Jefimyč sám sebe ujišťoval, že na měsíci ani na věznici není nic zvláštního, že i duševně zdraví lidé nosí řády a že se časem vše obrátí v prach a popel, ale pojednou jej ovládlo zoufalství, chytl se oběma rukama mříží a začal jimi ze všech sil lomcovat. Silné mříže nepovolily.
Potom, aby mu nebylo tak hrozně, šel k posteli Ivana Dmitriče a sedl si. "Klesl jsem na duchu, můj drahý," zamručel a celý se chvěl a utíral si studený pot. "Klesl jsem na duchu."
"Tak jen filosofujte," řekl posměšně Ivan Dmitrič.
"Bože můj, bože můj… Ano, ano… Něco jste ráčil říkat, že v Rusku není žádná filosofie, ale filosofuje tu každý, ba i drobné rybičky. Ale filosofie malinkých rybiček nikomu neškodí," řekl Andrej Jefimyč takovým tónem, jako by se chtěl dát do pláče nebo rozlítostnit. "A proč tedy, můj drahý, ten škodolibý smích? A proč by ty drobné rybičky neměly filosofovat, když nejsou spokojeny? Rozumný, vzdělaný, hrdý, svobodymilovný člověk, stvořený k obrazu božímu, nemá jiného východiska, než jít jako lékař do špinavého, hloupého městečka a celý život - baňky, pijavky, hořčičné náplasti! Šarlatánství, omezenost, hnus! Och můj bože!"
"Plácáte nesmysly. Když je vám protivné být lékařem, staňte se ministrem."
"Nikam, nikam nelze jít. Jsme slabí, drahý… Byl jsem ke všemu lhostejný, vesele a zdravě jsem uvažoval, ale jen se mě dotkl svou hrubou rukou život, hned jsem klesl na duchu… jsem znechucen životem… Jsme slabí, k ničemu… Vy také, můj drahý. Vy jste rozumný, ušlechtilý, s mateřským mlékem jste sál dobré vzněty, ale sotva jste vstoupil do života, unavil jste se a onemocněl… Jsme slabí, slabí!"
Ještě něco kromě strachu a pocitu urážky trápilo Andreje Jefimyče, sotva nastal večer. Nakonec si vzpomněl, že mu schází pivo a kouření. "Odejdu odtud, můj drahý," řekl. "Řeknu, aby sem dali světlo… Nemohu tak… nejsem s to…"
Andrej Jefimyč šel ke dveřím, otevřel je, ale hned vyskočil Nikita a zastoupil mu cestu.
"Kampak? To se nesmí! Nesmí!" řekl. "Je čas spát!"
"Ale já jen na chvíli, projít se po dvoře!" zarazil se Andrej Jefimyč.
"To se nesmí, není to dovoleno. Sám to víte."
Nikita zabouchl dveře a opřel se o ně zády.
"Ale když odtud odejdu, co se komu proto stane?" otázal se Andrej Jefimyč a pokrčil rameny… "Nechápu - Nikito, musím odejít!" řekl třesoucím se hlasem. "Musím."
"Nezavádějte nepořádek. To není pěkné!" pravil káravě Nikita.
"Co je to tu, k čertu!" zvolal pojednou Ivan Dmitrič a vyskočil. "Jaké má právo, aby vás nepustil? Jak si dovolují nás tady držet? Podle zákona je, myslím, jasné, že nikdo nemůže být zbaven svobody bez soudu! To je násilí! Svévole!"
"Samozřejmě, svévole!" řekl Andrej Jefimyč, povzbuzený křikem Ivana Dmitriče. "Já musím, musím odejít! On nemá práva!
Pusť mě, povídám! Slyšíš, ty dobytku," vykřikl Ivan Dmitrič a zabouchal pěstí do dveří. "Otevři, nebo vyrazím dveře. Surovce!"
"Otevři!" zvolal Andrej Jefimyč a třásl se po celém těle. "Vyzývám tě!"
"Jen si popovídej!" odvětil za dveřmi Nikita. "Popovídej si!"
"Aspoň sem zavolej Jevgenije Fjodoryče. Řekni, že ho prosím, aby byl tak laskav… na chvilku!"
"Zítra přijde sám."
"Nikdy nás odtud nepustí!" vedl zatím dále svou Ivan Dmitrič. "Nechají nás tady shnít! Och, panebože, což opravdu není na onom světě peklo a tito lotři ujdou trestu? Kde je spravedlnost? Otevři, darebáku, zalknu se tu," křičel ochraptělým hlasem a opřel se o dveře. "Umlátím si hlavu! Vrahové!"
Nikita otevřel rychle dveře a surově oběma rukama odstrčil kolena Andreje Jefimyče, potom se rozpřáhl a udeřil ho pěstí do obličeje. Andreji Jefimyči se zdálo, že ho celého i s hlavou zavalila ohromná slaná vlna a přitáhla ho k posteli; opravdu, v ústech cítil slano; pravděpodobně mu tekla ze zubů krev. Chtěl si zrovna odplivnout, zamával rukama a chytil se za čísi postel, když současně ucítil, že ho Nikita dvakrát bouchl do zad.
Hlasitě vykřikl i Ivan Dmitrič. Asi i jeho bili.

Potom všechno utichlo. Slabé měsíční světlo pronikalo mříží a na podlaze ležel stín v podobě sítě. Bylo tam hrozně. Andrej Jefimyč si lehl a zatajil dech; ustrašeně čekal, kdy ho znovu udeří. Jako by někdo vzal srp, vrazil mu jej do těla a několikrát jím trhl v prsou a ve střevech. Bolestí se zakousl do polštáře a zaťal zuby a najednou se mu v hlavě uprostřed všeho toho zmatku jasně mihla strašná, nesnesitelná myšlenka, že právě takovou bolest museli zakoušet po léta, den ze dne tito lidé, kteří teď při měsíčním světle vypadali jako černé stíny. Jak se mohlo stát, že o tom po více než dvacet let nevěděl a nechtěl vědět? Nevěděl, neměl ani zdání o bolesti, není tedy vinen, ale svědomí, právě tak nepřístupné a surové jako Nikita, ho přimělo, že ztuhl od hlavy až k patám. Vyskočil, chtěl ze vší síly zařvat a rychle běžet, aby zabil Nikitu, potom Chobotová, správce a felčara a potom sebe, ale z prsou nedostal ani zvuk a nohy ho neposlouchaly; všecek se zalykaje, trhl pláštěm a košilí na prsou, roztrhal je a bez smyslů se svalil na postel.

Druhý den ráno ho bolela hlava, hučelo mu v uších a v celém těle cítil slabost. Vzpomínat na včerejší svou nemohoucnost se nestyděl. Zmalomyslněl včera, bál se dokonce i měsíce, upřímně projevoval city a myšlenky, o nichž se mu dříve ani nesnilo, že je má. Například myšlenky o nespokojenosti filosofujících drobných rybek. Ale teď mu bylo všechno jedno.
Nejedl, nepil, nehybně ležel a mlčel.
"Mně je všechno jedno," myslil si, když mu dávali otázky. "Nebudu odpovídat… Mně je všechno jedno."
Odpoledne přišel Michail Averjanyč a přinesl osminku čaje a čtvrtku marmelády. Darjuška přišla také a celou hodinu stála u postele s výrazem tupého zármutku. Navštívil ho i doktor Chobotov. Přinesl mu lahvičku s bromidem draselným a nařídil Nikitovi, aby vykouřil něčím pokoj.
K večeru Andrej Jefimyč umřel, raněn mrtvicí. Z počátku cítil třesavku a mdlobu; zdálo se mu, jako by mu cosi odporného prostupovalo celým tělem, od žaludku až do hlavy, ba i do prstů se to dostalo a zalilo oči i uši. Andrej Jefimyč pochopil, že nadešel jeho konec, a vzpomněl si, že Ivan Dmitrič, Michail Averjanyč a milióny lidí věří v nesmrtelnost. A najednou snad opravdu je? Ale netoužil po nesmrtelnosti, myslil na ni jen okamžik. Kolem něho proběhlo stádo jelenů, neobyčejně krásných a půvabných, o nichž četl včera; potom před ním natáhla ruku s doporučeným dopisem nějaká ženská… Michail Averjanyč něco řekl. Potom všechno zmizelo a Andrej Jefimyč usnul navěky.
Přišli mužici, vzali ho za ruce a za nohy a odnesli ho do kaple. Tam ležel na stole s otevřenýma očima a měsíc na něj v noci svítil. Ráno přišel Sergej Sergejič, zbožně se pomodlil před krucifixem a zatlačil svému bývalému představenému oči. Pozítří Andreje Jefimyče pochovali. Na pohřbu byl jen Michail Averjanyč a Darjuška.

VYSVĚTLIVKY
(Vysvětlovaná slova jsou seřazena abecedně]
akathist (z řeč.) církevní chvalozpěv
anthropos (řec.) člověk
apoteóza (z řec.) zbožněnl, nadšená oslava
arba (z arab.) dvoukolový těžký vůz
archijerej (z řeč.) pravoslavný kněz vyšší hodnosti
asepse (z řeč.) ošetření rány proti hnilobným bakteriím
aul stanoviště kočovných kmenů; vesnice
babylůn zmatek; podle líčení bible nastal při stavění věže babylónské zmatek, protože lidé začali mluvit různými jazyky
blazeovaný (z íranc.) znuděný, přesycený požitky
boršč (z ruš.) polévka ze zelí, červené řepy, rajčat a masa
Byron George (vysl. bajrn žorž) anglický romantický básník (1788-1824)
Cornevillské zvonky (vysl. korn-) opereta R. Planquetta (vysl. planketa)
dača (z ruš.) letní byt, sídlo
Diogenes pověstný řecký filosof, který prý měl tak skromné životní požadavky, že bydlel v sudu (412-323)
dispozice (z lat.) plán, základní pokyny, rozdělení
examinátor (z lat.) zkoušející
fanfarón (z franc.) chlubil, mluvka
fyziognomie (z řeč.) výraz obličeje
galeje (z Ital.) rychlá veslová válečná loď, uváděná v pohyb přikovanými trestanci
gráde (z řeč.) půvab, elegance
havana (ze špaň.) druh drahých doutníků (podle města Havany na ostrově Kuba)
Hugenotové (vysl. ige-) francouzští stoupenci náboženského reformátora Kalvína; zde opera Giacoma Meyerbeera (1791-1864)
chochlácký ukrajinský; Chochol ruská přezdívka pro Ukrajince
ikona (z řeč.) obraz Krista nebo svatých u vých. Křesťanů
indiferentismus (z lat.) vlažnost, např. politická, náboženská
in spe (lat.) v naději
kabak v ukrajinštině tykev, v ruštině hospoda
kalikový (z indič.) vyrobený z nebílené bavlněné tkaniny s plátěnou vazbou
karafa (z arab.) láhev s úzkým hrdlem
kartoun druh bavlněné látky obyčejně potištěné

kastelánka (z lat.) klíčnice
kiot (z řeč.) skříňka nebo pouzdro na svaté obrazy
klasifikace (z lat.) roztřídění
klauzura (z lat.) odloučenost od světa, zvi. klášterní
klientela (z lat.) zákaznictvo
Koch Robert (1843-1910) německý bakteriolog, objevitel bacilů tuberkulózy a cholery
kckarda [z řranc.) růžice ze stužky, připínaná na čepici nebo na šaty
koleíský registrátor (od latinského slova kolegium = poradní sbor) nejnižší úřednická hodnost, odpovídající vojenské hodnosti podporučlka
konzilium (z lat.) porada několika lékařů
liberalismus (z lat.) buržoazní politický, národohospodářský a ideologický směr v 19. a poč. 20. století, ponechávající věci vlastnímu vývoji
libra (z lat.) jednotka váhy podle zemí a dob nestejně velká, v Rusku asi 409 g
licousy vousy na tvářích před ušními boltci
maršálek v předrevolučním Rusku náčelník šlechty, volený na gubernských či újezdních sjezdech
misantrop (z řeč.) člověk, který nenávidí lidi
mohykánka obvykle se užívá mužského rodu: poslední pozůstalý určité skupiny lidí (Mohykáni patří k vyhynulým severoamer. indiánským kmenům)
múzy (z řeč.) bohyně krásných umění; umělecká schopnost
najáda v řecké mytologii nižší bohyně pozemských vod, vodní víla, rusalka
neviňátko betlémské, Herodesem zamordované podle bible dal král Herodes zabít všecka novorozeňata, aby měl jistotu, že žádné z nich nevyroste v Krista
nota bene (lat.) všimni si dobře nyvý bolestně roztoužený
Ona ho čeká vaudeville (vysl. vódvil = hudební fraška se zpěvy a tanci) franc. původu z r. 1873
orodovat prosit za někoho pantalóny (z ital.) dlouhé kalhoty
panychida (z řeč.) pravoslavné smuteční bohoslužby
paralytik (z řeč.) člověk stížený ochrnutím mozkové soustavy
partie (z lat.) zde: určitě množství zboží pasák zde: ochránce nevěstek jimi vydržovaný
Pasteur Louis (vysl. pastér lui) (1822-1895) francouzský fyziolog a chemik, zakladatel moderní mikrobiologie; objevil postup odstraňování choroboplodných zárodků z tekutin (pasterizaci)
paťatý pajdavý petit (z franc.) malý typ písma
Pirogov Nikolaj Ivanovic (1810-1881) velký ruský chirurg a anatom počinek první výdělek
Podnájemník s trombónem vaudeville S. Bajková
pop (z ruš.) pravoslavný kněz
potěh řemen na přidržování boty při ruční obuvnické práci
profanovat (z lat.) znesvěcovat, zneuctívat
prostrace (z lat.) velké vyčerpání tělesných sil
psychiatrie (z řeč.) nauka o duševních chorobách
rapsodie (z řeč.) instrumentální skladba volné formy a patetického obsahu
raznočínec (z ruš.) vzdělaný příslušník ruské liberální a demokratické buržoazie, pocházející z nižších vrstev
realita (z lat.) zde: nemovitost
resekce (z lat.) vyoperování části orgánu při operaci
ricinový olej lisuje se ze semen skočce, pěstovaného v jižní Evropě; v lékařství slouží jako projímadlo
sinekura (z lat.) bezpracné příjmy z výnosných funkcí
Sirény v řeckém bájesloví mořské bohyně, mající horní polovinu těla dívčí, dolní ptačí, vábící plavce krásným zpěvem do záhuby
Stanislav nižší řád udělovaný v carském Rusku za občanské zásluhy
stetoskop (z řeč.) naslouchací lékařský přístroj
stoikové stoupenci řecké filosofické školy, která viděla nejvyšší ctnost v duševním klidu
svatá hierarchie (z řeč.) zde ve významu: stupnice svatých podle jejich zásluh
syfilis (z řeč.) pohlavní choroba
Šarlatán (z franc.) podvodník, mastičkář
šarovary široké kalhoty dole zdrhované
šči (rus.) ruská polévka ze zelí
šink (ukraj.) hospoda
španělka vycházková hůlka ze španělského rákosu
tapeta (z franc.) papírový nebo látkový potah na zeď různS vzorkovaný
teologický (z řeč.) bohoslovecký
traktát (z lat.) pojednání hlavně náboženského obsahu
versta (z ruš.) délková míra, asi 1066 m
Voltatre (vysl. voltér) (1694-1778) francouzský osvícenský myslitel, hlasatel ateismu
zahrada Qetsemanská místo posledního Ježíšova pobytu na svobodě
zemstevňí (z ruš.) spravovaný zemstvem
zemstvo (z ruš.) všestavovská samospráva v Rusku, zavedená r. 1864, zrušená 1917

ANTON PAVLOVIC ČECHOV
Výbor z povídek
Uspořádal a doslov a vysvětlivky napsal dr. Zdeněk Kožmín
Přebal, razidlo na vazbu a frontispice od Karla Müllera
Přeložili: Karolina Dušková, Emanuel Frynta, Jaroslav Hulák,
Vladimír Pravda a Anna Zahradníčková
Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n, p. o Praze jako svou publikaci č. 91-59-02 - Edice Mimočítanková četba - Odpovědný redaktor: dr Bohumil Balajka - Výtvarná redaktorka: Věra Šimonová - Technický redaktor: Jiří Krejsa - Z nové sazby písmem garmond Publik vytisklo Rudé právo, Brno - Formát papíru 86 X 122 cm - AA 11,60 - VA 12,25 - D-596580 - Náklad 10 000 - Tematická skupina a podskupina 14-5 - Vydání 1. - Cena brož. výt. Kčs 6,10 - 56/VII-7 - Cena váz. výt. Kčs 8,70 - 56/XI-8